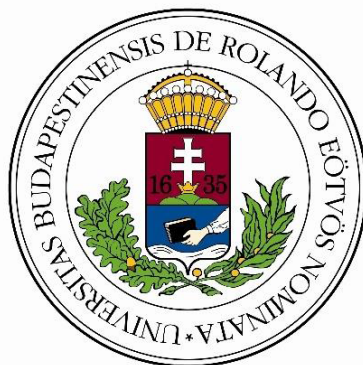

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR**

Balogh Judit Andrea

**Edzői szerepek és feladatok értelmezése a magyar kosárlabdasporthban
a tao-rendszer hatásainak tükrében**

DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2022.058

Neveléstudományi Doktori Iskola
A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Zsolnai Anikó

Sport és Egészségnevelés Program
Programvezető: Prof. Dr. Szabó Attila

Témavezető: Prof. Dr. Bárdos György

Budapest, 2022

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ez a dolgozat sosem készült volna el, ha egykori edzőm és tanárom, Pálinkás József nem terel a tanítás felé.

Hálával tartozom Dr. Trzaskoma-Bicsérdy Gabriellának, hogy nem hagyta, hogy feladjam, konfliktusokat is felvállalva munkára sarkallt, és átsegített a nehéz időszakokon. Megjegyzései és baráti vitáink érdemben vitték előre a dolgozatot.

Nem tudom eléggé megköszönni témavezetőmnek, Prof. Dr. Bárdos Györgynek, hogy elvállalta témavezetésemet, hálás vagyok örök optimizmusáért, hasznos tanácsaiért és a rengeteg segítségért a dolgozat végső formába öntéséhez.

Köszönöm opponenseimnek, Dr. habil. Gósi Zsuzsannának és Dr. habil. Révész Lászlónak észrevételeiket, melyek kétségtől javították a dolgozat színvonalát.

Köszönettel tartozom edzőkollégáimnak, hogy közreműködtek a kutatásban, készségesen megosztották véleményüket és ötleteikkel segítettek a munkámat.

Köszönöm játékosaimnak és tanítványaimnak is a rengeteg élményt és tapasztalatot, amit az évek során általuk szerezhettem és felhasználhattam a kutatás során.

Nem utolsósorban hálás vagyok gyermekeimnek, hogy türelemmel és megértéssel viseltettek irántam a hosszú folyamat során.

Habár már egyikük sem érhetette meg, szeretettel gondolok szüleimre is, akikre mindig számíthattam, és akiktől az indítást kaptam.

TARTALOMJEGYZÉK

1	BEVEZETÉS	6
1.1	A témaválasztás indoklása	8
2	A KUTATÁS ELMÉLETI KERETEI.....	10
2.1	A hazai sportkörnyezet.....	10
2.1.1	A társaságiadó-kedvezmény (tao).....	11
2.2	A kosárlabdasporthág Magyarországon.....	15
2.3	Az edzői szakma Magyarországon.....	17
2.4	A sporttevékenység szakmai irányítói	19
2.4.1	Nemi egyenlőtlenségek a szakmában	20
2.4.2	A tapasztalat hatása az edzői munkára	22
2.4.3	A környezet, a személyiség, a nézetek és az attitűdök szerepe az edzői munkában.....	24
2.5	Nemek közti különbségek a sporttevékenységben.....	26
2.6	Az edző szerepe, feladatai.....	28
2.6.1	Pedagógiai feladatok.....	29
2.6.2	Sportszakmai feladatok.....	34
3	KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK	37
3.1	A kutatás célkitűzései.....	37
3.2	Hipotézisek.....	38
4	ANYAG ÉS MÓDSZER	41
4.1	A vizsgálat alanyai	41
4.1.1	A két minta jellemzői.....	42
4.2	Vizsgálati módszerek	44
4.2.1	Kérdőív	45
4.2.2	Interjúk.....	46

4.3	Az adatfeldolgozás módszerei.....	47
5	A TAO EDZŐI MUNKAKÖRNYEZETRE GYAKOROLT HATÁSVIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI.....	49
5.1	Az edzők munkakörülményeinek változása.....	49
5.2	Az észlelt megbecsültség változásai	51
5.3	Az edzői attitűdök és a sportkörnyezet változásai	53
6	A KOSÁRLABDAEDZŐK NÉZET- ÉS ATTITŰDVIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI	57
6.1	A minta jellemzői.....	57
6.2	A teljes minta eredményei.....	61
6.2.1	A szakma megbecsültsége	61
6.2.2	A sportkörnyezet értékelése.....	62
6.2.3	Az edzői tulajdonságok értékelése.....	65
6.2.4	Az edzői attitűdök értékelése.....	66
6.2.5	A pedagógiai nézetek értékelése.....	69
6.2.6	A sportszakmai nézetek értékelése	72
6.3	Az edzői csoportok vizsgálatának eredményei	74
6.3.1	Nemek közti különbségek.....	74
6.3.2	Különbségek az edzői tapasztalat szerint.....	78
6.3.3	Különbségek a csapatok neme szerint	82
6.3.4	A klub minősítése szerinti különbségek	86
7	ÖSSZEFOGLALÁS	91
7.1	Hipotézisek megválaszolása.....	93
7.2	Következtetések	95
7.3	Gyakorlati ajánlások.....	100
7.4	A kutatás korlátai	101
7.5	További kutatási lehetőségek	101

IRODALOMJEGYZÉK	103
ÁBÁK JEGYZÉKE	118
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	118
MELLÉKLETEK JEGYZÉKE.....	118
MELLÉKLETEK.....	119

*“A coach will impact more people
in one year than the average person
will in an entire lifetime.”¹*

Billy Graham, amerikai prédikátor

1 BEVEZETÉS

A testmozgás fontosságához napjainkban nem férhet kétség. Habár az emberi értékek rangsorrendjében évtizedek óta az egészség áll az első helyen (Takács, 1996), a testedzés mégsem vált a kulturális tőke alapvető összetevőjévé. Pedig a modern kor ártalmi, az inaktivitás és a hipoaktív életmód terjedése a testmozgást és a sportot életminőséget befolyásoló korrekciós, prevenciós és rekreációs tényezővé teszi (Biróné, 2004). A rendszeres fizikai aktivitás ugyanakkor nemcsak az egyén, de a társadalom számára is kiemelt jelentőségű, a sportolási hajlandóság kedvező hatással van a gazdasági mutatókra (Vörös, 2017), az egészségügyi és a társadalombiztosítási kiadások csökkenésével a lakosság sportjára fordított kiadások egyértelműen megtérülnek (Frenkl & Gallov, 2002). A fejlett országok kormányai ezért kiemelt feladatuknak tartják, hogy a lakosság körében népszerűsítsék és ösztönözzék a sportolást.

Az egészségi állapotra gyakorolt jótékony hatása mellett a megfelelő sportkörnyezetben történő, rendszeres sportolás életkortól függetlenül számos egyéb területen is hasznos lehet az egyén számára. A szervezett testmozgás kedvező hatásai azonban csak akkor érvényesülnek, ha azt rendszeresen művelik, ezért a sporttevékenységet úgy kell irányítani, hogy az hosszú távú elköteleződéshez vezessen. Mivel a gyermekkori sportolás bizonyítottan pozitív hatással van a felnőttkori aktivitásra (Batista et al., 2019; Palomäki et al., 2018), óriási jelentőségű az iskoláskorú fiatalok bevonása.

A hazai sportközeg egyik jellemző sajátossága, hogy az iskolai rendszerben történő szervezett sportolás és kiválasztás a mindennapos testnevelés bevezetése ellenére nem honosodott meg. A tornaterem-építési és felújítási program sem erősítette meg a

¹ Egy edző több ember életére van hatással egy év alatt, mint egy átlagember egész élete során.

diáksport-egyesületeket, az iskolai sport gyakran alacsony szinten, rossz körülmények között és korosztályos bontás nélkül zajlik. A tanórán kívüli, illetve az óvodai sportprogramokat sok esetben közeli sportklubok bonyolítják, a klubok szakképzett edzői vezetik a foglalkozásokat azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a gyerekek klubjuk keretei között versenyezzenek, ami a sportolói létszámnöveléssel egyben a társaságiadó-kedvezmény keretének növeléséhez is hozzájárul. A szervezett, rendszeres, minőségi sportolás ezért továbbra is a sportklubok keretei között valósul meg, a sportolás hatásai így ezen a szinten mutatkoznak meg a legmarkánsabban.

Fentiek tükrében kulcsfontosságúnak tekinthető a sportegyesületek, de legfőképpen az ott dolgozó edzők szerepe, akik meghatározóak a sporthoz fűződő attitűdök kialakulásában vagy megváltoztatásában. Az edző által létrehozott sportkörnyezet, valamint az edző pedagógiai és sportszakmai munkája döntő jelentőségű a sporttevékenység folytatása szempontjából, mivel a lemorzsolódás egyik gyakori oka a sportolók (és/vagy a szülők) igényeinek nem megfelelő edzői tevékenység (Molinero et al., 2006; Rottensteiner et al., 2013). Nagymértékben függ tehát az edző személyétől, hogy a sportolás rendelkezik-e a hozzá köthető pozitívumokkal (Mallett, 2013), hiszen a sport nem természeténél fogva jó és nem feltétlenül kedvező kimenetelű.

Habár Magyarországon az egyesületi versenysport a legelterjedtebb sportolási forma, nem lehet – és nem is szabad – egyenlőségjelet tenni az élsport és a versenysport közé. Az élsportolók már az idősebb utánpótlás korosztályokban is elsődlegesen hivatásos sportolónak készülnek, napi több edzésen vesznek részt, életvitelük és életmódjuk egyaránt a legjobb teljesítmény elérését szolgálja. Munkájukat felkészült apparátus irányítja és számos, más-más tudományterületen jártas szakember segíti. A versenysport ezzel szemben nem minden esetben hordozza az előbbi jellemzőket, a sportolóknak nem feltétlenül célja az elit sportba jutás, az edzések mellett mégis ugyanúgy, rendszeresen versenyeznek, mint élsportoló társaik. Sok, főként utánpótláskorú fiatal számára a sportolás csupán a szabadidő hasznos eltöltését jelenti, későbbi sportkarrierrel való álmódosítás nélkül. A sportolók céljaitól függetlenül, az edzőknek a sportolók tudásának és teljesítményének növelése mellett ki kell használniuk a lehetőséget sportolók sokszempontú fejlesztésére, melynek hasznát a tanítványok „civil” életükben, hosszú távon is élvezhetik.

A társaságiadó-kedvezmény (tao) rendszerének bevezetése a sportban az edzők számának robbanásszerű növekedését idézte elő. Megjelentek a rövid képzésben részesült

szakemberek, akik nem feltétlenül rendelkeznek széleskörű szakismeretekkel. A tao-források elosztásában a sportolók mennyisége és minősége is szerepet játszik, ezért az edzőknek a sportolók létszámának gyarapítását a szakmai munka színvonalának emelésével együtt kell megoldaniuk. Ez magas szintű sportszakmai és pedagógiai felkészültséget igényel, az eredményességet úgy kell növelniük vagy szinten tartaniuk, hogy a kevésbé tehetséges és gyengébb képességű sportolók is folytassák a sportolást, fejlődjenek és elegendő versenyzési lehetőséghez jussanak. Az edzőknek ezért tudatosan kell alakítaniuk csoportjuk légkörét, ügyelniük kell viselkedésükre és kommunikációjukra, emellett felelősek sportolók sporttal kapcsolatos attitűdjeinek alakulásáért is. Ha az edző nincs tudatában saját szerepe és felelőssége fontosságának, a sportközeg könnyen rossz irányt vehet, a sportolásban rejlő potenciál kiaknázatlan marad, melynek végső soron a sportolók látják kárát.

1.1 A témaválasztás indoklása

A társadalmi változások következtében az edző szerepe az utóbbi évtizedekben jelentősen átalakult, feladatai megsokasodtak, összetettebbé, sokrétűbbé váltak. Mivel az edzői munka szoros személyes kapcsolatokra épül, az edző személyisége és gondolkodása meghatározó a munka szempontjából. A megfelelő, rendszeres és őszinte kommunikáció hiánya a közös tevékenység során alááshatja a felek közti bizalmat, ezért elengedhetetlen, hogy a sporttevékenység közvetlen irányítója, az edző nézetei és filozófiája minden résztvevő számára ismert és egyértelmű legyen.

A sportolót, a sportolók fejlődését, motivációit, az edzés-versenyzés folyamatát és hatásait vizsgáló hazai és nemzetközi szakirodalom igen terjedelmes, meglehetősen hiányos azonban az edző személyére, nézeteire, véleményére és munkájára vonatkozóan. Különösen csekély figyelem irányul a versenyzésre épülő sportkörnyezetben dolgozóakra, akik munkájukat a korábban már felvázolt, némiképp ellentmondásos környezetben végzik.

Kevés információ áll rendelkezésre arról is, hogy miben különböznek a női és a férfi edzők, indokolja-e bármilyen, munkát érintő feladat- vagy szerepfelfogás az edzőnők alacsony számát. Szintén nem kellő alaposággal kutatott az edzői tapasztalat és a sportolói csoport nemének hatása az edzői nézetekre, valamint a hazai kosárlabda akadémiákon folyó edzői munka speciális jellege sem került eddig górcső alá.

Élsportolóként kevés rálátásom volt az edzői munka nehézségeire, később azonban megtapasztaltam a szakma kihívásait, sikereit és kudarcait. Edzőként és akadémiai vezetőként úgy látom, hogy az edzőkkel szemben támasztott elvárások nem mindig találkoznak az edzők filozófiájával, a sportolók, a szülők, a klubvezetők, a szakmai vezetők és az edzők céljainak és értékrendjének eltérései sokszor gátolják az eredményes kapcsolatépítést, ami hatással van a sportolók elégedettségére is. Ugyanakkor az edzők filozófiája sem mindig következetes, az elmélet és a gyakorlat között sok esetben találunk ellentmondásokat. Az edző viselkedése és tevékenysége olykor gyökeresen ellentétes a hangoztatott elvekkkel, ami nemcsak megnehezíti a sportolók nevelését és képzését, de nem kívánatos következményekhez is vezethet.

Habár a sportról és a sportban tapasztalható jelenségekről szinte mindenkinek van véleménye, a sportolást meghatározó, a rivaldafénytől távol álló szakemberek gondolkodása egyelőre feltáratlan terület, ezért nehéz helyesen, több oldalról megvilágítva értelmezni a sportban zajló folyamatokat. Az edzők munkáját irányító személyes indítékok megismerésével a kosárlabdasporthoz példáján keresztül közelebb kerülhetünk a háttérben húzódó okokhoz és a sportkörnyezet aktuális jelenségeinek megértéséhez.

2 A KUTATÁS ELMÉLETI KERETEI

2.1 A hazai sportkörnyezet

Magyarországon a sportolás zömmel sportegyesületekben, versenysport keretében zajlik. A gyerekek egy adott sportágban, fiatalon kezdenek sportolni, az egyesületekben többnyire csak azokat fogadják, akik a versenyzést is vállalják. A szervezett, rekreációs céllal történő sportolásnak hazánkban alig vannak hagyományai, külső finanszírozása sem megoldott, ezért az rendszerint egyénileg vagy kisebb csoportokban történik. Nagyobb létszámú közösségek (pl. csapatsportágak) számára nehezíti a megvalósítást, hogy a létesítmények kevésbé elérhetőek, drágán és kedvezőtlen időpontokban bérelhetőek, és habár épülnek új sportpályák és sportcsarnokok, azok többsége kizárólag a versenysport számára fenntartott.

Hazánkban a modern sportok kezdetben az iskolákban hódítottak, majd a XX. század elején létrejöttek a sportegyesületek (Nádori, 1989a), melyek közül több ma is eredményesen működik. A második világháború után az élsport több országban, így Magyarországon is a politika eszközeként (Bakonyi, 2008) kiemelt stratégiai ágazattá vált, állami irányítás alá került, így a sportolók és az edzők számára a kiemelkedés eszköze lett és kiváltságokkal járt. A többcsatornás finanszírozás biztosította a megfelelő feltételeket, az utánpótlás megoldott volt (Nyerges & Laki, 2006), a sportolói és edzői karrier sokakat vonzott.

A hetvenes években azonban kedvezőtlen folyamatok indultak be az addig virágzó hazai sportéletben, amit a nyolcvanas évek súlyos gazdasági válsága tovább rontott, ennek következtében az évtized végére a sportegyesületi tagok száma hozzávetőleg 40, az edzőké pedig 20 százalékkal csökkent (Nádori, 1989b)

Az 1990-es rendszerváltozás újabb csapást jelentett: az állam anyagi szerepvállalása drasztikusan lecsökkent, a versenysport korábbi támogatói bázisa (minisztériumok, állami vállalatok, városi tanácsok, felsőoktatási intézmények) kevés kivétellel megszűnt, a piaci alapokra történő áthelyezés ugyanakkor nem történt meg (Laki & Nyerges, 2006). A korábbi infrastruktúra szétesése (Sárközy, 2017) szintén hozzájárult számos sportegyesület eltűnéséhez, a sportolók száma ezzel párhuzamosan tovább csökkent (Bukta & Gósi, 2019), ezért az edzők egy része feleslegessé vált. A legrosszabb helyzetbe az utánpótlás-nevelés került (Frenkl & Gallov, 2002), az egykor

jól bevált rendszerek (pl. sportiskola, diáksport) szétestek vagy elsorvadtak (Kovács, 2020), az iskolai létesítményfejlesztések elmaradtak. A sporttevékenység már közel sem vonzott annyi fiatalt, mint korábban, a sportolás viszonylag rövid idő alatt kikerült a fiatalok rendszeres tevékenységei közül (Laki & Nyerges, 2001). Gyorsította a folyamatot, hogy számos, kötetlenebb és kisebb erőfeszítést igénylő szabadidő-eltöltési és szórakozási lehetőség is megjelent, melyek korábban nem álltak rendelkezésre.

A kilátástalan helyzetbe került sportéletben a reményt a 2007-ben elfogadott Sport XXI. Nemzeti Sportstratégia jelentette, mely – az élsport sikerességének szinten tartása mellett – célul tűzte ki a sporttevékenységben résztvevők számának növelését a nemzet egészségi állapotának és életminőségének javítása érdekében. A stratégia tervbe vette a sportlétesítmények fejlesztését, a magánszektor bevonását a sportfinanszírozás megújításába, valamint a szakemberképzés és a sporttudományos kutatások új alapokra helyezését. 2010-ben hasonló megfontolásokból stratégiai ágazattá vált a sport, ami elsősorban a versenysportban éreztette hatását.

2.1.1 A társaságiadó-kedvezmény (tao)

A legnagyobb változást az eredetileg öt látványcsapatsportágra vonatkozó társaságiadó-kedvezmény (tao) lehetőségének 2011-es bevezetése hozta el². Az 1996. évi LXXXI., társasági adóról és osztalékadóról szóló törvény Európai Bizottság által is jóváhagyott módosítása úgy rendelkezett, hogy a társasági adó fizetésére kötelezett vállalkozások adójuk egy részéből – az államkasszába való befizetés helyett – a kijelölt öt csapatsportág sportszervezeteit támogathatják.

Míg korábban a sportágak központi támogatása – a labdarúgást kivéve – elsősorban az olimpiai szereplés eredményességétől függött, a tao-rendszer a sportágban foglalkoztatott sportolók számát figyelembe véve a látványcsapatsportágakat (labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, vízilabda, jégkorong és 2017-től a röplabda) részesítette előnyben. A tao-t 2013-ban a Kiemelt Sportágfejlesztési Program követte,

² 2011. évi LXXXII. törvény a sport támogatásával összefüggő egyes törvények módosításáról.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100082.TV>

mely további 16 sportágot vont be a kedvezményezettek körébe, a nem kiemelt sportágak részére pedig felzárkóztató alapot hoztak létre.

Társaságiadó-kedvezmény támogatója lehet országos sportági szakszövetség, amatőr sportszervezet, sportiskola, hivatásos sportszervezet, sportfejlesztésre létrehozott közhasznú alapítvány vagy a Magyar Olimpiai Bizottság. A sporttámogatás a nyereséget termelő vállalatok számára is kedvező, mivel az csökkenti adóalapjukat, így adómegettakarítást érhetnek el. Jól jár ugyanakkor a kifizető és a munkavállaló is, a minimálbéren felül ugyanis mindkét felet csupán egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (EKHO) terheli, melynek mértéke 2022-ben 13%, ami a munkavállaló esetében munkakörtől függően évi 60-500 millió Ft bevételig alkalmazható.

A sportszervezeteknek adható sporttámogatás két részből tevődik össze: alaptámogatásból és kiegészítő sportfejlesztési támogatásból. A kettő között nem csak adózásbeli különbségek vannak, a kiegészítő támogatás fejében a támogató – amennyiben igényt tart rá – szponzori szerződés keretében ellenszolgáltatásra jogosult. Fontos megemlíteni azt is, hogy a kiegészítő támogatást a felajánló nem köteles az alaptámogatásban részesített sportszervezetnek juttatni, azzal más szervezetet is támogathat.

Tao-támogatásra az a sportszervezet pályázhat, melynek nincs lejárt köztartozása, a korábbi támogatásokkal határidőre elszámolt, legalább két éve működik (vagy megfelel valamelyik kivétel szabálynak), tagja a hazai sportszövetségnek és részt vesz a jogszabályban meghatározott bajnokság(ok)ban. Amennyiben minden feltételnek megfelel, a sportszervezet a sportági szakszövetséghez nyújthatja be az adott évre vonatkozó sportágfejlesztési programját, melyet a szövetség teljes mértékben vagy részben jóváhagy, illetve elutasít. A 300 millió forintot meghaladó programok elfogadásához szövetségi támogatás mellett a sportpolitikáért és az adópolitikáért felelős miniszter jóváhagyása is szükséges. A jóváhagyott programhoz tartozó keretösszegek felhasználásától csak külön benyújtott, pozitív elbírálású módosító kérelem esetén lehet eltérni.

Tao-támogatás hat jogcímen igényelhető: utánpótlás-nevelésre, versenyeztetésre, munkabérre, tárgyi eszközökre, létesítményfejlesztésre és szakmai képzésre. A látványcsapatsportokra és az egyes sportágakra vonatkozó együttes éves összegről az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) rendelkezik, a sportági szakszövetségek kizárólag a számukra megállapított keretértéken belül állíthatnak ki támogatási

igazolásokot. Az összes kedvezményezett sportágra vonatkozó keretösszeg a 2022-es évre közel 125 milliárd Ft (87,7 Mrd működési célokra, 37,2 Mrd létesítményfejlesztésre), melyből a kosárlabdasporthoz több mint 20,5 milliárd Ft jut (16,7 Mrd működési célokra, 3,9 Mrd létesítményfejlesztésre).³ Ezzel a tao-rendszer 2011-es létrehozása óta a társasági adóból a sportszervezeteknek juttatott támogatások összege 2022-ben átlépi az 1000 milliárd forintot (Gyöngyösi, 2021).

A különböző jogcímenek elszámolható összegek a benchmark-rendszerben rögzítettek, melyet egyrészt az EMMI, másrészt a sportági szakszövetségek szabályzata rögzít. Lényeges előírás, hogy a szakszövetségek által rögzített keretösszegek semmiképpen nem lehetnek magasabbak a minisztérium által megállapított keretösszegeknél, azoktól csak egyedi engedéllyel lehet eltérni. A benchmarkot meghaladó értékű kifizetéseket a tao-támogatás terhére nem lehet elszámolni.

A sportszervezet számára megállapított keretösszeg nem jelent automatikus pénzhez jutást, a sportszervezet feladata a keret „feltöltése”, vagyis a nyereséges cégek felkeresése és meggyőzése. Ez nem egyszerű feladat, mivel több ezer szervezet pályázik támogatásra, emellett a sportszervezetnek a támogatási jogcímekekhez tartozó önrésszel is rendelkeznie kell⁴. Az önerőhöz a szervezetek a kiegészítő támogatást is felhasználhatják, emellett leginkább a tagdíjakból, önkormányzati támogatásból, 1%-os adófelajánlásokból és szponzorációból fedezik. Gyakran előfordul, hogy habár a sportszervezet sportágfejlesztési programját a szakszövetség jóváhagyja, az igényelt keretet mégsem sikerül maradéktalanul feltölteni, vagy az önrészt nem sikerül előteremteni.

Az is megesik, hogy a sportszervezetnek sikerül ugyan feltöltenie a jóváhagyott keretet, de a kapott támogatást nem tudja teljes egészében felhasználni. Ez esetben a fennmaradó összeget az EMMI-nek köteles visszautalni, sőt, amennyiben a szervezet túltervezése meghaladja a 20%-ot, az el nem költött összegre még büntetőkamatot is fizetnie kell. Szintén pénzvisszafizetésre és büntetőkamatra számíthat az a sportszervezet, amelyik nem a jóváhagyott célra fordítja a támogatást, vagy nem valósulnak meg a pályázati anyagban vállalt fejlesztései. A tao-támogatások felhasználását az EMMI és a

³ https://hunbasket.hu/documents/54638_MKOSZ.pdf

⁴ Egyes támogatási jogcímekekhez a Covid miatt 2019. július 1-től nem szükséges az önerő.

látványcsapatsportok országos sportági szakszövetségei ellenőrzik, súlyos vétség esetén a vétkes szervezetet akár három évre is kizárhatják az igénylésből.

A sport a társaságiadó-kedvezmény lehetőségének köszönhetően újra fontos társadalmi tényező lett, az igazolt sportolók létszáma emelkedésnek indult (Gósi, 2017), a sportban dolgozók körülményei javultak (Balogh, 2019), az edzői szakma újra vonzóvá vált. Számos pozitívuma mellett nem hallgathatók azonban el azok a negatívumok, melyeket a finanszírozás megváltozása generált. Ezek közül néhány:

- A hagyományos szponzoráció szinte teljes megszűnése a tao-rendszer kivezetése után okozhat problémát, mivel a korábbi szponzori kapcsolatok – elsősorban a kisebb támogatókkal – az évek során elsorvadtak.
- A professzionális bajnokságban is induló sportszervezetek az utánpótlásra fordítandó források egy részét legális kikapukon keresztül át tudják csoportosítani (pl. játékosok és edzők javadalmazására), ami nyilvánvalóan kedvezőtlenül érinti az utánpótlás fejlesztését.
- A sportlétesítmények bérleti díja a tao bevezetése óta többszörösére emelkedett, ami a tao-keret feltöltése nehézségeinek tükrében akár egy egész évre nehéz helyzetbe hozhatja a klubokat.
- Megjelentek a klubok körül a „közvetítők”, akik térítés ellenében vagy a kiegészítő támogatás fejében szereznek támogatókat a keretet feltölteni képtelen kluboknak, amit a klubok többnyire csak az önrész terhére tudnak kifizetni. Önrész hiányában azonban nem tudják megvalósítani a fejlesztéseket.
- A tao-pénzek érdekében nagy számban alakultak olyan klubok és csapatok, melyek rendszeres edzéslehetőség biztosítása nélkül, alapvető szakmaiságot nélkülözve jelentek meg a versenyrendszerben. Ezek a szervezetek a tao lehetőségének megszűnésével együtt fognak megszűnni, jelenleg viszont csak hátráltatják a komolyabb célokat kitűző csapatok fejlődését.
- Több olyan létesítmény is épült, melyek jócskán meghaladják a racionális szükségleteket, e létesítmények a társaságiadó-kedvezmény megszünte után fenntarthatatlanná válhatnak.

2.2 A kosárlabdasportág Magyarországon

A kosárlabda az olimpiai játékok legnézettebb csapatversenye, a labdarúgás mögött a világ második legnépszerűbb sportága, mely mind az öt földrészen egyformán népszerű.⁵ A nemzetközi szövetség (International Basketball Federation – FIBA) jelenleg 212 tagországot tömörít, a sportági események – különösen a férfi versenyek – nagy nézettségnek örvendenek. Az amerikai professzionális ligát (National Basketball Association – NBA), az Euroligát, a világ- és Európa-bajnokságokat szurkolók milliói követik, ezért a legjobb klubcsapatok és játékosok kiváló reklámhordozók, ami annak is köszönhető, hogy a sportág állandóan jelen van az írott és az elektronikus sajtóban, a televízióban és a közösségi médiában. Közel 60.000 igazolt játékosal és 1300 működési engedéllyel rendelkező edzővel⁶ a kosárlabda Magyarországon harmadik a sportágak rangsorában a labdarúgás és a kézilabda mögött⁷.

A magyar kosárlabdasport legnagyobb sikerét 1955-ben érte el, amikor a férfiválogatott hazai közönség előtt, a Népstadionban Európa-bajnok lett. Az ötvenes években férfi és női válogatottunkat is a kontinens legjobbjai között tartották számon, ezt követően azonban csapataink már nem tudták megismételni a korábbi eredményeket. A férfiak gyorsan visszaestek, a nők esetében a nyolcvanas években újabb felvirágzás következett, ami egy évtized alatt négy Európa-bajnoki bronzérmes eredményezett, az utolsót 1991-ben.

A rendszerváltás után a finanszírozási nehézségek mellett tovább rontotta a sportág esélyeit a nyári olimpiát és a labdarúgást előtérbe helyező központi támogatási rendszer (Sárközy, 2017), a sportág nyugat-európai népszerűsödése és megerősödése, valamint a szocialista országok – elsősorban a Szovjetunió és Jugoszlávia – szétesése. A kosárlabda-szövetség anyagi helyzete miatt a szakmailag indokolt programok és fejlesztések nem valósulhattak meg (utazások, edzések és mérkőzések, tárgyi eszközök stb.), az elégtelen munkakörülmények és a szakemberképzés elhanyagolása rövid időn belül nemzetközi viszonylatban jelentős lemaradást eredményezett. Az állami támogatású utánpótlás-nevelési stratégia keretében 2001-ben elindult *Héraklész program*, majd a *Sport XXI*.

⁵ www.fiba.basketball

⁶ az MKOSZ adatai alapján

⁷ <https://www.kormany.hu/download/c/fc/41000/kiadvany.pdf>

Utánpótlás-nevelési Program az utánpótlás-válogatottakat illetően enyhítette a szövetség gondjait, de a felnőtt válogatottak továbbra sem tudtak versenyezni a magyar sikersportágakkal.

A nyolcvanas évek közepétől, és különösen a rendszerváltás után az állami források csökkenése a klubokat is nehéz helyzetbe hozta. A csapatok egy része megszűnt, többen alacsonyabb osztályba soroltak át, az igazolt játékosok száma jelentősen lecsökkent. Segítő és ellenőrző apparátus híján egyre nagyobb számban jelentek meg a szakképzetlen, vagy az edzőséget csak bevételi forrásnak tekintő „megélhetési” edzők. Minden szinten az azonnali eredményekre törekvés volt jellemző, a szakmai tudatosság és a hosszú távú tervezés hiánya jellemezte az időszakot. A játékosok számának és minőségének csökkenését külföldiek szerződtetése ellensúlyozta, ami hosszabb távon tovább mérsékelte az utánpótlásból kinövő fiatalok számát, és rövidesen a válogatottak eredményességén is nyomot hagyott.

Kiemelt látványcsapatsportágként a 2011-ben bevezetett társaságiadó-kedvezmény lehetősége ebben a helyzetben nem várt történelmi esélyt teremtett a sportág talpra állására, a felzárkózás megkezdésére. Az új forrás mind a szövetség, mind az egyesületek életében gyökeres változásokat hozott és rövid időn belül kulcsfontosságú tényezővé vált (Váczi et al., 2017). Szakmai programok indultak az utánpótlás-nevelésben (*Palánta program, Add tovább!, Dobd a kosárba!*), megújult az edzők továbbképzése, az egyesületek szakembergárdája megerősödött, az eszközpark kibővült, a létesítményfejlesztések enyhítették a teremgondokat. A Magyar Kosárlabdázók Országos Szövetsége (MKOSZ) a sportágak közül elsőként vezette be 2012-ben az edzők kötelező továbbképzésére a kreditrendszert, mellyel az éves edzői működési engedély megszerzésének feltételéül szabta az adott korosztályra meghatározott továbbképzés teljesítését.

Szintén 2012-ben a szövetség pályázatot hirdetett utánpótlás-nevelő klubok számára akadémiai cím elnyerésére, melynek legfontosabb feltétele a minőségi utánpótlás-nevelés biztosítása volt. Az akadémiák száma kezdetben nőtt, majd csökkenésnek indult a tao sportági keretösszegének változásait követve. Az akadémiáknak megítélt tao-keret az egyesületekénél kedvezőbb lehetőségeket biztosított, ugyanakkor az akadémiák a játékoslétszám növelésére és eredmények felmutatására kényszerültek, még ha ez a kényszer nem is bizonyult túlságosan erőteljesnek.

A szakmai élet megélénkülése következtében a felnőtt válogatottak a korábbiaknál sikeresebben szerepeltek a kontinensbajnokság selejtezőin⁸, az időközben olimpiai sportággá vált új szakágban, a 3X3-as kosárlabdában Magyarország a világ legjobbjai közé emelkedett, a női utánpótlás-válogatottak az Európa-bajnokságokon és a világbajnokságokon is eredményesen szerepelnek. A finanszírozási nehézségek elhárulásával a klubcsapatok közül egyre többen vállalják a nemzetközi megmérettetést, ami kétségkívül jó hatással van a válogatottak sikerességére.

Habár a tao lehetősége pozitív változásokat eredményezett a sportágban, el is kényelmesítette a sportvezetőket. A sportág tao-függővé vált, a hagyományos szponzoráció sok sportszervezetben teljesen megszűnt (Sárközy, 2017), így a sportágnak juttatott tao-keret 2019-es csökkentése a klubok nagy többségénél riadalmat okozott. Kevés helyen használták fel az elmúlt évtized minden korábbinál nagyobb forrásait arra, hogy olyan fenntartható rendszert építsenek fel, mely a tao utáni időszakban is képes biztosítani a működési feltételeket.

2.3 Az edzői szakma Magyarországon

Az edzői szakma évszázados múltra tekint vissza Magyarországon. A XIX. század végén létrejövő egyesületek és az ezeken belül megalakuló sportági szakosztályok szükségessé és egyben lehetővé tették a sportolók sportági specializálódását, így igény mutatkozott a tréner munkája iránt is. Az első edzők külföldről érkeztek (Takács, 2009), a XX. század elején pedig már megjelentek a főállású edzők, ezzel párhuzamosan 1925-ben a Magyar Királyi Testnevelési Főiskola megalapításával a honi testnevelő- és edzőképzés is elindult (Bodnár, 2011). A két világháború között és a második világháború után Magyarország – nem utolsósorban a világszínvonalú hazai edzőgárdának köszönhetően – több sportágban is kiemelkedő sikereket ért el (Takács, 2009).

A nyolcvanas évek súlyos gazdasági válsága és a rendszerváltozás következményei a sportélet szereplői közül feltehetőleg az edzőket érintették a legérzékenyebben. A fogyatkozó egyesületek és szakosztályok anyagi helyzete főleg az utánpótlásban korlátozta a főfoglalkozású szakemberek alkalmazásának lehetőségét. A népességszám

⁸ Ehhez nagyban hozzájárult, hogy a férfiak esetében 16-ról 24-re növelték a résztvevők számát.

csökkenése, az életmód és a sportolási szokások megváltozása mellett az új „divatsportok” térhódítása is drámai hatással volt a szakmára. Az egyesületi keretek között sportolók számának látványos visszaesése és a sportolás individualizálódása az edzők egy részét nélkülözhetővé tette (Laki & Nyerges, 2001). A hivatásos sportolók klubváltással, esetleg külföldre szerződéssel folytatni tudták karrierjüket, a sportvezetők egy része korábban sem főállásban tevékenykedett, de kapcsolataik révén ők is könnyebben alkalmazkodtak az új helyzethez. Az edzők voltak azok, akik munkájuk elértéktelenedésével súlyos egzisztenciális gondokkal kényszerültek szembenézni (Kovács et al., 2005).

Különösen nehéz helyzetbe kerültek az idősebb trénerek, akik évtizedeket töltöttek el a tradicionális sportágakban, így más területen való elhelyezkedésükre csekély esély mutatkozott. A kilátástalanság több kiváló szakembert sodort külföldre, elsősorban az olyan nagy hagyományokkal rendelkező magyar sikersportágakból, mint a vívás, az öttusa, a vízilabda és a kajak-kenu (Ormai, 2003). A szakmában maradók bérezése – főleg az utánpótlásedzőké – a túlkínálat miatt méltánytalanul alacsony volt, a különböző állami ösztöndíjak (*Wesselényi alapítvány, Héraklész program, Patrónus program, Bay Béla ösztöndíj*) csak az edzők egy szűk csoportját érintették. A csapatsportágak első osztályában dolgozó maroknyi edző kivételezett helyzete csak első látásra volt irigylésre méltó, fizetésük nagysága egyenes arányban állt (és áll ma is) állásuk bizonytalanságával.

Mivel a klubok/szakosztályok központi támogatása az eredményességtől függött, az edzőkkel szemben támasztott elvárásokat a nem megfelelő munkakörülmények nem csökkentették, ezért a szakemberek többsége nagy nyomás alatt dolgozott. Mindez nemcsak a felnőtt élsportban, hanem az utánpótlásban is jellemzően megjelent, a sportvezetők által kitűzött eredményességi célok meghatározták a munka jellegét. Nem a fokozatos, életkornak megfelelő fejlesztés állt a középpontban, hanem a mindenáron való győzelemre törekvés, akár a játékosok hosszú távú fejlődésének feláldozása árán is.

A sport nemzetstratégiai ágazattá válása és a források megsokszorozódása gyarapította a sportolói létszámot és megnövelte az edzők iránti keresletet. Az edzőképzés újraindult a felsőoktatásban, a továbbképzések rendszeressé, elérhetővé és néhány sportágban kötelezővé is váltak. A tao bevezetésének kezdeti nagy nyertesei így az edzők lettek, a klubok számára kielégítőbb javadalmazás mellett ismét lehetővé vált főállások létesítése. Az új rendszer ugyanakkor visszaélésekre is lehetőséget adott, ezért a sportági szakszövetségek bevonásával benchmarkok kerültek bevezetésre, ami az egyes célokra

fordítható kiadásokat maximalizálta. Az edzők esetében ez azt jelentette, hogy az adható juttatás felső határát a különböző szintű szakirányú végzettségekhez kötötték, magasabb végzettséghez magasabb fizetési plafont rendelve. Ez arra ösztönözte az edzőket, hogy felsőfokú végzettséget szerezzenek, ami az újraindított edzőképzésnek köszönhetően az ország több egyetemén is lehetővé vált. Az edzők előtt jelenleg újra nyitva áll az életpálya-építés lehetősége, habár féltő, hogy a tao-rendszer esetleges megszűnése ismét elsősorban a szakembereket fogja kedvezőtlenül érinteni.

2.4 A sporttevékenység szakmai irányítói

A 'coach' szó etimológiája hazai gyökerekre vezethető vissza, a XV. században a lóvontatta, zárt kocsiszekér készítéséről híres észak-magyarországi Kocs település nevéből ered (Mihiotis & Argirou, 2016). Az analógia arra utal, hogy a szekér eljuttatja utasait oda, ahova menni szeretnének, ami pontosan szimbolizálja az edző munkáját.

Az edzőt a magyar nyelv értelmező szótára a következőképpen definiálja: „versenyzők, játékosok, általában sportolók edzésének vezetésével, irányításával foglalkozó szakember; tréner”⁹. A Wikipédia angol nyelvű szócikke szerint az edző „a sportcsapatok vagy egyéni sportolók irányításában, oktatásában és képzésében részt vevő személy”¹⁰. A Magyar Edzők Társasága megfogalmazásában az „edző az a sportszakmai és pedagógiai stb. ismereteket elsajátított szakember, aki alsó-, közép- vagy felsőfokú edzői végzettséget szerzett, és a sportolók teljesítményének fejlesztése érdekében rendszeres képzési, oktatási, nevelési és gondozási tevékenységet fejt ki” (Magyar Edzők Társasága, 1988, id. Harsányi, 2005, 34.). A Nemzetközi Edzői Tanács (*International Council for Coaching Excellence*) állásfoglalása alapján az edzői tevékenység „irányított fejlesztés folyamata egy sportágban, a sportoló képzésének adott szakaszában”¹¹. North (2017) definíciója az edzői munkát bonyolultnak, folyamatosnak, összetettnek, környezetfüggőnek, célorientáltnak, rendelkezésre álló forrásoktól függőnek,

⁹ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/e-e-2529E/edzo-2544A/>

¹⁰ [https://en.wikipedia.org/wiki/Coach_\(sport\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Coach_(sport))

¹¹ International Sport Coaching Framework, 2012, 10.

gondolkodást igénylőnek, értékelőnek, stratégiainak és következményekkel járónak írja le.

Kétségtelenül mindegyik definíció megragadja az edzői munka egy vagy több aspektusát, de komplexségét egyik sem fejezi ki teljes mértékben. Az azonban mindenképpen bizonyos, hogy az edző alapvetően meghatározza a sportolás minőségét és a sporthoz fűződő attitűdöket, melyek nemcsak a képzés sikerességére, de a sportolók személyiségének fejlődésére is hatással lehetnek (Lara Bercial & McKenna, 2017). Az edzők rátermettsége nem mérhető csupán szakmai tudásuk alapján, hiszen zömmel utánpótláskorúakkal foglalkoznak, akik számára a pozitív élmények megélése legalább olyan fontos, mint a sportági technika és taktika pontos elsajátítása.

2.4.1 Nemi egyenlőtlenségek a szakmában

A nemek esélyegyenlőtlensége világszerte számos foglalkozási területen, főként a vezető pozíciókban létező jelenség, melynek csökkentésére több kezdeményezés is indult az utóbbi évtizedben. Habár ma már a lányok/nők is nagy számban sportolnak, világszerte még mindig a férfiak uralják a sporthoz kapcsolódó területeket. A sportvezetők (Bukta & Gósi, 2018; Hovden, 2010; Pfister, 2010; Sonia & Vasilica, 2019; Trenka, 2016), a játékvezetők/bírók és a sportmédia (Franks & O'Neill, 2014) képviselői között még mindig rendkívül alacsony a nők aránya, ahogy a női sport megjelenése is messze elmarad a férfiakétól a különböző médiumokban (Gál et al., 2008).

A Nemek Közti Egyenlőség Európai Intézetének (EIGE) 2015-ös felmérése¹² megerősíti a nők jelentős mértékű alulreprezentáltságát a sport különböző területein, az edzői szakmában arányukat Európában mindössze 20-30%-ra teszi. Különösen kevés edzőnővel találkozhatunk a népszerű sportágakban, a csapatsportágakban, a nagyobb presztízsű pozíciókban (Acosta & Carpenter, 2014; Hinojosa-Alcade et al., 2017; Reade et al., 2009) és a felsőbb utánpótlás-korosztályokban (European Commission, 2014). Ez azt mutatja, hogy a sportban továbbra is élnek a nemekkel kapcsolatos sztereotípiák, melyek a nőket kevésbé alkalmasnak tartják a férfiaknál. Egyesek szerint a nők gyengébb vezetők (Hovden, 2010), míg mások a nők alacsonyabb motivációjának és taktikai

¹² <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-sport>

hatékonyságának (Marback et al., 2005) tulajdonítják háttérbe szorulásukat. További kutatások azonban arra az eredményre jutottak, hogy az edző nemének nincs hatása sem az egyén, sem a csapat teljesítményére (Darvin et al., 2017; Gómez-González et al., 2019), egyértelmű bizonyítékok híján így feltételezhető, hogy inkább az előítélet okolható az edzőnők mellőzéséért (Anderson, 2009; Hovden, 2010; Joseph & Anderson, 2016; Norman, L., 2010; Schaeperkoetter et al., 2017).

Magyarországon eddig nem készült átfogó felmérés az edzők nemek szerinti megoszlásáról, tény azonban, hogy a Kiemelt Edzői Programban a nők aránya a tíz százalékot sem éri el, az Utánpótlás Edzői Programban is csak 40%¹³. Utóbbi szakemberek díjazása nagyságrendekkel kisebb a Kiemelt Edzői Programban résztvevők javadalmazásánál, a kettőt összevetve szinte jelképesnek tekinthető. Kosárlabdasporthoz a 2018/19-es bajnoki idényre kiadott közel 1300 edzői működési engedély mindössze 29%-át váltották ki nők¹⁴. A felnőtt női bajnokság legfelsőbb osztályában a 12 csapatból csak kettőt irányított nő, de a 14 csapatos másodosztályban is csupán öt vezetőedzőnő működött. A férfi felnőtt bajnokságok első három osztályában nem találtunk női edzőt. Az utánpótlás-bajnokságok nyolcas döntőit tekintve, a lányoknál az U18-as korosztályban négy, az U16-os és az U14-es korosztályokban öt-öt női vezetőedző dolgozott, míg a fiúk versenyében a három korosztály 24 csapatának vezetőedzői között mindössze egy nőt találtunk. Mind a nyolc válogatott keretet (mindkét nemből felnőtt, U20, U18 és U16) férfi edző irányította, a 18 segédedző között is csak négy nő volt, mindannyian lánycsapatok mellett kaptak lehetőséget. Felnőtt válogatott és férfi élvonalbeli csapat vezetőedzőjeként hazánkban még sosem dolgozott nő, az alacsonyabb osztályokban szereplő férfi csapatok mellett azonban az utóbbi években már elvétve találunk egy-egy vezetőedzőnőt.

Ezek az adatok is alátámasztják a női edzők háttérbe szorulását, valamint teljes kizárását a másik nem irányításából a magas szinten versenyző csapatok esetében. Ebben szerepet játszhat az, hogy a sportszervezetek vezetésében még az edzőkénél is alacsonyabb arányban vannak a nők, ami tovább erősíti a férfiak dominanciáját (Trenka, 2016). Mivel a férfi vezetők szívesebben alkalmaznak férfi edzőket (Regan &

¹³ <http://sportujsgirok.hu/nok-a-sportban-es-a-sportmediaban/>

¹⁴ A Magyar Kosárlabdázók Országos Szövetsége (MKOSZ) adatai alapján

Cunningham, 2012), a nők eleve hátrányba kerülnek a munkaerőfelvétel és az előléptetés során. A lányok sportolási hajlandóságának növelése érdekében pedig több edzőnőre lenne szükség, ugyanis a kutatások szerint a lányok igényeinek az azonos nemű edző jobban megfelel (Jowett & Nezelek, 2011). Fontos lenne az is, hogy a női sportolók előtt legyenek olyan edzők, akiket példaképnek tekinthetnek és követhetnek, mivel azok a nők, akik női edzővel dolgoznak, bizonyítottan nagyobb érdeklődést mutatnak az edzői szakma iránt (Fasting et al., 2017), és nagyobb valószínűséggel edzősködnék hosszabb távon (Wasend & LaVoi, 2019).

Az edzőnők szakma iránti elkötelezettségét ugyanakkor csökkenti, hogy gyakran szembesülnek ellenséges magatartással és gúnyos megjegyzésekkel férfi kollégáik és mások részéről (Fasting et al., 2017; Norman, L., 2010), ami a férfiakhoz képest nagyobb mértékű pályaelhagyáshoz vezet (Cunningham et al., 2019). Az edzőnők férfi társaikkal azonos mértékű tisztelete és elfogadása a női edzők számának növekedésén keresztül a lányok sportjára minden bizonnyal pozitív hatással lenne, emellett a férfiak irányításában is eddig meg nem tapasztalt, új távlatokat nyithatna.

2.4.2 A tapasztalat hatása az edzői munkára

Magyarországon kosárlabdasporthoz a formális edzőképzésben való részvétel egyik alapfeltétele a sportági múlt igazolása, így feltételezhető, hogy az edzők túlnyomó többsége rendelkezik sportági tapasztalattal. A sportolóként szerzett tapasztalatok azonban nem garantálják, hogy edzőként biztos tudás áll az egyén mögött. A formális képzésen túl rengeteg gyakorlatra van szükség ahhoz, hogy az edző a munka során felmerülő szakmai, pedagógiai, kommunikációs és egyéb problémákat hatékonyan legyen képes kezelni, illetve alkalmazkodni tudjon a sportkörnyezet alakulásához. A tapasztalat ugyanakkor kétélű fegyver: hasznos tudással és módszerekkel vérteti fel az egyént, de gátja is lehet az új ismeretek befogadásának és a szükségszerűen felmerülő változások követésének (Denison & Avner, 2011).

Karl Anders Ericsson kilencvenes években felállított *tudatos gyakorlás (deliberate practice)* elmélete szerint legalább tíz év specifikus felkészülés szükséges ahhoz, hogy valaki a szakmájában kiváló, szakértői szintet érjen el (Ericsson et al., 1993; Ericsson et al., 2007; Mallett, 2011). Habár az elméletet elsősorban speciális környezetekre állították fel és azóta számos kritika érte (pl. Campitelli & Gobet, 2011; Hambrick et al., 2020;

Macnamara et al., 2014), kétségtelen, hogy az adott tevékenység rendszeres művelése növeli a tudást, így munkája által az edző is fejlődik (Cushion, 2011). A tíz év elfogadható időintervallumnak tűnik a sportszakemberek esetében is, mivel a kezdő edzők túlnyomó többsége a legfiatalabb korosztályokban kezdi a munkát, és a lépcsőfokokat egyesével megmászva csak évek múlva jut el az idősebb csoportokhoz. A különböző korosztályokban a feladatok ráadásul szakmailag és pedagógiaiilag is különböznek, így ezek megtapasztalása kulcsfontosságú az edző fejlődése szempontjából. A munkában eltöltött idővel csökken az egykori tanárok, mentorok és edzők mintájának szerepe (Falus, 2001), és kialakulnak az edző személyiségét tükröző, saját tapasztalatokon alapuló egyéni szokások, módszerek és döntési mechanizmusok. A tíz év olyan mérföldkő lehet, mely után az edző már magabiztosan képes vezetni a rá bízott csoportot, reagálni az eseményekre és megoldani a felmerülő problémákat.

Az edzői szakmában – ahogy minden bizonnyal más szakmákban is – az életkor szoros összefüggést mutat a pályán eltöltött idővel, az idősebb szakembereket mégsem alkalmazzák szívesen a klubok (Balogh & Trzaskoma-Bicsérdy, 2020). Ez az anomália magyarázható az *ageizmus* – az életkor miatti hátrányos megkülönböztetés – jelenségével, ami más munkaerőpiacokhoz hasonlóan az edzői szakmában is megjelenik. A sztereotípiák főként az idősebb munkavállalókkal szemben léteznek, az idősebbeket hajlamosak a munkahelyeken korlátozott képességűnek, motiválatlannak, merevnek, új dolgok tanulására képtelennek (Posthuma & Champion, 2009) és kevésbé lojálisnak (Szászvári, 2010) tartani. Mások szerint viszont az idősebbek alkalmazásának több előnye is van, hiszen az intelligencia és a kreativitás nem feltétlenül romlik a kor előrehaladtával (Jászberényi, 2010), ezért az idősebbek sok tekintetben nem különböznek fiatalabb kollégáiktól (Ng & Feldman, 2012), sőt, akár jobban terhelhetők, higgadtabbak (Healy & Koltai, 2007), kiegyensúlyozottabbak és tudatosabbak is lehetnek (Bertolino et al., 2013). De nem csak az idősebb munkavállalókkal szemben léteznek előítéletek, a fiatalabbak is szembesülnek személyüket érintő kedvezőtlen kritikákkal, mint például kulturátlanság, éretlenség (North & Fiske, 2012), túlzott önbizalom, emellett gyakran hiányolják belőlük az elkötelezettséget, és úgy tartják, hogy számukra kizárólag az előrejutás jelent motivációt (Bencsik et al., 2016).

Magyar pedagógusok neveléssel kapcsolatos nézeteinek átfogó elemzése (Lénárd & Szivák, 2001) arra az eredményre jutott, hogy a szakmában eltöltött évek nincsenek hatással a tanárok neveléssel és tanítással kapcsolatos meggyőződéseire. Szlovén edzők

körében végzett kutatásokban azonban a fiatalabb edzők barátságosabbnak, empatikusabbnak, tudatosabbnak, pontosabbnak, kitartóbbnak, nyitottabbnak és kompromisszumkészebbnek tartották magukat idősebb kollégáiknál (Dimec & Kajtna, 2009). Az idősebb szakemberek viszont kevésbé voltak elégedettek pozíciójukkal és fizetésükkel, továbbá több, munkával kapcsolatos problémával küzdöttek (Kajtna & Topic, 2017). Nem mutatkozott ugyanakkor különbség a generációk között a teljesítménymotivációban és a szociális készségekben (Dimec & Kajtna, 2009).

Kramers és munkatársai (2020) 13 és 18 év közötti sportolók edzőit vizsgálva azt a következtetést vonták le, hogy a kevésbé tapasztalt edzők számára nagy kihívást jelentenek az edzéssel kapcsolatos technikai jellegű feladatok (pl. gyakorlatok tervezése, variálása, hibajavítás), ezért kevesebb időt és energiát fordítanak arra, hogy megtervezzék, tanítványaik hogyan szerezhetnek hasznos élettapasztalatokat a sportolás során. A nagyobb tapasztalattal rendelkező edzőknek – akik a technikai jellegű feladatokat már gyorsan és hatékonyan képesek megoldani – ezzel szemben több idejük marad a sportolás egyéb összetevőinek átgondolására és integrálására.

2.4.3 A környezet, a személyiség, a nézetek és az attitűdök szerepe az edzői munkában

Az edzői munka kereteit a tágabb és a szűkebb társadalmi- és sportkörnyezet határozza meg, ami az edző személyiségével együtt döntően befolyásolja az edző nézeteit és attitűdjeit. A hatékony edző éppen ezért kontextusfüggő (Walsh, 2011), a szélesebb és a szűkebb környezetet is figyelembe veszi: céljait, módszereit, kapcsolatait az adott helyzetnek megfelelően alakítja. A környezetben végbemenő változások ezért – a változás nagyságának függvényében – az edzői nézetek és attitűdök kisebb-nagyobb módosulásával járnak.

A személyiség az egyén viselkedését és gondolkodását meghatározó, rá jellemző tulajdonságokból tevődik össze (Allport, 1997). A tulajdonságok olyan minták, melyek a különböző élethelyzetekben következetesen jelennek meg az egyén gondolkodásában, érzelmeiben, motivációiban és viselkedésében (Fleeson & Gallagher, 2009). A személyiség öröklött genetikai tényezők és környezeti hatások eredményeként alakul ki (Bouchard & McGue, 2002; Jang et al., 1996; Power & Pluess, 2015), viszonylagos állandóságot és stabilitást mutat, ugyanakkor az életkor, a környezet és az átélt tapasztalatok változásokat idézhetnek elő benne (Caspi & Roberts, 2001; Specht et al.,

2011; Schwaba & Bleidorn, 2017; Smola & Sutton, 2002). Az edző személyiségében azok a tulajdonságok a legfontosabbak, melyek lehetővé teszik a szoros kapcsolatok kiépítését, valamint úgy segítik a sportolókat szakmai tudásuk és teljesítményük növelésében, hogy a sporthoz (vagy sportághoz) fűződő érzelmi kötődésük pozitív marad. Az edző személyisége tehát nemcsak abban játszik nagy szerepet, hogy a sportolók hogyan vélekednek edzőjükről (Becker, 2009), hanem abban is, hogy miként fejlődnek és milyen attitűdöket alakítanak ki a sportolás iránt (Miller & Siegel, 2017; Prichard & Deutsch, 2015; Rottensteiner et al., 2013). Az edző vezetői tulajdonságai emellett hatással vannak az eredményességre és a sikerességre is (Judge & Bono, 2000; Yu, 2012), ami versenyzésközpontú környezetben a sportvezetők és a sportolók számára egyaránt kiemelt jelentőségű.

A sportolók részéről az edzővel szemben jogosan felmerülő elvárás, hogy türelmes és empatikus legyen (Becker, 2009; Cassidy et al., 2009; Jowett et al., 2012), ami különösen fontosnak tűnik a problémás, nehezen kezelhető sportolók esetében (Heelis et al., 2020). A motiváltság és a motiválás képessége szintén elengedhetetlen a tanítványok számára (Becker, 2009; Cassidy et al., 2009; Gombocz & Gombocz, 2006), előbbi az empátiával (Stafford, 2011), utóbbi a higgadtsággal és az érzelmek kontrollálásával (Thelwell et al., 2008) mutat szoros összefüggést. Az edző pozitív megítéléséhez hozzátartozik emellett a szilárd erkölcsi értékrend, az általános műveltség (Gombocz, 2004), a tolerancia, az etikusság (Sabock & Sabock, 2011), a humor (Cassidy et al., 2009) és az észszerű kompromisszumok megkötésének képessége is. A hatékony munkavégzéshez emellett tudatos tervezésre és határozott, következetes megvalósításra is szükség van.

A személyiség és a környezet együttesen alakítják az egyén attitűdjeit, melyben tükröződnek érzelmi viszonyulásai, nézetei és viselkedési szokásai. Az attitűdök a tapasztalatok, az érdeklődés, a szükségletek és a környezet hatására változhatnak (Kiss, 2004), ami hatással lehet a viselkedésre is. A viselkedés az egyén tetteiben, verbális és nem verbális kommunikációjában nyilvánul meg és megjósolható az egyén tulajdonságaiból (Judge & Bono, 2000). Az adott közegben érvényes normák ugyanakkor szintén hatással vannak rá, ezért az attitűdök nem minden esetben jelennek meg a viselkedésben, a csoportnormáknak való megfelelés szándéka vagy kényszere erőteljes gátló tényezőként van jelen. A viselkedés és az attitűdök külső ösztönzéssel (leggyakrabban jutalmazással és büntetéssel) is alakíthatóak, ami kétségtelenül fontos

eszköz a nevelésben, de a belső motivációra nem feltétlenül pozitív hatású (Németh, 1998).

Az edző nézeteit, attitűdjeit és viselkedését a személyiségén, az adott környezeten és az elfogadott normákon túl formálják az edző korábbi, játékosként és edzőként szerzett tapasztalatai, valamint más edzők mintái is. A sport erősen hagyománykövető természete (Harvey et al., 2010; Lockwood & Perlman, 2008; Partington & Cushion, 2011; Stewart, 2013) miatt az edzők nézetei és módszerei nagyban hasonlíthatnak a sportolóként megélt edzői mintákhoz, a mentoroktól és/vagy a gyakorlottabb edzőkollégáktól átvett felfogásokhoz (Stewart, 2013). A nézetek változását az önálló munka során szerzett saját tapasztalatok mellett a tudás kiszélesítése és az edző meggyőződéseitől eltérő álláspontok megismerése is elősegítheti. Azoknak az edzőknek, akik több csapattal is dolgoznak, az esetlegesen eltérő lehetőségeket és célokat figyelembe véve más-más attitűdöt és viselkedést szükséges tanúsítaniuk, hogy megvalósítsák elképzeléseiket, valamint megfeleljenek sportolók szükségleteinek és elvárásainak.

2.5 Nemek közti különbségek a sporttevékenységben

Az edzői munka során érdemes figyelembe venni a nemek közti különbségeket, mivel ezek a sportolók tevékenységében, motivációjában, attitűdjeiben és reakcióiban is megjelennek. A lányok világszerte kisebb számban sportolnak, mint a fiúk, ami összefüggésbe hozható a társadalmi elvárásokkal és az azokhoz kapcsolódó nemi szerepekkel (Jeanes, 2011). A fiúk ezzel szemben jóval többet foglalkoznak sporttal: aktívan sportolnak, szurkolnak, vagy naprakészen követik a sporteseményeket (Deaner et al., 2016; MacPhail, 2011).

A két nem testi fejlődése a pubertás után válik szembetűnővé, a fiúk és a lányok együtt sportoltatása ekkor már nem tartható tovább, ezért a nemek szétválasztása legkésőbb 11-12 éves korban megtörténik. A koedukált csoportok létjogosultsága ugyanakkor már a kezdetektől kérdéseket vet fel, a fiúk dominanciára törekvése elsősorban a csapatsportokban riaszthatja el a lányokat (Jeanes, 2011).

A biológiai, anatómiai, testi és fiziológiai különbségek a szakmai munkában és az alkalmazott módszerekben csak minimális eltérést jelentenek, a nemek között azonban más, az edző munkájára ható alapvető eltéréseket is találunk. Ezek közül talán a legfontosabbak a motivációt érintő különbségek, melyekkel különösképpen azoknak az

edzőknek kell tisztában lenniük, akik mindkét nemmel foglalkoznak, vagy egyik nemről a másikra váltanak.

A fiúk a sportban magabiztosabbak, sportági tudásukat magasabbra értékelik, mint a lányok, akik jóval bizonytalanabbak önmagukkal szemben (O'Connor et al., 2019). A fiúk számára ezért is fontos a sportban az ügyesség megmutatása, a versengés és a győzelem, ami a lányok számára többnyire kevésbé kívánatos (Breiger et al., 2015; Deaner et al., 2016; MacPhail, 2011). A lányoknak ugyan a fiúkhöz hasonlóan fontos a fejlődés (Jeanes, 2011), a másokkal való összehasonlítás azonban növeli szorongásukat (Grossbard et al., 2007). A magasabb önértékelés miatt a fiúk gyakrabban vállalnak kockázatot (Deaner et al., 2016), a lányok kockázat-értékelése ezzel szemben óvatosabb és pontosabb (Kontos, 2004), ezért kevésbé kreatívnak tűnhetnek.

A hibázástól való félelem mindkét nemnél megjelenik, a csapatsportokban a játékosok az egyéni sportolóknál jellemzően jobban tartanak attól, hogy ha gyengén teljesítenek, csalódást okoznak társaiknak. A fiúk számára a jó teljesítmény, a siker a csoportban magasabb státuszt jelent, ezért ők a lányoknál jobban tartanak a kudarc okozta státuszvesztéstől. A lányok ezzel szemben inkább a megszégyenüléstől és az önbecsülésüket érintő negatív hatásoktól félnek (Correia et al., 2017; Sagar et al., 2010).

A fiúk magasabb ego-orientációja hajlamosabbá teszi őket a fegyelmezetlenségre (Cervelló et al., 2004), a sportszerűtlenségre és a szabályok megszegésére a győzelem érdekében (Shields et al., 2005; Tsai & Fung, 2005). Kevésbé kontrollálják érzelmeiket, indulatosabbak, a lányoknál gyakrabban fejezik ki nyíltan dühüket (Bartlett et al., 2018). A lányok ezzel szemben fegyelmezettebbek, szabálykövetőbbek (Moreno et al., 2007; Sabock & Sabock, 2011), mind a csoportra, mind a sportágra jellemző normákat ritkábban hágják át (Bruner et al., 2014).

A lányoknak a sportközegben (is) fontosak a szociális kapcsolatok; a társakkal való interakciók és az érzelmi kötődés kiemelkedő jelentőséggel bírnak számukra (Jeanes, 2011; MacPhail, 2011; Rottensteiner et al., 2013; Weisberg et al., 2011). Fontosabb az edzőhöz való érzelmi kötődés is, mint a fiúknak (Bebetsos et al., 2017), ezért olyan edzőt igényelnek, aki barátságos, érdeklődik irántuk, részt vesz a fecsegésben, van humorérzéke, nem kiabál velük és többnyire pozitív visszajelzést ad (Jeanes, 2011). Mivel a lányok jobban értelmezik a nem verbális kommunikációt (Baron-Cohen, 2006), fontos, hogy edzőjük tudatosan alakítsa magatartását és vigyázzon testbeszédére.

2.6 Az edző szerepe, feladatai

Az edzői munka rendkívül összetett tevékenység. A sport ma már minden szinten a korábbiaknál jóval többet követel az edzőtől – mindezt dinamikus, állandóan változó, zavaros és sokszor ellentmondásos környezetben (Walsh, 2011). Az edzőnek ezért több szerepben is helyt kell állnia munkája során, egy személyben többek között nevelő, vezető, tanár, barát, mentor, menedzser, szakértő, motivátor és pszichológus (Gordon, 2009; Krulj-Drašković et al., 2011; Lara-Bercial et al., 2017). A sportkörnyezettől, a sportolók életkorától, a sporttevékenység szintjétől és az aktuális feladatoktól függően ezek a szerepek eltérő hangsúllyal jelennek meg az edzői tevékenységben (Miles, 2003). A szerepek – melyeket az adott szociális közegben elvárt magatartásmintákként definiálhatunk (Cope et al., 2010; Koenig & Eagly, 2014) – határozzák meg a feladatokat, de hatnak rá a sporttevékenység résztvevői, támogatói és finanszírozói részéről felmerülő elvárások is. Mivel más-más igényekkel lépnek fel a sportolók, a szülők, a sportvezetők, a szponzorok és más, befolyással bíró személyek, az edzőnek tudatosságra, határozott célokra, világosan megfogalmazott elképzelésekre, és szilárd edzői filozófiára van szüksége.

Az edzői munkához szükséges speciális tudást három fő kategóriába sorolhatjuk (Gould & Mallett, 2021):

- szakmai tudás
- interperszonális tudás
- intraperszonális tudás

A szakmai tudás a sportági és az általános sporttudományi ismereteket jelenti, az interperszonális a kapcsolatok kialakítását és a kommunikációt az érintettekkel (sportolók, szülők, sportvezetők, kollégák, játékvezetők stb.), az intraperszonális pedig a saját tevékenység értékelését, az önkritikusságot és a reflexiót. A három tudásterület a munkában együttesen, egymást kölcsönösen kiegészítve és erősítve jelenik meg.

A sportkörnyezet számos fizikai és mentális kihívást tartogat a sportolók számára (Swann, 2016), ezért a sporttól nem csak a szakmai fejlesztés várható el, a sportolót egész személyiségében, holisztikusan szükséges szemlélni, a motorikum mellett lelki, szellemi és szociális egységként kell fejleszteni (Cale & Harris, 2011; Cassidy et al., 2009). A sport ebből adódóan nem szolgálhatja kizárólag a sportteljesítmény növelését (Mallett & Rynne, 2010), azok számára is hasznossá kell válnia, akik megélhetését nem a sport

biztosítja vagy fogja biztosítani. Az edző feladata ezért mindenekelőtt az, hogy olyan testi-lelki biztonságot nyújtó környezetet hozzon létre, melyben a sportolás pozitívumai (a negatívumok lehető legnagyobb mértékű kiszűrése mellett) markánsan megjelennek, ezzel biztosítva a résztvevők hosszú távú elköteleződését és sokoldalú fejlődését.

Habár az egyesületek filozófiája, céljai és lehetőségei nagymértékben különböznek, mégis találunk közös pontokat, melyek a sportközögek többségében azonos módon jelennek meg. Haskins (2010) felosztása szerint az edző feladatai öt fő területre oszthatók:

- fizikai/testi fejlesztés
- technikai képzés
- taktikai képzés
- mentális fejlesztés
- személyiségfejlesztés és szocializáció

Fenti felosztást tágabb keresztmetszetben sportszakmai és pedagógiai területre szűkíthetjük (Kanczler & Nagykáldi, 2008). A két feladatkör kétségkívül szoros összefüggésben van egymással (Nádori, 1991), a sportkörnyezet kitűnő eszköze a személyiség formálásának, ugyanakkor a teljesítmény növelésének is alapvető feltétele a személyiség fejlesztése. A nevelés-oktatás-képzés-edzés csak szoros egységben valósulhat meg (Rétsági & Hamar, 2004), bármelyik összetevő elégtelensége veszélyeztetheti a fejlődést.

A sportolás fejlesztési lehetőségeinek kiaknázása érdekében kulcsfontosságú, hogy a sportszakemberek – elsősorban a tanítványokkal legszorosabb kapcsolatban álló edzők – felismerjék felelősségüket, és a sportszakmai képzés mellett a nevelést is feladatuknak, sőt kötelességüknek tekintsék. Az edzőnek ezért, mielőtt munkához látna, át kell gondolnia, hogy kiket fog edzeni, mit és hogyan fog tanítani (Abraham et al., 2015), és a sportszakmai képzés mellett a nevelési feladatokat is meg kell határoznia (Csepela, 2000). Ha az edző jól végzi munkáját, a sportolók mozgáskészségeik és sportágspecifikus tudásuk gyarapítása mellett az élet több területén is hasznosítható tapasztalatokra tesznek szert.

2.6.1 Pedagógiai feladatok

Mivel az egyesületi keretek között sporttevékenységet folytatók többsége gyermek, tinédzser, vagy fiatal felnőtt, a sport kiválóan alkalmas nevelési feladatokra, hiszen a

sportban adódó helyzetek – megfelelő szabályrendszer keretében – a személyiség fejlődését a kívánt irányba terelhetik. A sportban rejlő nevelési lehetőségek ezért régóta foglalkoztatják a kutatókat, amit a téma évtizedekre visszanyúló terjedelmes szakirodalma is jelez.

A direkt nevelés pedagógiai szempontból a csoport értékeinek való megfelelést állítja a középpontba. Habár a közösség szabályait és szokásait a csoport közösen is meghatározhatja, az elvárt magatartási normák betartását, illetve megszegését az edző jutalmazza vagy bünteti. A szabályok felállítása azonban nemcsak a sportolók szocializációját és képzését szolgálja, de elengedhetetlen a biztonságos sportkörnyezet megteremtéséhez is. Habár az egyes sportágak más-más szempontból lehetnek veszélyesek, a szabályok betartatása a sportolók testi-lelki épségét is védi.

A büntetés az oktatásban és a sportban is rendszeresen alkalmazott, hagyományosan bevett módszer. A sportban ez gyakran valamilyen nem kedvelt mozgásos feladatból áll (pl. futás, fekvőtámasz, szökdelés) (Burak et al., 2013; Kerr et al., 2020), kizárást jelent egy kedvelt tevékenységből (pl. játék, verseny, mérkőzés), vagy élsportolók esetében pénzbírság is lehet. A sportolók jellemzően elfogadják a szabályok megszegésével járó szankciókat, ha a vétség és az érte járó büntetés előre meghatározott, méltányos, és mindenkire egyformán vonatkozik (Smith et al., 2004). Jóllehet a helyes magatartás jutalmazását a jelenlegi pedagógiai elvek a helytelen büntetésénél hatékonyabbnak tartják, az idősebb korosztályokban és az élsportban a büntetés alkalmazása elkerülhetetlennek tűnik.

A direkt nevelés mellett nagy jelentőségű az indirekt nevelés is, mely lehetőséget ad a sportolóknak a normák internalizálására, a szabályok saját akarat vezérelte viselkedésirányítására. Az indirekt módszer egyik leghatékonyabb eszköze a személyes példamutatás, melynek keretében az edző sportolói felé irányuló elvárásait önmagára nézve is kötelezővé teszi (Gyömbér & Kovács, 2012a). A sportban tapasztalható, a sportolókra erős hatást gyakorló negatív jelenségeket az edző szintén saját magatartásával tudja a legeredményesebben visszaszorítani. Motiváltsága alapvető a példamutatásban és meghatározza tevékenységét, az edzés anyagának tervezettség, változatossága, az edzőmunka szervezése, a pozitív attitűd, valamint az előre gondolkodás determinálja az edzés hangulatát és a munka minőségét.

Ahhoz azonban, hogy a pozitívumokat ki lehessen aknázni, a sportolóknak rendszeresen és hosszú távon el kell köteleződniük, mely a motiváció kialakításával,

fenntartásával és erősítésével érhető el. Sportoló fiatalok motivációival foglalkozó kutatások arra az eredményre jutottak, hogy számukra a szórakozás, a tanulás, a fejlődés, a barátokkal eltöltött idő és a szülők támogatása a legfontosabb (Bailey et al., 2013; Gardner et al., 2017; Jakobsson, et al., 2014; Meisterjahn & Dieffenbach, 2008; Telfer & Brackenridge, 2011), míg a lemorzsolódás leggyakoribb okainak az önbizalomhiány, a sportolás túl komollyá válása, a győzelem túlértékelése, más dolgok fontosabbá válása, az edzővel kialakuló konfliktusok és a felnőttek (szülők, edzők) erőltetése bizonyultak (Bailey et al., 2013; Jakobsson, et al., 2014; Molinero et al., 2006; Rottensteiner et al., 2013). Fontos szerepe van tehát a sportolókat körülvevő környezetnek és a hozzájuk közelálló embereknek is (Jöesaar et al., 2011; Moreno et al., 2008), akik funkciója és jelentősége a sportoló életkorának növekedésével változásokon megy keresztül (Keegan et al., 2010).

Motivációs elméletek

A motiváció nem csak az elköteleződés szempontjából kulcsfontosságú, a sportoló motiváltsága alapvetően befolyásolja a képzés eredményességét és a sportteljesítményt is. A motiválás ezért a sportolás szintjétől függetlenül az edző legfontosabb feladata, ugyanolyan szükséges az élsportolóknak, mint a kezdők esetében. A motivációs környezet szerencsére jól szabályozható, leginkább az edzőtől függ, hogy milyen légkör alakul ki a csoportjában (Prichard & Deutsch, 2015). A sportolók motivációját nagymértékben befolyásolja az edző viselkedése, mely a szakmához fűződő nézeteinek megfelelő attitűdjein alapul. Érdekes ezért megvizsgálni, hogy milyen szükségletek és célok hajtják a sportolókat, melyek kielégítése kulcsfontosságú a sikeres edzői tevékenység szempontjából. A sportmotivációval kapcsolatban a két leggyakrabban említett elmélet az öndeterminációs elmélet és a teljesítménycél elmélet (Bailey et al., 2013), de ezek mellett érdemes kitérni a flow elméletre is.

Deci és Ryan (2000) öndeterminációs elmélete (*self-determination theory, [SDT]*) alapján az embernek három alapvető pszichológiai szükséglete van: a kompetencia, az autonómia és a kötődés. A kompetencia akkor jelenik meg, ha az egyén úgy érzi, rendelkezik a szükséges képességekkel egy feladat megoldásához és új kihívásoknak is meg akar felelni. Az autonómia az önállóságot, a választás lehetőségét, a döntésekben való részvételt és a tevékenység végzésére irányuló saját akaratot jelenti. A kötődést

olyan csoporthoz tartozással jellemezhetjük, melyben az egyént elfogadják, törődnek vele, és ő is törődik a csoport tajaival. Ha ez a három összetevő jelen van egy tevékenység során, az egyént belső motiváció készíti, feladatát szabad akaratából, örömmel végzi. Az elmélet a külső motiváció bizonyos formáit kifejezetten károsnak tartja, a belső motiváció gyengülését tulajdonítva azoknak. A belső motiváció kétségkívül a legszilárdabb mozgatórugó, a külső motivációt mégsem szabad alábecsülni: a dicséret, a jutalom, az elismerés fontos hajtóerő és megbízható visszajelzés a tevékenység sikerességéről (MacPhail, 2011). Az öndeterminációs elmélet sportkörnyezetben történő alkalmazhatóságát fiatalok (Reinboth et al., 2004) és felnőtt korúak (Adie et al., 2008) esetében is bizonyították.

Nicholls (1984) célorientációs elmélete (*achievement goal theory, [AGT]*) kétféle motivációs környezetet különböztet meg: feladatközpontút (*mastery/task oriented*) melyben az egyén saját fejlődésére koncentrál, és énközpontút (*performance/ego-oriented*), mely a másokkal való összevetést helyezi előtérbe. Fiatal sportolók esetében több szakértő is azt ajánlja, hogy a feladatközpontú gyakorlás kerüljön előtérbe (Curran et al., 2015; Leo et al., 2009; MacDonald et al., 2011; Ortiz et al., 2016; Prichard & Deutsch, 2015; Quested & Duda, 2011), néhányan viszont úgy vélik, hogy a másokkal való összevetésnek nincs káros hatása (Ortiz et al., 2016), sőt, egyenesen növeli a motivációt és a sportban maradás esélyét (Rottensteiner et al., 2013). A sportban – főként a labdajátékokban és a küzdősportokban – ezért mindkét orientáció már korán megjelenik, a technikai elemek megtanulása után azok tökéletesítése ellenfél jelenlétében valósítható meg hatékonyan, míg a taktikai tanulás szinte kizárólag ellenféllel mehet végbe. A versenytársakkal történő összehasonlítás ezért a sportolók képzésének alapvető összetevője, s mint ilyen, elkerülhetetlen módszertani eszköz.

Csikszentmihályi (1992) flow elmélete szerint a sportban az eredménytől független, külső motiváció nélküli, a tevékenység önmagáért való élvezete eredményezi az örömet, valósítja meg a flow állapotát, amit a sportoló újra meg újra át akar élni. A flow elengedhetetlen előfeltétele, hogy a feladat olyan nehézségű legyen, melynek sikeres megvalósításához az egyén megfelelő felkészültséggel rendelkezik, a magabiztosság tehát a flow élmény elengedhetetlen összetevője (Koehn, 2013). Ahogy a sportoló tudásszintje nő, a feladatnak is nehezebbnek kell lennie, különben a végrehajtás unalmassá válik. Ez az állandó kihívás hajtja az egyént új feladatok keresésére, képességei kiaknázására, önmaga fejlesztésére (Csikszentmihályi, 1988).

Az edzőnek tehát mindenekelőtt olyan motivációs környezetet kell létrehoznia, melyben minden sportoló kielégítheti szükségleteit, megtalálja számítását. Ez a csapatsportok esetében nem tűnik egyszerű feladatnak, mivel a csapat játékosai különböző egyéniségek különböző célokkal, értékekkel, szokásokkal és motivációs szinttel, emellett tudásuk, képességeik és tehetségük is eltérő.

Edző-sportoló kapcsolat

Az edző-sportoló kapcsolat szintén meghatározó a sportolók motivációjában, fejlődésében és a közös munka sikerességében (Avcı et al., 2018; Jowett et al., 2017; Vella et al., 2011). A hatékony kapcsolat olyan köteléket feltételez, melyben a célok és az alkalmazott módszerek mindkét fél által elfogadottak és a célok elérése érdekében a két fél egymást tiszteletben tartva, a másik fél szükségleteit figyelembe véve eredményesen képes együttműködni.

A kapcsolatban döntő tényező az edző személyisége és viselkedése (Côté, et al., 2003; Gombocz & Gombocz, 2006); az edzőnek tisztában kell lennie azzal, hogy nemcsak sportolói képességeit, hanem akarva-akaratlanul személyes tulajdonságait is fejleszti (Lénárt, 2002). Cselekedeteiben tükröződnek értékei és meggyőződései, ami nagy hatással van a tanítványokra, különösen a fiatalokra, mivel az edző sok esetben a fiatalok számára a legnagyobb befolyással bíró felnőtt példaképek egyike (Hornak & Hornak, 1993). Fontos az is, hogy az edző hatékonyan tudjon kommunikálni tanítványaival, életkoruknak és tudásuknak megfelelő „nyelvet” használjon és mutasson érdeklődést a sportolókat érdeklő témák iránt, ami különösen akkor okozhat problémát, ha az edző és a tanítványok között nagy a korkülönbség.

Az edző-sportoló kapcsolat *3+1 C modellje* (Jowett, 2007) a kapcsolat kölcsönös függőségét emeli ki, melyben szerencsés, ha a két fél érzelmei (affektív összetevő), elképzelései (kognitív összetevő) és cselekedetei (viselkedési összetevő) összhangban vannak. A megfelelő kötelék akkor alakul ki, ha az edző és a sportoló kedveli és tiszteli egymást, bízik egymásban (*closeness*), elkötelezett a közös munka iránt (*commitment*), együttműködik (*complementarity*) és az előző három összetevőt a másik félhez hasonlóképpen értékeli (*co-orientation*). Habár az edző és a sportoló feladatai különböznek, egyik sem tudja munkáját eredményesen végezni a másik nélkül, ezért a

kapcsolatban szükség van a szabályok felállítására, valamint a szabályok megszegésével járó következmények lefektetésére és következetes alkalmazására.

A csapatsportokban nemcsak az edző és az egyes játékosok közti kapcsolat fontos, hanem az edző és a csapat egésze közti interakciók is nagy jelentőségűek a csapategység szempontjából. Az edző elkötelezettsége, a játékosok ugratása és a szarkazmus növeli a kohéziót, csökkenti ellenben a kivételezés, a kigúnyolás és a megszegyenítés (Turman, 2003). Fontos ezért, hogy az edző tisztában legyen azokkal a határokkal, melyeket átlépve a közösség egységét szándékai ellenére megbonthatja.

Utánpótláskorú sportolók esetében az edzőnek nemcsak a sportolókkal, de a szülőkkel is szoros kapcsolatot kell kialakítania, mivel a szülők szerepe meghatározó a gyermek sportolásával kapcsolatban (Bailey et al., 2013; Bengoechea et al., 2004; Bruner et al., 2011; Gyömbér et al., 2016; Visek et al., 2018). A szülők igénylik az edzőtől a tájékoztatást (Kay & Bass, 2011), ezért az edzőnek mindent meg kell tennie azért, hogy a szülőket megnyerje elképzeléseinek és a kitűzött céloknak. Szerencsés az is, ha az edző kapcsolatban áll az iskolával, hogy a gyermek iskolai kötelezettségeit és a sportolást zökkenőmentesen össze tudja egyeztetni.

2.6.2 Sportszakmai feladatok

Az utóbbi időben a sportolók edzőik felé irányuló elvárásai változásokon mentek keresztül. A sportolók (és szüleik) számára egyéni sikerességük a korábbiaknál fontosabb lett, ezért az edzőtől elvárják, hogy összeszedett és szakmailag felkészült legyen, alkalmazott módszereit pedig folyamatosan fejlessze, hogy azok segítsék őket céljaik elérésében (Ferrar et al., 2018; Stewart, 2013). Ez kihívások elé állítja az edzőket, mivel nemcsak a sportág változásait és a sporttudomány legújabb eredményeit kell éberrel követniük, de módszereiket is ezek szellemében szükséges változtatniuk.

A sportszakmai tudás elméleti szaktudásból és gyakorlati szakértelemből tevődik össze (Kjær, 2019). Az edző szakmai feladatai elsősorban a sportolók erőnlétének, koordinációjának, technikai és taktikai tudásának fejlesztése, valamint mentális és érzelmi kapacitásának növelése köré épülnek. A tanulás és a teljesítmény a sportolás minden szintjén fontos, jelentőségük azonban a különböző korosztályokban nem egyformán hangsúlyos. A legfiatalabbaknál a mozgásműveltség fejlesztése, a sokoldalú képzés, a sportági alapok és a sportág alapvető szabályainak elsajátítása áll a

középpontban, míg idősebb sportolók esetében az erőnlét fejlesztése, a sportág speciális elemeinek gyakorlása, valamint a technikai és a taktikai felkészültség tökéletesítése a legfontosabb cél. A teljesítmény és a versenyeredmények az arra való speciális felkészítéssel együtt emellett időnként szintén lényegessé válnak. A felnőtt versenysportban ezzel ellentétben minden az eredményességnek rendelődik alá, az edző munkáját a teljesítmény növelése és szinten tartása határozza meg, így fő feladata a formába hozás, a formában tartás, valamint a taktikai sportágakban a stratégia és a taktika kidolgozása. A különböző célok ellenére az edző munkája minden esetben ugyanabból a három fő fázisból áll: a tervezésből, a gyakorlati munkából és a reflexióból (Stafford, 2011).

A munka alapja a tervezés, melynek során az edző a sportkörnyezet lehetőségeihez és adottságaihoz igazítva, a képzési terv alapján meghatározza a hosszú-, közép- és rövidtávú célokat, melyek egyfajta iránytűként szolgálnak munkája során. A célokat egyénileg és csapatszinten is úgy kell megfogalmaznia, hogy azok iránt a sportolók elköteleződjenek (Locke & Latham 2002), ezért a tervezés során a gyermekek és serdülőkorúak esetében nem szabad figyelmen kívül hagyni a sportolók különböző fejlettségi szintjét. Differenciált fejlesztés keretében az edző egyénre, vagy kisebb, hasonló felkészültségű, illetve igényű csoportokra szabhatja a feladatokat, hogy az edzések mindenki számára hasznosak legyenek. Csapatsportágakban a differenciálás egyéni képzésekben, valamint posztok szerint eltérő, speciális erőnléti, technikai és taktikai képzésben is megvalósul.

A gyakorlati munka többnyire az edzések levezetését és a mérkőzések irányítását jelenti, de ide tartozik a sportolók elméleti képzése és az edző felkészülése is. Az edzések száma a teljesen amatőr szintet kivéve jóval meghaladja a versenyekét, az edzések minősége ennél fogva meghatározó a fejlődés, a forma és a versenyteljesítmény szempontjából. Habár a gyakorlati munka a tervezés alapján valósul meg, számos váratlan akadály gördülhet a megvalósítás útjába, ezért az edzőnek felkészültnek kell lennie, hogy képes legyen változtatni az edzés menetén, ha az szükségessé válik (Telfer & Brackenridge, 2011). A gyakorlati munka elengedhetetlen eleme a markáns edzői jelenlét, valamint a gyakori visszajelzés a sportolók feladatmegoldásáról, fejlődéséről és teljesítményéről. A visszajelzés nemcsak a tanulásban, a helyes végrehajtás megerősítésében és a hibajavításban segíti a sportolókat, de növeli a motivációt is (Quested & Duda, 2011; Sullivan et al., 2012), ami elengedhetetlen a további fejlődéshez.

A reflexió az elméletet és a gyakorlatot köti össze az elvégzett munka értékelésével, melynek során az edző nemcsak a sportolók munkáját, de saját magát is kritikusan elemzi (Stafford, 2011). A reflektív edző a folyamatos önellenőrzés által fejlődik, javítja módszereit, ami segíti abban, hogy tevékenységét az adott csoportnak megfelelően alakítsa, egyben megakadályozza, hogy rutinszerűen oldja meg a felmerülő problémákat. A reflektív gondolkodás megjelenhet az edzések és a mérkőzések közben, vagy később, amikor az elvégzett munka eredménye teljes egészében, hosszabban és alaposabban értékelhető. A reflexió folyamata ciklikusan egymást követő fázisokból áll: tervezésből, gyakorlati végrehajtásból, megfigyelésből és értékelésből (Cassidy et al., 2009). Ez a ciklus folyamatosan ismétlődik, az értékelés alapján az edző – ha szükséges – változtatásokat eszközöl, kijelöli a következő célokat, feladatokat és módszereket. A reflexió alapja a kritikus szemlélet, melybe értelemszerűen az önkritika is beletartozik; ha az edző nem képes szembenézni saját hibáival, fejlődése is csak korlátozottan valósulhat meg.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az edzői munka rendkívül összetett tevékenység, ami széleskörű ismereteket, tudatos tervezést és következetes végrehajtást igényel. Az edző legfőbb feladata, hogy sportolói számára a sportolást élvezetessé, hasznossá és biztonságossá tegye. A sportszakmai és a pedagógiai vonatkozások egyformán fontosak és szorosan összekapcsolódnak tevékenységében, a sportolás értékeinek kiaknázásában céloktól függetlenül mindkettő szükséges. A sport nemzetstratégiai státusza és a társaságiadó-kedvezmény adta lehetőségek egyedülálló esélyt teremtettek ahhoz, hogy a korábbiaknál nagyságrendekkel több gyermek és fiatal vegyen részt a szervezett sportolásban. Az edzőknek ezért mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a klubokban sportolók minél hosszabb ideig fenntartsák sporttevékenységüket, kialakuljon a sport iránti pozitív attitűd és az élethosszig tartó kötődés.

3 KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

3.1 A kutatás célkitűzései

A fiatal sportolók szükségleteit, az edző feladatait és az edzés hatásait számos kutatás vizsgálta, kevesen fordították azonban figyelmüket a sportolás irányítói felé. Az utóbbi időben átalakult, kihívásokkal teli, ellentmondásoktól sem mentes hazai közegben dolgozó edzők számára a társaságiadó-kedvezmény lehetősége újabb változásokat generált, melyek tovább alakították a sportkörnyezetet. A tao-rendszert vizsgáló szakirodalmak többnyire a számokban kifejezhető változásokra fókuszálnak, a tao hatása az edzők és a sportolók oldaláról azonban egyelőre feltáratlan. Nem kapnak figyelmet a sportszakemberek társadalmi státuszát és mindennapi munkáját érintő változások sem, pedig elképzelhető, hogy a tao-rendszernek köszönhető, ugrásszerűen megnövekedett források a vártnál kisebb mértékben változtattak az edzők munkafeltételein és megbecsülésén. Az edzők által érzékelt változások, vagy éppen a változatlanosság alapvető hatással van mentális jóllétükre és mindennapi munkájukra, ami végső soron tanítványaik sportban szerzett élményeinek meghatározója.

Úgy vélem, hogy az edzőkkel szemben támasztott elvárások nem mindig találkoznak az edzők filozófiájával, a sportolók, a szülők, a klubvezetők, a szakmai vezetők és az edzők értékrendjének eltérései sokszor gátolják az eredményes kapcsolatépítést, ami hatással van a sportolók elégedettségére is. Ugyanakkor az edzők filozófiája sem mindig következetes, az elmélet és a gyakorlat között sok esetben találunk ellentmondásokat. Az edző viselkedése és tevékenysége olykor gyökeresen ellentétes a hangoztatott elvekkkel, ami nemcsak nehezíti a sportolók nevelését és tanítását, de nemkívánatos következményekhez is vezethet. Az edzők körében végzett kutatás által megismerhetjük a szakemberek munkáját irányító attitűdöket és személyes meggyőződéseket, ezáltal képet kaphatunk a sportágban megvalósuló pedagógiai és sportszakmai munkáról.

Fentiek tükrében a dolgozat fő célkitűzése (1) a társaságiadó-kedvezmény honi kosárlabdaedzőket érintő hatásainak bemutatása; valamint (2) az edzők nevelési és sportszakmai munkáról alkotott véleményének és attitűdjeinek feltárása.

A fő célkitűzések keretében meg kívánom ismerni, hogy történtek-e változások az edzők munkakörülményeiben és észlelt megbecsülésében a tao-rendszer hét éve alatt,

illetve, hogy miként alakították a megváltozott körülmények a munkájukra leginkább ható szempontok megítélését. A dolgozatban törekszem arra is, hogy azonosítsam az edzői állomány demográfiai összetételét és jellemzőit, emellett rávilágítsak a különböző szempontok alapján létrehozott edzői csoportok nézeteiben jelen lévő különbségekre. Különösen érdekesek lehetnek a női és a férfi edzők közötti eltérések, melyek alátámaszthatják, vagy éppen cáfolhatják az edzőnők alacsonyabb foglalkoztatási rátájának egyes érveit.

Az edzők munkakörülményeinek, nézeteinek és attitűdjeinek feltérképezése hozzájárulhat az edzőkkel kapcsolatos ismereteink bővítéséhez és a szakirodalom gazdagításához. Gondolkodásuk megismerésével a kosárlabdasportág példáján keresztül közelebb kerülhetünk a háttérben húzódó okokhoz és a sportkörnyezet aktuális problémáinak megértéséhez. Az eredmények hasznosak lehetnek a klubvezetők és a szakmai vezetők számára is, hogy javíthassák edzőik körülményeit és támogathassák edzőiket az észszerű és vállalható kompromisszumok megkötésében. A sportágban folyó munka jellemzői rávilágíthatnak azokra a területekre, ahol tudatosabb edzői tevékenység szükségeltetik. Mindez nemcsak a klubok utánpótlás-stratégiájának, valamint az edzőképzés, illetve a továbbképzések tananyagának kialakítását támogathatja, de hozzájárulhat a pozitív sportkörnyezet kialakításához is, ami erősítheti a sportolók kötődését, ezáltal mérsékelheti az indokolatlanul korai és nagyarányú lemorzsolódást.

3.2 Hipotézisek

A célkitűzések tükrében, a szakirodalom tanulmányozása és saját tapasztalataim alapján az alábbi kutatási kérdéseket és feltevéseket fogalmaztam meg:

1. Hogyan változtatta meg a társaságiadó-kedvezmény az edzők munkakörülményeit? Változott-e észlelt anyagi és erkölcsi megbecsültségük?

H1: A társaságiadó-kedvezmény lehetősége javított az edzők körülményein, munkafeltételeikkel való elégedettségük, valamint észlelt anyagi és erkölcsi megbecsültségük is növekedett.

A tao bevezetésének célja a sportolói létszám növelése, az edzés és a versenyzés körülményeinek javítása, valamint az edzők foglalkoztatásának megoldása volt. Feltételezhető, hogy a klubok a forrásokat a céloknak megfelelően használták fel, így fontosnak tartották az edzők munkakörülményeinek és javadalmazásának rendezését is.

2. Mennyire tartják fontosnak az edzők az eredményességet munkájukban? Vannak-e különbségek a háttérváltozók alapján felállított kategóriák csoportjai között a győzelem megítélésében?

H2: Az edzők számára az eredményesség nemtől, tapasztalattól, a sportolók nemétől és a klub minősítésétől függetlenül kiemelt fontosságú.

A verseny- és teljesítményközpontú hazai sportkörnyezetben az edzőkkel szemben elvárás a minél jobb szereplés, ezért már a legfiatalabb korosztályokban is megfigyelhető a mérkőzések megnyerésének hangsúlyossága. Az edzők mérkőzésen tapasztalható viselkedése ugyanakkor azt mutatja, hogy a környezet nyomásától függetlenül, ők maguk is meglehetősen eredményorientáltak.

3. Számít-e a tapasztalat az eredményesség fontosságának megítélésében?

H3: A 10 évvel, vagy annál kevesebb tapasztalattal rendelkező edzők tapasztaltabb kollégáiknál fontosabbnak tartják az eredményességet.

A tapasztalat segít abban, hogy az edzők a szakmai munkán túl is felismerjék a sportolás hasznosságát tanítványaik életében. Ezért a régebb óta edzősködő szakemberek vélhetően nem tulajdonítanak akkora jelentőséget a győzelemnek, mint a kevesebb ideje dolgozó edzők, akik szeretnék bizonyítani rátermettségüket, így hajlamosak lehetnek a kelletténél nagyobb hangsúlyt helyezni a mérkőzések megnyerésére (Strand et al., 2014).

4. Mennyire támogatják az edzők a rekreációs céllal történő sportolást? Elfogadják-e, ha valaki kevesebb energiát kíván a sportolásba fektetni?

H4: A rekreációs célú sportolást nem támogatják az edzők.

A versenyzés- és teljesítményközpontú sportkörnyezetben feltehetőleg nem tolerálják az edzők, ha egyes játékosaik a többiekénél kevesebb időt és energiát fektetnek a sportolásba, rekreációs céllal ezért nem lehet az egyesületekben kosárlabdázni.

5. A kutatásban részt vevő edzők a pedagógiai vagy a szakmai szempontokat tartják elsődlegesnek munkájukban? Fontosabb-e számukra egyik a másikonál?

H5: Az edzők fontosabbnak tartják a szakmai feladatokat a pedagógiai feladatoknál.

Az edzők képzésében és továbbképzésében a sportszakmai szempontok minden másnál hangsúlyosabbak, különösen a rövid időtartamú képzések esetében alacsonyak a pedagógia kurzusok óraszámai. Az eredményességet ezért az edzők feltételezhetően

inkább a szakmai oldal erősítésével kívánják megvalósítani, semmint pedagógiai eszköztárunk tudatos alkalmazásával.

6. Vannak-e különbségek a nők és a férfiak között az edzői munkával összefüggő feladatok értékelésében?

H6: A pedagógiai feladatokra az edzőnők a férfi edzőknél nagyobb hangsúlyt fektetnek.

A kutatások szerint az edzőnők férfi kollégáiknál empatikusabbak munkájukban (Lorimer & Jowett, 2010; Murray et al., 2018), szorosabb kapcsolatokat építenek ki sportolóikkal (Gonçalves et al., 2011) és elkötelezettebbek a példamutatásban is (Molstad, 1993). A férfiak ellenben győzelemorientáltabbak (Kavussanu et al., 2008), ezért feltételezhető, hogy a nők a férfiaknál nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a nevelési feladatoknak.

7. Számít-e a csapat neve a sportkörnyezet kialakításában? Figyelembe veszik-e az edzők a lányok és a fiúk közti különbségeket munkájukban?

H7: A lányokkal foglalkozó edzők számára fontosabb játékosaik motiválása, mint a fiúk edzői számára.

A lányok sportolási hajlandósága és motivációs szintje alacsonyabb a fiúkénál (Jeanes, 2011; Vora & Naik, 2016) és lemorzsolódásuk is nagyobb mértékű (Guagliano et al., 2014), ezért a lányok edzői feltételezhetően a fiúkkal dolgozó szakembereknél fokozottabban figyelnek játékosaik motiválására.

8. Vannak-e különbségek az akadémiákon és az egyesületekben dolgozó edzők nézetei között?

H8: Az akadémiái edzők az egyesületi edzőknél nagyobb jelentőséget tulajdonítanak azoknak a szempontoknak, melyek az élsportolók kinevelésében fontosak.

A kosárlabda akadémiák leginkább a tao támogatás mértékével összefüggő lehetőségekben különböznek az egyesületektől, a klasszikus értelemben vett sportakadémiák jellemzőit csak elvétve hordozzák. Elért eredményeik és a sportszervezeteikből kikerülő élvonalbeli játékosok számát tekintve sem sikeresebbek érdemben az egyesületeknél. Ennek ellenére feltételezhető, hogy az akadémiák edzői – a velük szemben támasztott elvárásoknak megfelelően – fontosabbnak tartják játékosaik eljuttatását az élvonalba, mint az egyesületek szakemberei.

4 ANYAG ÉS MÓDSZER

A leíró-feltáró kutatás (Szokolszky, 2004) elméleti része a sportkörnyezet sajátosságaiából kiindulva vizsgálja az edzői munka kereteit, az edző feladatait és szerepét a sporttevékenység irányításával kapcsolatban, valamint felelősségét a sportolás iránt kialakuló attitűdökben. Az empirikus kutatás két részből áll. Az első részben a társaságiadó-kedvezmény hatását vizsgálom a kosárlabdasportág környezetére, az edzők elégedettségére és egyes attitűdjeire. Ehhez a tao előtti utolsó évben, 2010-ben (N=152) és a tao rendszer virágzásának csúcsán, 2018-ban (N=357) felvett kérdőívek eredményeit használom fel. A második részben a 2018-as kérdőíves felmérés segítségével elemzem az edzők munkával kapcsolatos vélekedéseit, emellett a különböző szempontok szerint létrehozott edzői csoportok közötti különbségeket is fel kívánom tární a sportkörnyezettel, az edzői magatartásokkal és attitűdökkel, továbbá a pedagógiai és a sportszakmai feladatokkal kapcsolatos nézetekben. A kérdőíves elemzés eredményeit a vizsgálati szempontok alapján kiválasztott alanyokkal (N=9) készített interjúk segítenek kiegészíteni és mélyebben értelmezni.

4.1 A vizsgálat alanyai

A kutatáshoz használt kérdőívet két időpontban, 2010-ben és 2018-ban töltötték ki Magyarországon dolgozó kosárlabdaedzők. 2010-ben a sportági szakszövetségtől kapott elektronikus címlista segített az edzők elérésében, melyen 330, a 2010/11-es évadra licenccel rendelkező szakember szerepelt. Mivel akkor még nem minden korosztályra kellett működési engedélyt kiváltani, a sportágban ennél jóval több edző tevékenykedett, de pontos létszámuk nem volt ismert. A klubok segítségével további edzőket sikerült elérnem, így összesen nagyjából 500 edzővel sikerült kapcsolatba lépni. A kérdőívet papíralapon és elektronikus formában is vissza lehetett juttatni, illetve később, a minta nagyságának növelése érdekében online változat kitöltésre is lehetőség nyílt. A válaszadási hajlandóság összességében 30% körüli volt, a felmérésben végül 152 edző vett részt.

2018-ban az online kérdőívhez vezető linket a kosárlabda-szövetség küldte ki az összes, 2018/19-es szezonra edzői működési engedélyt szerzett 1262 kosárlabdaedzőnek. A kitöltés lehetőségével végül 357 edző élt, ami 28,3 százalékos részvételi arányt jelent.

A kérdőíves kutatásból nyert kvantitatív adatok mélyebb értelmezéséhez az interjúk kilenc alanyát céltudatosan, a vizsgálati szempontok figyelembevételével választottam ki.

4.1.1 A két minta jellemzői

A regisztrált kosárlabdaedzők száma az MKOSZ adatbázisa alapján nyolc év alatt megközelítőleg négyszeresére nőtt. A kutatásban használt két minta hasonló mértékben tükrözi a kosárlabdaedzői populációt, mindkét kitöltés esetében hozzávetőlegesen 30 százalékos válaszadási arány mutatkozott.

A minták demográfiai adatainak összehasonlítása (1. táblázat) azt mutatja, hogy az edzők nemének arányát, az edzők életkorát és a szakmában eltöltött évek számát tekintve nem történt lényegi változás. A férfiak változatlanul erőteljesen dominálnak, a nők aránya az egyharmadot sem éri el. Az edzők átlagéletkora a két adatfelvétel között közel egy évvel emelkedett, a 2018-as mintában a szórás is magasabb értéket mutat. Az edzői korcsoportokat tekintve mindkét mintában a 23-45 év közöttiek aránya a legmagasabb, míg a 23 évnél fiatalabbak csak elenyésző számban fordulnak elő. A feltehetően jelentős tapasztalattal rendelkező, 45 évnél idősebbek aránya kifejezetten alacsonynak mondható, különösen az 55 év felettiek tűnnek alulfoglalkoztatottnak.

Az iskolai végzettséget illetően nem található lényeges eltérés, az edzők háromnegyede mindkét mintában felsőfokú végzettségű. A szakirányú végzettség esetében ezzel szemben látványos átrendeződés ment végbe a két időpont között: az egyetemi vagy főiskolai oklevelet szerzettek között 2018-ra többségbe kerültek a testnevelők, a szakedzői végzettséggel rendelkezők aránya pedig felére csökkent. A középfokú edzői tanfolyamot (OKJ) végzettké ugyanakkor 50 százalékkal nőtt, aminek egyik oka a négyéves szakedzőképzés megszűnése és a bolognai rendszerű osztott képzés (testnevelő-edző) bevezetése volt. Az edző és a testnevelő szak szerencsétlen összekötése nem tette lehetővé az alapképzés teljesítését azoknak, akik nem kívántak, vagy nem tudtak a testnevelő szakhoz kötött tárgyakból a minimális szinten sem teljesíteni (pl. torna, küzdősportok, atlétika), illetve korukból vagy meglévő sérüléseikből adódóan erre fizikailag képtelenek voltak. Másik oka a rövidebb képzési idejű és jóval könnyebben teljesíthető középfokú képzés piaci jelenlétének kiszélesítése volt, ami gyorsabban ki tudta szolgálni a megnövekedett keresletet. Nem ösztönözte a felsőfokú tanulmányokat az sem, hogy a szövetség a betölthető edzői pozíciókat nem kötötte a végzettség

szintjéhez, az első osztályban jelenleg is számos edző dolgozik középfokú végzettséggel, sőt, a válogatottak mellett sem ritka a szakedző végzettség nélküli szakember.

1. táblázat. A tao-időszak előtti és alatti minta demográfiai jellemzői.

	2010		2018	
Mintanagyság	152		357	
Edzők életkora	M=39,7 (SD=11,5)		M=40,6 (SD=12,0)	
Edzői tapasztalat (év)	M=12,9 (SD=10,4)		M=12,5 (SD=10,6)	
	Összes	%	Összes	%
Edző neme				
Nő	47	30,9	110	30,8
Férfi	105	69,1	247	69,2
Edzői korcsoportok				
23 év alatti	7	4,6	19	5,3
23-35 éves	51	33,6	109	30,5
36-45 éves	50	32,9	117	32,8
46-55 éves	24	15,8	65	18,2
55 év feletti	20	13,2	47	13,2
Iskolai végzettség				
Egyetemi/főiskolai	114	75,0	265	74,2
Érettségi	35	23,0	90	25,2
Szakmunkásképző	-	-	2	0,6
Általános iskola	3	2,0	-	-
Szakirányú végzettség				
Szakedző	41	26,9	48	13,5
BSc (testnevelő-edző)	2	1,3	15	4,2
Testnevelő	27	17,8	69	19,3
OKJ	62	40,8	220	61,6
Nincs	20	13,2	5	1,4
Csapat neme				
Lány/női	49	32,2	91	25,5
Fiú/férfi	75	49,3	146	40,9
Mindkettő	28	18,4	120	33,6
Csapatok korosztálya				
U10	34	11,1	112	17,0
U11-12	72	23,4	183	27,8
U14	46	14,9	136	20,7
U16-18	90	29,2	140	21,3
U20-felnőtt	66	21,4	87	13,2

Az adatok szerint 2018-ra jelentősen csökkent a képesítés nélkül dolgozó edzők száma, amihez hozzájárult, hogy a tao-támogatások felhasználhatósága szigorúan szabályozott, ezért a kluboknak érdeke a szakképzettség megszerzésének ösztönzése. Mivel képesítés nélkül nem adható ki működési engedély, a 2018-as minta szakirányú végzettség nélkül dolgozó edzőinek tanulmányai feltehetőleg folyamatban vannak.

A csapatok nemének megoszlásában is jelentős változás figyelhető meg. 2018-ra a mindkét nemmel foglalkozó edzők aránya nagymértékben növekedett az egynemű csapatok rovására. A 12 évnél fiatalabb csapatok arányának 10%-os emelkedése arra utal, hogy főként a legfiatalabb korosztályokban nőtt a csapatok létszáma, ahol a lányoknak és a fiúknak még lehetőségük van együtt edzeni és versenyezni. A legalsó korosztályok számának növekedésén kívül az U14-eseké is nőtt, az idősebbek esetében viszont csökkenés figyelhető meg. A lemorzsolódás ezekben a korosztályokban 2018-ra a korábbiaknál még nagyobb arányúvá vált, úgy tűnik, a tao-rendszer lehetőségei sem tudták megállítani a sportág elhagyását.

4.2 Vizsgálati módszerek

A sporttárgyú kutatások széleskörűen foglalkoznak a sportolókkal, a szülőkkel, az élsport szakmai és élettani vonatkozásaival, de alig lelhetők fel az edzőket mélyebben vizsgáló közlemények. A szűkebb témát érintő szakirodalom elégtelensége miatt első lépésként egy primer, kvantitatív, leíró-feltáró jellegű kutatás tűnt a legcélravezetőbbnek. A szakirodalom tanulmányozását, a kutatási célok definiálását és a kutatási kérdések meghatározását követően az önkitöltős kérdőíves módszer alkalmazása mellett döntöttem. A módszer széleskörűen alkalmazott a társadalomtudományokban nézetek és attitűdök vizsgálatára (Szokolyszky, 2004), emellett fontos szempont volt az is, hogy minél több edző véleményét ismerhessem meg. A kérdőíves felmérés hátrányai ellenére alkalmasnak bizonyult a kutatás célkitűzéseinek megvalósítására.

A kutatás első részében – mely a sportkörnyezetben történt változások hatásait vizsgálja az edzők munkafeltételeire és attitűdjeire – a 2010-ben és a 2018-ban felvett kérdőívek azonos kérdéseiből kiválasztott itemek eredményeit hasonlítottam össze.

A második részben a kosárlabdaedzők szakmával kapcsolatos nézeteinek és attitűdjeinek megismerésére a 2018-ban kitöltött kérdőíveket használtam fel. A teljes

minta elemzése mellett a kitöltőket az alábbi négy háttérváltozó szerinti kategóriába soroltam:

- edző neme (nő/férfi)
- edzői tapasztalat (10 évet vagy kevesebb /11 évet vagy több időt a szakmában eltöltött edzők)
- csapat neme (lány, fiú, mindkét nem)
- klub minősítése (akadémia/egyesület)

Az egyes kategóriákon belüli csoportok összehasonlításával vizsgáltam az edzők munkáját érintő nézetek azonosságait, illetve különbözőségeit. Az edzők meggyőződéseinek mélyebb megértését a kérdőíves eredmények után felvett félig strukturált interjúk segítették.

4.2.1 Kérdőív

A kérdőív az edzők sokszempontú vizsgálatát célozta meg az edzői munkáról alkotott véleményük, nézeteik és attitűdjeik feltárásával. A kérdőív első változatát 2010-ben készítettem el, a kérdéskörökben szereplő itemek a meglévő szakirodalom problémafelvetésein alapulnak, de saját tapasztalataim és vélekedéseim is alakították őket. Két kérdést ('*A büntetés ugyanolyan szükséges, mint a jutalmazás*', '*Fontos, hogy a tanítványok szeressék az edzőt*') a Golnhofer és Nahalka (2001, 338.) szerkesztésében megjelent széleskörű pedagóguskutatást bemutató kötetből vettem át. A 2018-as kérdőívből kimaradtak azok a kérdések, melyek irrelevánsak voltak a dolgozat szempontjából, és azok is, melyekkel kapcsolatban a 2010-es vizsgálatban a válaszadók részéről aggályok merültek fel (pl. javadalmazásra, foglalkoztatásra vonatkozó kérdések), vagy amelyek a válaszok alapján a résztvevők számára az előzetes tesztelés ellenére sem voltak egyértelműek.

A kérdőív első része a válaszadók demográfiai jellemzőire (nem, életkor, iskolai végzettség stb.), valamint munkájuk sajátosságaira (akadémiai foglalkoztatottság, csapat neme stb.) irányult. A második rész az edzők elégedettségét, illetve elégedetlenségének okait mérte fel egy négyfokozatú skálán. A harmadik részben értékelhették az edzők a nézeteikre vonatkozó fogalmakat és állításokat. Meggyőződéseik mérésére a hasonló típusú kutatásokban általánosan elfogadott Likert-skálát használtam (pl. Patterson et al., 2019). Lietz (2010) ajánlásait elfogadva, a validitás és a megbízhatóság növelése

érdekében páratlan, ötfokozatú skálát választottam. A numerikus skála a kérdéscsoport leírásánál a skála két végpontján verbális megfelelőket is tartalmazott. A kérdések megfogalmazásánál fontos szempont volt, hogy rövidek, lényegre törőek és egyértelműek legyenek (Creswell, 2012; Harlacher, 2016; Thorndike & Thorndike-Christ, 2010).

Habár meglehetősen nehéz éles határvonalat húzni a pedagógiai és a sportszakmai nézetek között, a kérdőívben szereplő kérdéseket öt csoportba soroltam:

- 1) sportkörnyezet
- 2) edzői tulajdonságok
- 3) attitűdök
- 4) pedagógiai munka
- 5) sportszakmai munka

A vizsgálat alanyainak az öt kérdéskör mentén 78 állítást és fogalmat kellett értékelniük. Az 1-es érték jelentette az állítással való teljes egyet nem értést, illetve, hogy egyáltalán nem fontos/nem elfogadható, míg az 5-ös érték az állítással való teljes egyetértést, illetve, hogy nagyon fontos/teljes mértékben elfogadható.

A kérdőívet 2010-ben felhasználás előtt két, kérdőíves kutatásokban nagy tapasztalatokkal rendelkező szakember véleményezte. Javasataik alapján kisebb változtatásokat eszközöltem, majd a javított kérdőívet egy húszfős mintán teszteltem. A tesztalanyok mindannyian aktív kosárlabdaedzők voltak, véleményük alapján a kérdések szövegezésében az egyértelmű megfogalmazás érdekében újabb korrekciók történtek. A kérdőív megbízhatóságának ellenőrzésére ezután Cronbach-alfa mutatót számítottam, ennek értéke 0,791 lett.

A kérdőívek kitöltése önkéntesen, anonim módon történt, a kérdőív elején a kitöltők tájékoztatást kaptak a kutatás céljáról és a felhasználás módjáról. Az online felület mindkét esetben három hónapig volt elérhető. Az adatok feldolgozása az aktuális adatvédelmi szabályok betartásával történt.

A felhasznált kérdőívek teljes terjedelmükben a Mellékletben található (1. és 2. sz. melléklet).

4.2.2 Interjúk

A kérdőív eredményeinek birtokában kilenc, az eredmények mélyebb megértését célzó félig strukturált interjút készítettem. Az alanyok kiválasztása céltudatosan, a minta

sokszínűségével összhangban, a különböző vizsgálati szempontokat tükröző módon történt.

Az interjúk során az edzők munkájukkal kapcsolatos tapasztalataikat és véleményüket osztották meg a kérdőív témaköreivel kapcsolatban. A kvalitatív kutatások értékelésében elfogadott módszereket a minta mérete és az interjúk kvantitatív kutatást kiegészítő-értelmező jellegénél fogva nem alkalmaztam, célom inkább az edzők gondolkodásának megvilágítása és a kérdőívre adott válaszok árnyalása volt.

Az interjúvázlat a hipotézisek, az alaposabb feltárást igénylő és a nem várt eredmények alapján készült, és három edző előzetes próbatesztelése után került felhasználásra. Az interjúkra személyesen került sor, esetenként két-két és fél órás időtartamban. A válaszadók a kérdésekhez szorosan nem tartozó, de munkájukban fontosnak tartott témakörökben is kifejthették véleményüket. Az interjúalanyok a beleegyező nyilatkozatban hozzájárultak az interjúkból nyert információk anonim felhasználásához, valamint hangfelvétel készítéséhez. A beszélgetésekről így hangfelvételek és jegyzetek is készültek, az átiratokat részben szó szerint, részben a lényeget kihangsúlyozva készítettem el.

Az interjúvázlat a Mellékletben érhető el (3. sz. melléklet).

4.3 Az adatfeldolgozás módszerei

A kérdőívek feldolgozásánál az adattisztítás során kiderült, hogy a 2010-es kitöltésnél néhány adat hiányzik, de a hiányzó adatok kérdései végül nem kerültek elemzésre és felhasználásra. A 2018-as változatnál – feltehetően az online felületnek köszönhetően – hiányzó adatot ugyan nem találtam, de egy hibás adatot törölni kellett, ezért az edzői tapasztalat szerinti elemzésben csak 356 kitöltővel tudtam dolgozni. Az online kérdőívkészítő szoftver segítségével az adatokat SPSS Statistics 25.0 programba exportáltam, majd kódoltam. A papír alapon kitöltött kérdőívek adatait szintén rögzítettem a programban.

Az adatelemzés során először azt kellett eldöntennem, hogy a statisztikai feldolgozásnál paraméteres vagy nem paraméteres eljárások alkalmazása-e a megfelelő. A kutatók közti vita a Likert-skála ordinális vagy intervallumskála természetéről több évtizedre nyúlik vissza. Mivel a paraméteres tesztek sokoldalúbbak, nagyobb erejűek (robosztusabbak), árnyaltabb értékelést tesznek lehetővé és kisebb eltéréseket is

kimutatnak, mint a nem paraméteres tesztek, azt az álláspontot fogadtam el, mely a Likert-adatokat skála mérési szintű változóknak tekinti (Carifio & Perla, 2008; de Winter & Doudou; 2010; Norman, G., 2010; Sajtos & Mitev, 2007). Megfelelő mintanagyság esetén a kutatók szerint a normáltól eltérő eloszlás sem rontja a paraméteres tesztek megbízhatóságát, nagyobb elemszámot vizsgálva így a nem paraméteres próbákkal megegyező eredményt adnak (de Winter & Doudou, 2010; Norman, G., 2010). Az adatok elemzésére ezért paraméteres próbákat alkalmaztam.

A kutatás első részében a két időpontban, a tao-időszak előtt és alatt felvett kérdőívek válaszait leíró statisztikai mutatókkal elemeztem és kétmintás t-próbával hasonlítottam össze, ahol a szignifikanciaszintet az általánosan elfogadott 5 százalékban határoztam meg.

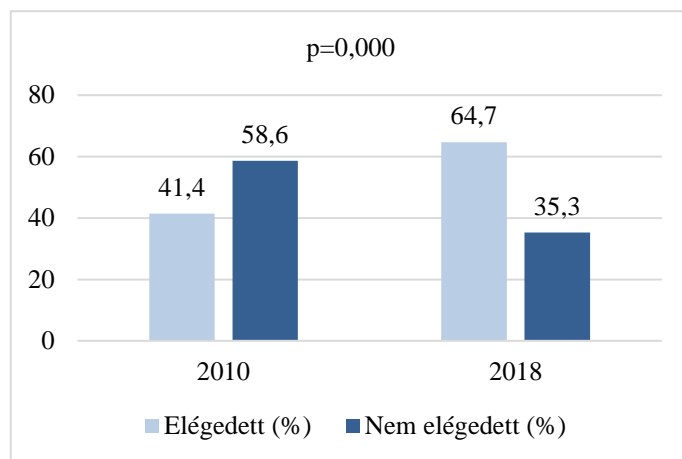
A második részben a 2018-as kérdőívek elemzéséhez a leíró statisztikai eljárások mellett keresztábra-elemzést, Khí-négyzet próbát, Pearson-féle korrelációt, kétmintás t-próbát, egyszempontos ANOVA-vizsgálatot és Tukey post hoc tesztet végeztem. Szignifikancia-szintnek szintén az 5 százalékos hibahatárt vettem alapul ($p < 0,05$). Mivel az interjúk célja a kérdőíves kutatás kiegészítése és értelmezése volt, a kvalitatív kutatásokra jellemző kiértékelési módszereket nem találtam szükségesnek, amit a minta kis mérete sem tett volna elfogadhatóvá.

5 A TAO EDZŐI MUNKAKÖRNYEZETRE GYAKOROLT HATÁSVIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

A társaságiadó-kedvezmény bevezetésének legfőbb célja a sportolói létszám növelése, a sportolás feltételeinek javítása és az edzők bérének rendezése volt. A tao-rendszer bevezetése előtti (2010) és a tao virágzása alatti (2018) állapotok összehasonlítása rávilágít a sportközegben végbement változásokra.

5.1 Az edzők munkakörülményeinek változása

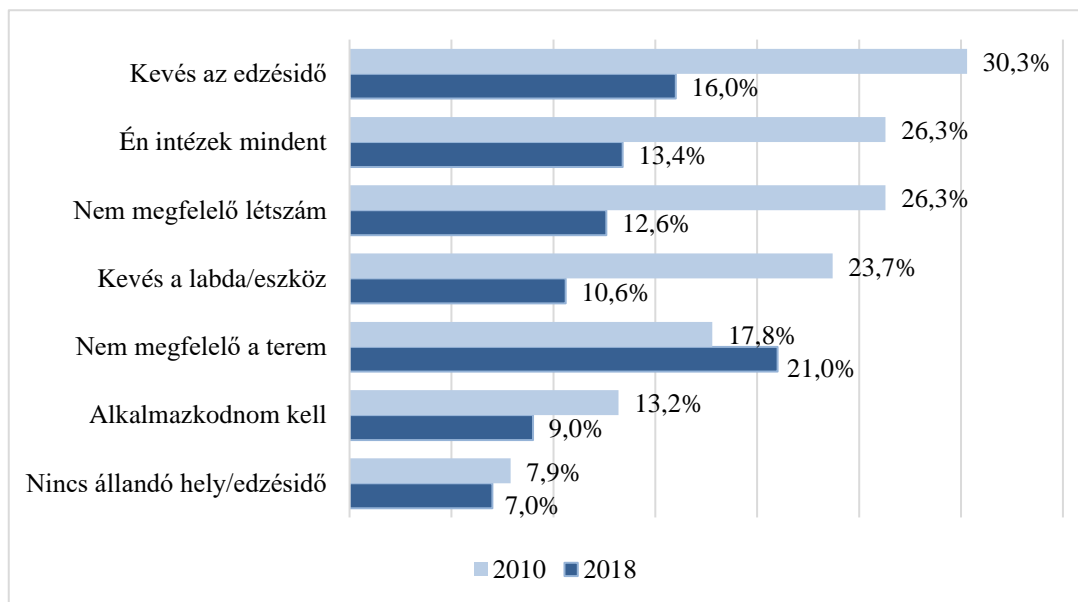
A munkakörülmények alapvetően meghatározzák a lehetőségeket; segítik, vagy éppen gátolják az edző munkáját. A hatékony munkához megfelelő személyi és tárgyi feltételek szükségesek, ezek hiányában nemcsak a munka eredményessége sérül, de a sportolási kedv is könnyen alábbhagyhat.

1. ábra. Az edzők elégedettsége munkakörülményeikkel 2010-ben és 2018-ban (%).

Az 1. ábrából kiderül, hogy 2010-hez képest az edzők jobbnak ítélték munkakörülményeiket 2018-ban, amit a kétmintás t-próba szignifikanciája is igazol ($p=0,000$). Nyolc év alatt az elégedettek aránya 40%-ról közel kétharmadra nőtt, a nem elégedett szakemberek aránya azonban még így is magasnak mondható annak tükrében, hogy a sportágba áramló, korábban sosem látott összegek lehetővé tették a körülmények széles körű javítását. Úgy tűnik, ez nem mindenhol történt meg kielégítő mértékben, ami adódhatott a lehívható és a ténylegesen lehívásra került tao-támogatások eltérő mértékéből, de a helyi lehetőségek és sajátosságok is okozhattak különbségeket.

A 2. ábra szerint a legtöbb problémát a tao előtti időszakban a kevés edzésidő, az edzők magukra hagyása, a játékosok létszáma, a sporteszközök elégtelensége és a nem megfelelő létesítmények okozták. A kérdőívben megadott válaszlehetőségek mellett az edzők anyagi nehézségekre, létbizonytalanságra, túlzott adminisztrációs terhekre és motiválatlan vagy tehetségtelen sportolókra is panaszkodtak.

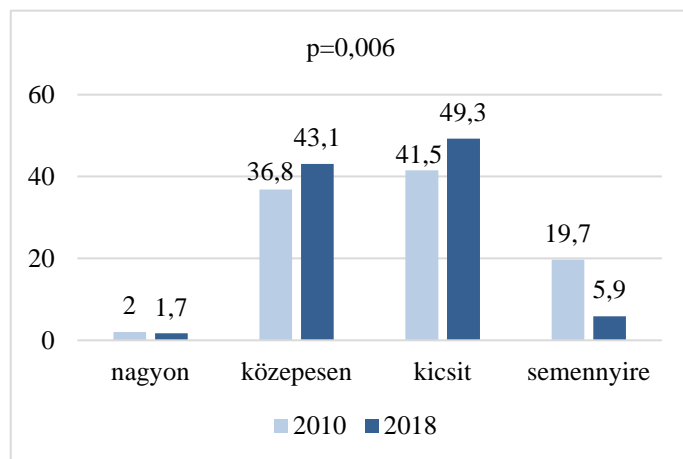
2. ábra. A nem elégedett edzők elégedetlenségének okai 2010-ben és 2018-ban.

2018-ra egy kivétellel kedvező irányú elmozdulás következett be az említett nehézségeket illetően, a munka feltételei kisebb-nagyobb mértékben javultak. A létesítményhelyzetet azonban nem sikerült megoldani, a teremépítések láthatóan nem tudtak lépést tartani a sportolók létszámának növekedéséből adódó igényekkel¹⁵. Különösen igaz ez a fővárosban, ahol a kosárlabdacsapatok számához képest meglehetősen szűkös a kínálat megfelelő méretű sportsarnokokból és tornatermekből. A kérdőívben megjelölhető válaszokon kívül az edzők továbbra is nehézségként értékelték az adminisztrációs feladatokat és a játékosok mentalitását, emellett megemlítették a szervezetlenséget, a szülők viselkedését, a képzettség szempontjából heterogén összetételű csoportokat, az iskolai kötelezettségek visszahúzó erejét és a foglalkoztatási, illetve fizetési anomáliákat.

¹⁵ <https://www.kormany.hu/download/c/fc/41000/kiadvany.pdf>

5.2 Az észlelt megbecsültség változásai

Az edzők elégedettségét nemcsak a munkakörülmények, de munkájuk megbecsültsége is nagymértékben befolyásolja. A társaságiadó-kedvezmény időszaka a kétmintás t-próba eredményei alapján az edzők által érzékelt erkölcsi és anyagi megbecsültséget egyaránt pozitív irányba változtatta.

3. ábra. Az edzői munka erkölcsi megbecsültségének megítélése 2010-ben és 2018-ban (%).

A 3. ábra azt mutatja, hogy a tao-rendszer bevezetése óta eltelt időszak szignifikánsan javította ugyan az edzők erkölcsi elismertségét ($p=0,006$), de láthatóan nem éri el az általuk kívánatosnak tartott szintet. Számottevően csökkent a megbecsültséget egyáltalán nem tapasztaló szakemberek száma, de a nagy elismertségről nyilatkozók még mindig nagyon kevesen vannak, arányuk 2010-hez képest némiképp még csökkent is. Továbbra is többségben vannak azok, akik legfeljebb kicsit érzik elismertnek a szakmát (55,2%), az edzőség tehát a sport kiemelt társadalmi státusza ellenére nem vált nagy presztízsű foglalkozássá.

A megbecsültség egyik legfontosabb, egyértelműen mérhető mutatója a munkáért kapott jövedelem, melynek nagyságát erősen befolyásolja a kereslet és a munkaadó lehetőségei. Az edzők 2010-es foglalkoztatási adatai (2. táblázat) azt mutatják, hogy az edzők alig 13%-ának származott a jövedelme csak egy forrásból, többségük kettő, 36,2%-uk pedig még ennél is több helyen dolgozott. A jórészt nehéz anyagi helyzetben lévő klubok és szakosztályok csak elvétve engedhették meg maguknak főállású edzők alkalmazását, amit jól mutat az ily módon foglalkoztatott edzők rendkívül alacsony

aránya (15,2%). Mégis megdöbrentő, hogy az edzők közel egyharmada semmilyen hivatalos munkaviszonyban nem állt klubjával.

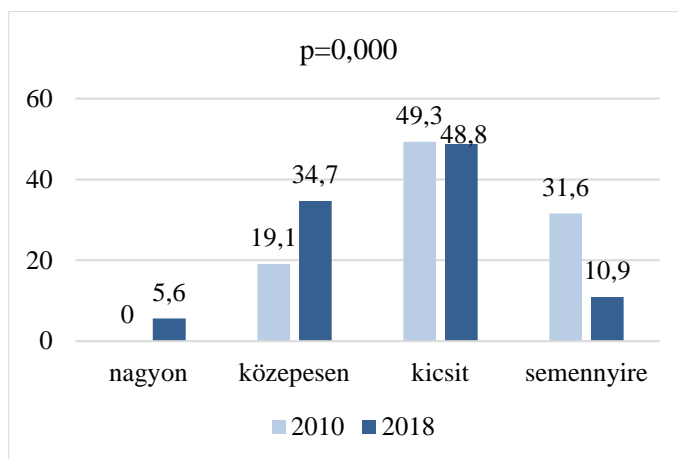
2. táblázat. A 2010-es minta foglalkoztatásra és jövedelemre vonatkozó adatai (%).

Jövedelemforrások száma	
Egy	12,8
Kettő	51,0
Három	26,1
Háromnál több	10,1
Foglalkoztatási státusz	
Főállás	15,2
Mellékállás	52,3
Nincs munkaviszony	32,5
Fizetés formája	
Munkabér	16,4
Munkabér + más módon	6,7
Számla ellenében	31,6
Ekho	7,2
Költségtérítés	8,6
"Feketén"	15,1
Egyéb módon	3,9
Nem kap	10,5
Fizetés nagysága	
50 ezer Ft vagy kevesebb	52,0
50.001-100.000 Ft	25,0
100.001-150.000 Ft	14,2
150.000 Ft felett	8,8
Megfelelőnek tartja fizetését?	
Igen	24,8
Nem	75,2

A térítési forma megválasztása döntően a klub terheinek optimalizálását szolgálta, de a munkavállaló szempontjából is a legkedvezőbb megoldás alkalmazása volt célszerű. Munkabérként ezért csak az edzők 23,1%-a kapta fizetését, a többi kifizetés a jogszabályi kereteken belül a munkabért terhelő adók és járulékok minimalizálásával történt. A számlázás éppen ezért népszerű juttatási formának tűnt, az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (ekho) a máshol főállással rendelkezők számára bizonyult előnyösnek, míg a költségtérítés mindkét félnek kedvező megoldást jelentett. A válaszadók említették még a megbízási díjat, a megbízási szerződést, az utazás finanszírozását és az ösztöndíjat mint

térítési módokat. Aggasztóan magasnak látszik a „feketén” javadalmazott szakemberek aránya (15,5%) és az is, hogy az edzők 10,5%-a semmilyen juttatásban nem részesült.

Az adatok alapján 2010-ben az edzők többsége (52%) legfeljebb 50 ezer forintot keresett, 100 ezer forint felett csak alig egynegyedüket (23%) díjazták. Ennek fényében nem meglepő, hogy az anyagi elismertség 2010-es értékelése siralmas képet mutatott, a szakemberek lesújtó véleménnyel voltak fizetésükről (4. ábra). Több mint 80%-uk a közepesnél rosszabbnak ítélte munkája ellentételezését, de a többiek is csak legfeljebb közepesnek. 2018-ra az anyagi méltányoltság megítélése szignifikánsan javult ($p=0,000$), de láthatóan még mindig távol áll az edzők elképzeléseitől. Továbbra is többségben vannak a legfeljebb alacsony javadalmazást tapasztaló trénerek (59,7%), ugyanakkor megjelent a magas fizetésű edzői réteg, ami a tao előtt egyáltalán nem volt jellemző.

4. ábra. Az edzői munka anyagi megbecsültségének megítélése 2010-ben és 2018-ban (%).

A 2018-as kérdőívben az edzők 2010-ben felmerült aggályai miatt kimaradtak a jövedelemre és a foglalkoztatásra vonatkozó kérdések. Feltételezhető azonban, hogy a klubok anyagi helyzetének javulása a főállású edzők számának növekedésével járt, amihez hozzájárult az is, hogy a tao-rendelet értelmében a csapatok mellé hivatalosan is edzőket kell szerződtetni, az utánpótlásedzői munkabér ráadásul a taoból kifejezetten kedvező elszámolással finanszírozható.

5.3 Az edzői attitűdök és a sportkörnyezet változásai

A sportkörnyezetben történő változások hatással lehetnek az edzői attitűdökre, de az edzővel szemben támasztott elvárások is befolyásolják a munkavégzést. Az edzők attitűdjeit elemezve az látható, hogy az élsportolók kinevelése 2010-ben sem volt

elődleges fontosságú számukra, 2018-ra azonban ennek még kevesebb jelentőséget tulajdonítottak (3. táblázat). Ez érdekes eredmény, mivel ellentmond az MKOSZ 2015-ben megfogalmazott „Mennyiségből minőségbe!” koncepciójának¹⁶, ami épp ellenkezőleg, az éljátékosok számának növelését tűzte ki célul. Úgy tűnik, a támogatások elosztási elveinek köszönhetően a játékosok mennyiségének növelése továbbra is elsődleges maradt.

3. táblázat. Edzői attitűdök és a sportkörnyezet megítélése 2010-ben és 2018-ban.

	2010		2018		p
	M	SD	M	SD	
Számomra örömet okoz, hogy edzősködhetek.	4,71	0,54	4,81	0,47	0,055
Mérkőzések megnyerése	3,74	0,94	3,13	1,00	0,000**
Élsportolót faragni a tanítványból	3,30	0,92	3,17	1,01	0,154
Ma nehezebb dolga van az edzőnek, mint 20 évvel ezelőtt.	3,87	1,14	3,35	1,42	0,000**
A szülők támogatása szükséges a csapat működéséhez.	3,86	1,22	3,88	1,04	0,861
Ha nem alkalmazkodom, elveszíthetem a tanítványt.	3,00	1,09	3,27	1,07	0,010**
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát tudnék végezni.	2,76	1,46	2,47	1,38	0,038*
Nem küldhetek el tanítványt.	2,64	1,47	2,83	1,42	0,173
Más sportágak könnyebb helyzetben vannak.	2,30	1,03	2,58	1,00	0,005**
Nyomás van rajtam, hogy jobb eredményeket érjek el.	2,28	1,21	2,21	1,11	0,493
Az edzőt csak az eredményei minősítik.	2,25	1,18	2,14	1,12	0,350
Az utánpótláskorúakkal a legalkalmasabb edzők foglalkoznak.	2,11	1,18	2,39	1,17	0,015*
Sok jó kosárlabdaedző van Magyarországon.	3,04	1,08	3,14	1,12	0,350
A magyar kosárlabdaedzők tisztelik egymást.	2,47	1,06	2,79	1,04	0,002**

*p<0,05, **p<0,01

A mérkőzések megnyerésének jelentősége szignifikáns csökkenést mutat 2010-hez képest, ami utalhat a képzés előtérbe kerülésére a mérkőzésre való felkészítéssel szemben. Magyarázza ugyanakkor mindkét tendenciát a legfiatalabb korosztályok mennyiségi növekedése is¹⁷, mivel ezeknél a csapatoknál a legfőbb feladat a sportág megszerettetése és a lemorzsolódás minimalizálása. A versenyzés eredményessége itt

¹⁶ http://img.hunbasket.webpont.com/kosarsport/download/Kuldottgyules_irasos_anyagok_20170523.pdf

¹⁷ http://img.hunbasket.webpont.com/art/orig/50466_mkosz_kuldottgyules2018irasosanyagok.pdf

semmiképpen nem lehet elsődleges szempont, és a tehetségek kiválasztása is csak később, idősebb korban nyer értelmet (Baker et al., 2017; Barreiros et al., 2014).

Mindenképpen pozitív, hogy az edzők továbbra is örömmel végzik munkájukat és az is, hogy a sikert nem kizárólag számszerű eredményekben mérik. Ezt megkönnyíti, hogy meggyőződésük szerint a sportkörnyezet változatlanul nem gyakorol rájuk nyomást a jobb eredmények elérésére és a játékosok mindenáron való megtartására. Ennek ellenére, 2018-ban az edzőknek több kompromisszumot kellett kötniük, hogy megfeleljenek tanítványaik és a szülők igényeinek; úgy tűnik, hogy a fiatalok számára elérhető egyéb tevékenységek elszívó ereje 2010 óta tovább nőtt.

A körülmények javulása nem okozott változást a szülői támogatás szükségességét illetően, az továbbra is fontos a csapatok működtetésében, ezért elengedhetetlen a szülőkkel való jó kapcsolatok kiépítése. Habár az edzők viszonylagos szabadságot élveznek sportolói megválogatásában, mivel a megítélt tao-keret nagyságának alapja a játékosok, illetve a versenyző csapatok száma, ezért a klubok érdeke az, hogy minél több igazolt játékosal rendelkezzenek.

Vélhetően a jobb munkafeltételekből adódóan, 2018-ban az edzők kevésbé gondolták úgy, hogy munkájuk minőségét az anyagi lehetőségek határozzák meg. A csapatok felkészítését és versenyeztetését a korábbiaknál jobb feltételekkel valósíthatták meg, így a képzés minőségében az edzői munka hangsúlyosabbá válhatott.

Hasonlóképpen változott annak megítélése is, hogy az edzői munka régebben könnyebb volt – habár az erre vonatkozó értékek mindkét mintában elég magasak. Kétségtelen, hogy az elmúlt évtizedekben az edzőkkel szembeni elvárások megnöttek, illetve több oldalról érkeznek, ami miatt nehezebb megfelelni a különböző igényeknek. Ennek ellenére, az edzők 2018-ban kevésbé gondolták nehezebbnek munkájukat a 20 évvel korábbinál, aminek az lehet az oka, hogy míg 2010-ben a rendszerváltozás körüli nagy átalakulások jelentették a húszéves periódust, 2018-ban már a később kialakult, azóta jelentős társadalmi változásokat nem hozó időszakot kellett értékelniük.

Látványcsapatsportágként a kosárlabda a 2010 óta eltelt időszakban számos fejlesztést valósított meg, a 2018-as válaszadók mégis szignifikánsan jobbnak tartották más sportágak helyzetét. A labdarúgással, a kézilabdával (Gósi, 2019) és feltehetően az olimpiai egyéni sikersportágakkal összehasonlítva valóban kevesebb támogatás jutott a kosárlabdának, de kétségtelen az is, hogy a lehetőségekkel a klubok nem egyformán tudtak élni. A megítélt tao-keret nagyságában jelentős eltérések mutatkoztak, és a feltöltés

sem valósult meg minden esetben a teljes összeg erejéig. Azokon a településeken és egyesületekben, ahol más sportágak nagyobb hagyományokkal bírnak, eredményesebbek és népszerűbbek (pl. Veszprém, Győr, MTK), a kosárlabdaedzők valóban érezhetik úgy, hogy sportáguk kevésbé támogatott.

A sportágon belüli légkör 2010-hez képest javuló tendenciát mutat, de még mindig messze van a kívánatostól. Az edzők egymás szaktudását csak közepesnek értékelték, és bár 2018-ban kimutathatóan kedvezőbben viszonyultak egymáshoz, értékelésük még a közepest sem érte el. A kötelező továbbképzések bevezetésével 2018-ra a korábbinál jóval több lehetőség adódott az edzők számára, hogy ne csak ellenfélként tekintsenek egymásra. A kommunikáció lehetősége feltehetőleg javított egymás megítélésén, de az edzők közti kapcsolatokat úgy tűnik, még mindig inkább a rivalizálás határozza meg. Továbbra is hiányoznak azok a platformok és kötetlen társasági események, ahol az edzők jobban megismerhetnék egymást és személyesebb kapcsolatokat alakíthatnának ki.

6 A KOSÁRLABDAEDZŐK NÉZET- ÉS ATTITŰDVIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

6.1 A minta jellemzői

A minta demográfiai jellemzői az 1. táblázatban már ismertetésre kerültek. A 4. táblázatban azok az adatok találhatóak, melyek a szövetség adatbázisában elérhetőek voltak 2018-ban, az adatfelvétel időpontjában.

4. táblázat. A kutatási minta és a teljes kosárlabdaedzői populáció összehasonlítása.

	populáció		minta	
Edzők száma	1262		357 (28,3%)	
Edző kora (év)	40,6 (SD=12,77)		40,6 (SD=11,98)	
	Összes	%	Összes	%
Edző neme				
Nő	366	29,0	110	30,8
Férfi	896	71,0	247	69,2
Edzői korcsoportok				
23 év alatti	58	4,6	19	5,3
23-35 éves	446	35,3	109	30,5
36-45 éves	309	24,5	117	32,8
46-55 éves	266	21,1	65	18,2
55 év feletti	183	14,5	47	13,2
Akadémiai edző				
Igen	198	15,7	120	33,6
Nem	1064	84,3	237	66,4

A minta átlagéletkora pontosan megegyezik a 2018-as populáció átlagéletkorával, a nők aránya azonban a mintában kicsivel magasabb. Az edzői korcsoportok esetében a mintában a 23-35 évesek aránya alacsonyabb, a 36-45 éveseké viszont magasabb a teljes populációénál. A többi korcsoportban nincs jelentős eltérés. A populációban és a mintában is a többség 45 éves vagy fiatalabb (64,4% és 68,6%), alacsony ugyanakkor az 55 év feletti aránya. A legtöbb licencet szerzett edző a 23-35 éves korosztályba tartozik (35,3%), de a mintában a 36-45 évesek vannak többségben (32,8%).

Az akadémiai edzők aránya a mintában több mint kétszerese a sokaságénak, aminek az lehet az oka, hogy akadémiai licencet csak az U14-es korosztálytól kezdve kell kiváltani, ezért a szövetség adatbázisában a két alsó korosztállyal (U11 és U12) az

akadémiákon dolgozó edzők egyesületi, míg a mintában akadémiai szakemberekként szerepelnek.

5. táblázat. A minta leíró statisztikája a vizsgált kategóriák szerint (%).

	Összes	Edző neme		Edzői tapasztalat		Csapat neme			Akadémiai edző	
		Nő	Férfi	11 év alatt	10 év felett	Lány	Fiú	Mindkettő	Igen	Nem
n	357	110	247	196	160	91	146	120	120	237
Edző kora (év)	40,6	41,3	40,4	34,3	48,3	40,8	40,6	40,6	38,3	41,8
Edzői tapasztalat (év)	12,4	11,8	12,7	4,7	21,9	11,5	12,6	13,0	11,5	12,9
Iskolai végzettség										
Felsőfokú	74,2	80,0	71,7	65,8	84,4	74,7	73,3	75,0	67,5	77,7
Érettségi	25,2	20,0	27,5	33,2	15,6	25,3	25,3	25,0	32,5	21,5
Szakmunkás	0,6	0,0	0,8	1,0	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	0,8
Szakirányú végzettség										
Szakedző	13,5	15,4	12,5	4,1	25,0	13,2	12,3	15,0	16,6	11,8
Testnevelő	19,3	3,6	4,5	12,2	27,5	19,8	19,2	19,2	12,5	22,8
BSc	4,2	21,8	18,2	6,6	1,3	4,4	4,8	3,3	7,5	2,5
OKJ	61,6	55,6	64,4	74,5	46,2	61,5	63,0	60,0	63,4	60,8
Nincs	1,4	3,6	0,4	2,6	0,0	1,1	0,7	2,5	0,0	2,1
Csapat korosztálya										
U10	17,0	11,5	10,9	13,5	8,3	6,8	5,1	27,5	12,8	10,4
U11-12	27,8	34,7	27,3	33,6	25,0	31,8	20,6	45,0	25,5	31,3
U14	20,7	19,2	13,6	18,0	12,5	11,4	21,8	7,5	29,8	9,6
U16-U18	21,3	25,0	25,5	18,0	34,8	29,5	33,3	5,0	21,3	27,0
U20-felnőtt	13,2	9,6	22,7	16,9	19,4	20,5	19,2	15,0	10,6	21,7
TAO előtt is dolgozott										
Igen	58,3	51,8	61,1	26,5	96,9	58,2	61,6	54,2	57,5	58,6
Nem	41,7	48,2	38,9	73,5	3,1	41,8	38,4	45,8	42,5	41,4

Az 5. táblázat adatai szerint a mintában szereplő edzőnők átlagéletkora a férfiakénál közel egy évvel magasabb, a férfiak viszont ugyanennyivel több időt töltöttek a szakmában. A tapasztaltabb edzők értelemszerűen idősebbek, az edző életkora és az edzői tapasztalat szoros korrelációt mutat (Pearson $r=0,734$; $p<0,01$). A különböző nemű csapatok edzőinek átlagéletkorában nincs különbség, és az edzői tapasztalatot illetően is csak minimális eltérés látható. Az akadémiákon valamivel fiatalabb, és az egyesületekben dolgozó edzőknél kevesebb tapasztalattal rendelkező edzők dolgoznak.

Az edzőnők általános és szakirányú végzettsége magasabb férfi kollégáikénál, és nagyobb arányban folytatnak szakirányú tanulmányokat is (amennyiben feltételezzük, hogy a szakirányú végzettség hiánya folyamatban lévő tanulmányokat jelent). A nők közül többen dolgoznak 12 év alattiakkal és kevesebben 18 év felettekkel, a felnőtt kategóriában kifejezetten szembeűnő a két nem közti aránytalanság. A férfiak, bár kicsivel alacsonyabb átlagéletkorúak, nagyobb arányban dolgoztak már 2011 előtt is, mint a nők.

A tíz évnél régebben edzősködők 76%-a legalább 15 évet, 57%-a pedig már két évtizedet vagy többet is dolgozott a szakmában. A tapasztaltabb edzők magasabb iskolai és szakirányú végzettségűek, mint fiatalabb társaik, a kevesebb gyakorlattal rendelkező edzők körében jóval népszerűbb a középfokú edzőképzés. A kevésbé tapasztalt edzők 65 százaléka 15 év alattiakat edz, míg a tíz évnél hosszabb ideje edzősködők között nagyobb az idősebb korosztályokkal dolgozók aránya. A kevesebb gyakorlattal rendelkező edzők között még így is meglepően magas az U20-as vagy felnőtt csapatot vezető szakemberek aránya.

A csapatok neme szerint jelentéktelen a különbség az iskolai végzettséget tekintve, a szakirányú végzettségben is csak minimálisak az eltérések. A 12 év alatti csapatoknál dolgozik a legtöbb mindkét nemmel foglalkozó edző (72,5%), ebben a korosztályban a lányokat edző szakemberek aránya másfélszerese a fiúkénak. A 13 és 18 év közötti csapatoknál már sokkal kevesebb a lányokkal és fiúkkal is dolgozó edző, a fiúkkal foglalkozók száma pedig már meghaladja a lányokkal foglalkozókét. A felnőtt korosztályban a nőekkel és a férfiakkal dolgozók arányai között csekély az eltérés, és érdekes módon a mindkét nemet edzők aránya is relatíve magas.

A 6. táblázat a vizsgált kategóriák kereszttábla-elemzésének eredményeit mutatja. A férfiak között nagyobb arányban vannak a tíz évnél hosszabb ideje dolgozó edzők, mint a nők körében, ahol több mint másfélszer annyi a 10 évvel vagy annál kevesebb tapasztalattal rendelkező szakember. Az edzők csapatainak fele velük azonos nemű, hozzávetőlegesen harmada mindkét nemmel foglalkozik, a női edzők között valamivel nagyobb arányban vannak az ellentétes nemmel foglalkozók, mint a férfi edzők között. Az akadémiai edzők aránya a minta női edzői között magasabb, de a férfi edzők mennyiségi fölénye miatt majdnem kétszer annyi férfi dolgozik az akadémiákon. A kevésbé tapasztalt edzők között kicsivel nagyobb a kizárólag lánycsapatokat vezető edzők aránya, mint a gyakorlottabb edzők között, a fiúcsapatokat tekintve ez az arány pont

fordított. A mindkét nemmel dolgozó edzők körében közel azonos arányban vannak a legfeljebb tíz éve és az annál régebb óta edzősködő szakemberek. Érdekes, hogy az akadémiák nagyobb arányban foglalkoztatják a rövidebb gyakorlati idővel rendelkezőket, mint a régebb óta edzősködőket. Ennek megfelelően, az akadémiái edzők átlagéletkora is alacsonyabb (38,3 év), mint a nem akadémián dolgozóké (41,8 év), a szórásban ugyanakkor nincs különbség. Az akadémiákon foglalkoztatott edzők 55,8 százaléka 40 év alatti, ez az arány a nem akadémiái státuszú klubokban csak 40,1%. A minta csak lánycsapatokat vezető edzőinek mintegy fele, a mindkét nemmel foglalkozók 35%-a, a kizárólag fiúkat edzőknek viszont csak alig negyede dolgozik akadémián.

6. táblázat. A vizsgált kategóriák keresztábra-elemzése (%).

	Összes	Edző neme		Edzői tapasztalat		Csapat neme			Akadémiái edző	
		Nő	Férfi	11 év alatt	10 év felett	Lány	Fiú	Mindkettő	Igen	Nem
Edző neme										
Nő	30,8			61,8	38,2	50,0	18,2	31,8	39,1	60,9
Férfi	69,2			52,0	48,0	14,6	51,0	34,4	31,2	68,8
Edzői tapasztalat										
11 év alatt	55,1	19,1	36,0			27,6	39,2	33,2	36,2	63,8
10 év felett	44,9	11,8	33,1			23,1	42,5	34,4	30,6	69,4
Csapat neme										
Lány	25,6	15,4	10,1	15,2	10,4				48,4	51,6
Fiú	40,7	5,6	35,3	21,6	19,1				23,3	76,7
Mindkettő	33,7	9,8	23,8	18,3	15,4				35,0	65,0
Akadémiái edző										
Igen	33,6	12,0	21,6	19,9	13,8	12,3	9,5	11,8		
Nem	66,4	18,8	47,6	35,1	31,2	13,2	31,4	21,8		

Fehér háttérrel a vízszintes kategóriákon belüli, szürkével a teljes mintán belüli eloszlás.

Az interjúalanyok legfontosabb adatait a 7. táblázat tartalmazza. Az interjúalanyokat úgy választottam ki, hogy a lehető legnagyobb mértékben tükrözzék a minta vizsgálati szempontjainak jellemzőit, vagyis hasonló arányban szerepeljenek a férfiak és a nők, a kisebb és a nagyobb tapasztalattal bíró, a különböző nemekkel foglalkozó és az egyesületekben, illetve az akadémiákon dolgozó szakemberek.

Végzettségüket tekintve, a BSc-s oklevéllel rendelkezők felül, míg a tao előtt is dolgozók alulreprezentáltak, ahogy az U16-18-as korosztály edzői is nagyobb arányban szerepelnek a beszélgetőpartnerek között. Az interjúalanyok közül csak ketten nem főállásúak, pedig egyikük akadémia kötelékében foglalkoztatott.

7. táblázat. Az interjúk alanyainak jellemzői (n=9).

Alany	Nem	Tapasztalat (év)	Csapat neve	Akadémia	Végzettség	Korosztály	Tao előtt dolgozott	Főállás
1.	Férfi	10	Lány	Igen	BSc	U16	Nem	Igen
2.	Nő	3	Lány	Nem	BSc	U11-12	Nem	Igen
3.	Férfi	11	Fiú	Nem	BSc	U16	Igen	Igen
4.	Férfi	40	Fiú	Nem*	OKJ	Felnőtt	Igen	Igen
5.	Nő	14	Vegyes	Nem	OKJ	U12	Igen	Nem
6.	Nő	7	Fiú	Igen	MSc	U16	Nem	Igen
7.	Férfi	32	Fiú+lány	Nem	OKJ	U14	Igen	Igen
8.	Férfi	2	Vegyes	Igen	OKJ	U10	Nem	Nem
9.	Férfi	5	Fiú	Nem	OKJ	U18	Nem	Igen

*akadémia felnőtt csapata, de szervezetileg nem tartozik az akadémiához

6.2 A teljes minta eredményei

6.2.1 A szakma megbecsültsége

A szakma elismertsége a kérdőívet kitöltők szerint átlagban a közepes szintet sem éri el, amit az interjúalanyok is megerősítettek. A szakma erkölcsi megbecsülésével kapcsolatban az edzők úgy érzik, hogy komplexitása ellenére nincs olyan presztízse, amit megérdemelne, és habár sportberkekben elismerik az edzőket, a társadalomban ez korántsem jellemző.

„Az edzői szakma a testnevelőkkel együtt valamiért még mindig nincs a helyén (...) mintha nem lenne fontos, hogy a gyerekek mozogjanak.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„Nagyon sokan csak azt látják, hogy csak délután járunk dolgozni, az nem számít, hogy minden hétvégén dolgozunk. Hallottam olyat is, hogy ez nem egy stresszes munka (...) alibi munkának gondolják sokan.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

Az anyagi elismertségről megoszlottak a vélemények: a kérdőív eredményeitől eltérően az erkölcsinél minden interjúalany megbecsültebbnek tartotta, de az utánpótlásedzők szerint fizetésük vagy nem elég, vagy csak szűken biztosítja megélhetésüket, ezért anyagi biztonságuk érdekében más munkákat is elvállalnak.

A felállított kategóriák edzői csoportjai között sem az erkölcsi, sem az anyagi elismertség kérdésében nem mutatkozott szignifikáns különbség. Az átlagokat tekintve, az erkölcsi megbecsültséget az edzőnők és a lánycsapatok edzői a többi csoportnál valamivel jobbnak, míg a tíz évnél régebb óta a szakmában dolgozó edzők és a fiúcsapatok edzői kicsit rosszabbnak ítélték. Az anyagiak vonatkozásában a tapasztaltabb edzők a leginkább, a tapasztalatlanabbak pedig a legkevésbé elégedettek (4. sz. melléklet).

6.2.2 A sportkörnyezet értékelése

A sportkörnyezet kérdéseinek értékelése mutatta a kutatás kérdéskörei közül a legnagyobb szórásértékeket (8. táblázat), ami arra utal, hogy a mintában szereplő szakemberek eltérő körülmények között dolgoznak. A 15 itemből ötben nem volt kimutatható szignifikáns eltérés egyik vizsgált kategórián belül sem, az edzők minden csoportja hasonló álláspontot képvisel egymás és a szülői befolyás megítélésében, emellett ugyanolyan lehetőségeik vannak sportolók eltanácsolására is.

8. táblázat. A sportkörnyezet megítélése a teljes mintában.

	Összes	
	M	SD
Ma nehezebb dolga van az edzőnek, mint 20 évvel ezelőtt.	3,35	1,42
Más sportágak könnyebb helyzetben vannak.	2,58	1,00
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát tudnék végezni.	2,47	1,38
Ha nem alkalmazkodom az igényekhez, elveszíthetem a tanítványt.	3,27	1,07
Nem küldhetek el tanítványt.	2,83	1,42
Nyomás van rajtam, hogy jobb eredményeket érjek el.	2,21	1,11
Az edzőt csak az eredményei minősítik.	2,14	1,12
Tanítványaim többsége megfelelően motivált.	3,77	0,84
Gyakran kell fegyelmeznem tanítványaimat.	2,92	1,07
A szülők támogatása szükséges a csapat működéséhez.	3,88	1,04
A szülők reálisan ítélik meg gyermekeiket.	2,43	1,03
A szülők megpróbálják befolyásolni döntéseimet.	2,15	1,21
Sok jó kosárlabdaedző van Magyarországon.	3,14	1,12
A magyar kosárlabdaedzők tisztelik egymást.	2,79	1,04
Az utánpótláskorúakkal a legalkalmasabb edzők foglalkoznak.	2,39	1,17

A kérdőív eredményei alapján az elmúlt két évtizedben az edzői munka inkább nehezebb lett, hiába javultak a munkavégzés körülményei, úgy tűnik, hogy a társadalom változásai, a korábbi, hagyományos értékek devalválódása és a fiatalok élményszerzési lehetőségeinek kibővülése nem kedvez a versenysportnak. Az interjúalanyok rámutattak arra a kettősségre, hogy bár régebben a rosszabb körülmények és az alacsony fizetések miatt valóban bizonyos szempontból nagyobb kihívást jelentett az edzősködés, az edzőnek jóval nagyobb tekintélye volt a sportolók és a szülők előtt, ami a mainál egyértelműen egyszerűbbé tette tevékenységét.

„Régebben egy edzőnek sokkal nagyobb tekintélye volt (...) Az edzőnek a szülők nem mertek beszólni, a gyerekek nem mertek visszabeszélni stb. Most azért ez már nem teljesen így van. Ennek oka egyértelműen a társadalmi változásokban keresendő.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Ma a fiatal gyerekek is ellenkeznek, vitatkoznak, az edzővel. Régen ezt a felnőtt játékosok sem merték (...) Ma valahogy nem tudják, hol a határ.” (férfi, U14 fiúcsapat, 24 év tapasztalat)

Egy másik edző az internetnek tulajdonította az edzői tekintély megingását. Úgy vélte, hogy a játékosok az internet által rengeteg információhoz hozzáférnek, így véleményt tudnak alkotni az edző szakmai tudásáról.

(Az edző tekintélye régen) ”nagyobb volt. Most annyi sok információ van a játékosok birtokában, hogy (...) mintha okosabbak lennének, mintha többet tudnának az edzőnél. Régen jobban elfogadták, hogy az edző a tudás birtokosa, nem vitatkoztak az edzővel.” (férfi, felnőtt férfi csapat, 40 év tapasztalat)

Az anyagi körülményeket kevésbé gondolják gátló tényezőnek a megkérdezettek, ahogy más sportágak helyzetét sem vélik kedvezőbbnek. A tao valóban lehetővé tette a sporteszközök és a felszerelések megvásárlását, az infrastrukturális fejlesztéseket, valamint a korábbinál több edzési és versenyzési lehetőséget is biztosít.

A válaszok szerint az eredményességet nem különösebben várják el az edzőktől, és az edzői munka minőségét sem az elért helyezések alapján ítélik meg. Az interjúalanyok rávilágítottak arra, hogy habár biztonságot jelent számukra az eredménykényszer hiánya, a konkrétan megfogalmazott elvárások segítenék munkájukat.

„Jobb lenne, ha lennének konkrét elvárások, mert így visszajelzést sem kapok, hogy jól csinálom-e, elégedettek-e velem. Ha lenne kitűzött cél, lenne miért harcolni, és tudnám, hogy elértem-e.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Vannak ugyan célok, de nem elég konkrétak és nem elég ambiciózusak ahhoz, hogy keményebb munkára ösztönözzék a csapatot.” (férfi, felnőtt férfi csapat, 40 év tapasztalat)

Tanítványaik motivációs szintjét a kérdőív kitöltői a közepesnél jobbnak értékelik, ezzel összefüggésben a fegyelmezést nem tartják különösebben szükségesnek, amiben feltehetőleg szerepet játszik az is, hogy nem hagyhatják teljesen figyelmen kívül játékosaik igényeit. A szülők segítsége a válaszok alapján inkább szükséges a csapatok működéséhez, beavatkozásukat az edzők ennek ellenére nem találják túlzottnak a csapat életébe, a szülők gyermekeikről kialakított képét azonban kevésbé vélik reálisnak. Az utánpótlásban dolgozó szakemberek fontosnak tartják a szülők megnyerését, és igyekeznek jó kapcsolatokat kialakítani velük. Hisznek abban is, hogy a rendszeres kapcsolattartás és tájékoztatás segít a szülőket az oldalukra állítani.

„Ha a szülőket összehozod egy jó közösséggé, akkor nem akarják elvinni a gyereket.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

Az edzők egymásról alkotott véleménye a kérdőív eredményei alapján nem túl hízelgő, az edzői állomány minőségét csak közepesnek értékelik, az egymás iránti tiszteletet viszont még ennél is rosszabbnak tartják, és az utánpótlásedzők alkalmasságát is inkább megkérdőjelezzik. Az interjúalanyok saját, szűkebb környezetükben kollégáikkal mindannyian jó viszonyról számoltak be, de a tágabb környezetben hiányolják az edzők segítőkészségét, többen látnak szakmai irigységet, arroganciát és túlzott rivalizálást az edzők között. Az edzői társadalmat vegyes tudásúnak vélik, motivációban és emberi kvalitásokban is nagy különbségeket érzékelnek.

„Az edzők többsége sértett (...) lehetnének jobbak, ha nyitottabbak lennének. Sok a konfliktus, a rivalizálás az előrelépés hiánya és az irigység miatt.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„A tao egyik célja az lett volna (...) hogy az edzők a több pénzért csak erre koncentráljanak és végezzenek jobb munkát, de nagyon sok edző sz..ik bele, nem akar hétfvégén játszani, mert akkor már nem akar dolgozni. Hétköznap is csak

bemegy edzésre, kiosztja a feladatot, aztán kimegy cigizni és felveszi a pénzét.”
(férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

*„A többség munkamorálja nem jó, sokan felületesek, megelégszenek a kevéssel,
túl akarnak élni és nem hozzáadni.”* (férfi, felnőtt férfi csapat, 40 év tapasztalat)

6.2.3 Az edzői tulajdonságok értékelése

A szakmában kívánatos tulajdonságok többségét a válaszadók magasra értékelték, a szórás értékei az összes kérdéscsoport közül itt a legalacsonyabbak (9. táblázat). A legkevesebb nézeteltérés a felállított edzői csoportok között ebben a témakörben található, 16 itemből kilencben egyik kategória csoportjai között sem mutatható ki szignifikáns különbség.

9. táblázat. Az edzői tulajdonságok fontosságának megítélése a teljes mintában.

	Összes	
	M	SD
Motiváltság	4,86	0,35
Következetesség	4,85	0,38
Határozottság	4,84	0,40
Tudatosság	4,82	0,41
Pontosság	4,76	0,50
Etikusság	4,64	0,61
Önkritikusság	4,61	0,63
Türelem	4,59	0,58
Empátia	4,35	0,71
Higgadtság	4,35	0,71
Általános műveltség	4,30	0,70
Humor	4,25	0,74
Tolerancia	4,17	0,73
Kompromisszumkészség	3,97	0,82
Szigorúság	3,93	0,79
Engedékenység	2,89	0,95

A kérdőívet kitöltő edzők fontosnak tartják azokat a jellemvonásokat, melyek hozzájárulnak szakmai munkájuk eredményességéhez, és azokat is, melyek segítik a pozitív kapcsolatok kialakítását tanítványaikkal. A legalacsonyabb értékeket az engedékenységhöz társították, ugyanakkor a szigorúságot sem vélik kulcsfontosságúnak,

ami azt jelzi, hogy komolyan veszik szakmai munkájukat, de tekintettel vannak sportolóik motivációira is. A többi itemhez képest azonban meglepően alacsonyra értékelt a kompromisszumkészség és a tolerancia, ami azt sejteti, hogy az élet sok területét jellemző autokratikus, a hierarchiát mereven értelmező szemlélet a sportban is jelen van.

Az interjúalanyok többsége saját magát a kívánatosnál türelmetlenebbnek jellemezte, ugyanakkor néhányan túl engedékenynek látják magukat. Egy kivétellel mindannyian úgy vélekednek, hogy tanítványaikkal szoros, bizalmi kapcsolatot sikerült kiépíteniük, amit személyiségüknek és viselkedésüknek tulajdonítanak.

„Tisztában vagyok vele, hogy nem ők a legtehetségesebbek, mégis előfordul, hogy felbosszant, ha valamit századszor sem tudnak megcsinálni.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„Hiába kicsik, egy-egy rosszabb edzés vagy egy nagy vereség után nagyon el tudom veszíteni a lelkesedésemet.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Sokszor nem vagyok elég szigorú, lehet, hogy túl jóban vagyok a játékosaimmal.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

„Sokat kommunikálok velük, úgy érzem, bíznak bennem, mert érzik a törődést és az érdeklődést.” (férfi, U14, vegyes, 24 év tapasztalat)

6.2.4 Az edzői attitűdök értékelése

A 10. táblázat az edzői attitűdök értékelését mutatja a teljes mintát figyelembe véve. A válaszok szerint az edzők nagy örömmel végzik munkájukat, és tisztában vannak a helytelen magatartásformákkal is. A legkisebb egyetértés az azonos mérce, a kollektív büntetés, valamint a büntetés és a jutalmazás egyforma szükségessége esetében adódott. A 19 itemből csak hat esetében nem található statisztikailag szignifikáns differencia a kategóriákon belüli elemzés során. Minden kategória csoportjai hasonlóképpen vélekednek az eltérő bánásmódról, valamint a szülőkkel és edzőkkel való nyílt konfrontáció, a tettegesség és a késés elfogadhatóságáról, és mindannyiuk számára egyformán örömteli az edzői munka.

Az edző attitűdjeit a sportolók leginkább viselkedésében, tetteiben és a környezethez való viszonyulásában érzékelik, ezért is örömdetes, hogy a mintában szereplő edzők egyöntetűen szívesen végzik munkájukat. Az interjúalanyok kivétel

nélkül hosszú távon terveznek a szakmában dolgozni, legfőbb céljuknak a sportág minél több gyerekkel való megszerettetését és a tehetségek kibontakozásának elősegítését jelölték meg.

„Fő célom, hogy szeressék meg ezt a sportot. Ha azt látom, hogy mosolyognak, tudom, hogy jól érzik magukat, akkor már elértem a célokat. Ha erre rájön az az extra, hogy van olyan köztük, akiből lehet valami, az már a csúcs.” (nő, U12 vegyes csapat, 14 év tapasztalat)

10. táblázat. Az edzői attitűdök értékelése a teljes mintában.

	Összes	
	M	SD
Számomra örömet okoz, hogy edzősködhetek.	4,81	0,47
Szülők rendszeres tájékoztatása	4,06	0,93
Fontos, hogy a tanítványok szeressék az edzőt.	3,78	0,95
Kapcsolattartás az iskolával	3,66	1,04
A büntetés ugyanolyan szükséges, mint a jutalmazás.	3,43	1,18
Egyéni büntetés	3,31	1,07
Kollektív büntetés	3,10	1,22
Reklamálás mérkőzésen	2,89	0,97
Edzéstartás edzésterv nélkül	1,95	0,99
Tanítványok negatív minősítése a csapat előtt	1,87	0,95
Eltérő bánásmód a csapaton belül	1,75	0,92
Nyílt konfliktus szülővel	1,72	0,94
Nyílt konfliktus más edzővel	1,69	0,87
Káromkodás	1,43	0,73
Mobiltelefon használata edzés/mérkőzés közben	1,40	0,69
Késés edzésről/közös programról	1,36	0,70
Alkoholfogyasztás a tanítványok előtt	1,27	0,57
Dohányzás a tanítványok előtt	1,13	0,42
Tettlegesség tanítvánnyal szemben	1,10	0,43

A kérdőív eredményei alapján, érdekes módon, az edzők nem igénylik túlzottan játékosaik szeretetét, ami utal a képesség- és készségfejlesztés elsődlegességére. A beszélgetések során kiderült, hogy a játékosok kötődésének kialakítása esetenként szakmai, vagy klubérdekeket is szolgál.

„Azon vagyok, hogy engem szeressenek meg, mert akkor nem akarnak elmenni.”
(nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Ha szeretnek engem, sokkal több mindent megtesznek a kedvemért.” (férfi, U18 fiúcsapat, 5 év tapasztalat)

A szülőkkel való kapcsolattartás jelentőségének az iskolához képest magasabb értékeket adtak a megkérdezettek, ami megerősíti a szülők támogatásának szükségességét. Ezt a sportkörnyezettel kapcsolatos értékelések is alátámasztják, elképzelhető, hogy a gyermek sportolását illetően inkább a szülők lépnek kapcsolatba az iskolával, ezért az edzőknek ez kevésbé feladatuk.

A kivételezést a kérdőív kitöltői helytelenítik, amit az interjú alanyai is megerősítettek. Arról azonban megoszlottak a vélemények, hogy mennyire szigorúan szükséges ehhez ragaszkodni.

„Nálam nincs kivételezés, erre nagyon figyelek (...) Ha valaki a szabályok ellen vét, egyformák a következmények.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Ha látom a játékoson, hogy nagyon igyekszik és egyszer-egyszer hibát követ el, akkor szemet hunyok a hiba felett, mintha nem láttam vagy nem hallottam volna.” (férfi, felnőtt férfi csapat, 40 év tapasztalat)

A legnagyobb véleménykülönbségek a büntetéssel kapcsolatban alakultak ki. Kétségtelen, hogy a jutalmazásnak és a büntetésnek is van létjogosultsága a sportban: a kutatások szerint a jutalmazás a tanulást és a hosszú távú tárolást segíti, míg a büntetés a motoros teljesítményt javítja (Cunningham & Cramer, 2013; Kerr et al., 2020; Wachter et al., 2009). A jutalmazást elengedhetetlennek, a büntetést elkerülhetetlennek tartják az interjúalanyok. Előbbit leginkább dicsérettel és csapat előtti elismeréssel valósítják meg, de a legkisebбекnél tárgyi jutalom is előfordul (pl. édesség, oklevél, matrica). A büntetést valamennyien alkalmazzák, mozgásos feladatok (futás vagy erősítő gyakorlat), csapat előtti szidás, valamint „kiültetés” szerepel az edzők fegyelmezési eszköztárában. Mindannyian hangsúlyozták, hogy teljesítmény miatt nem büntetnek, az edzéseken azonban gyakran rónak ki büntetőfeladatot a vesztesre. Úgy tűnik, ezt nem sorolják a büntetések közé, inkább a motiválás módszerének gondolják.

„Végül is nézőpont kérdése, hogy büntetés vagy jutalom. Az is lehet jutalom, hogy nincs büntetés.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

A kollektív büntetést – a kérdőív eredményeivel ellentétben – sokkal gyakrabban alkalmazzák az interjúalanyok, legtöbbször fegyelmezetlenség és rossz munkamorál miatt folyamodnak szankciókhoz.

„Meg kell érteniük, hogy ez csapatsport. Az egyén felelős a csapatért, a csapat felelős az egyénért.” (férfi, U18 fiúcsapat, 5 év tapasztalat)

A kifogásolható magatartásformák közül a reklamálást tartják legkevésbé elítélendőnek az edzők, a beszélgetések során kiderült, hogy viselkedésükért a játékvezetők ítéleteit tartják felelősnek, de olyan is akad, aki a reklamálással a mérkőzés menetébe kíván beavatkozni.

6.2.5 A pedagógiai nézetek értékelése

A 11. táblázat alapján az edzők tisztában vannak nevelésben játszott szerepük jelentőségével, az itemek túlnyomó többségét magasra értékelték. A kitöltők minden csoportosításban hasonló álláspontot képviselnek az értékátadás, a pozitív légkör, a barátságos hangnem, az egészséges életmód és a közös programok fontosságának megítélésében, valamint egyformán vélekednek tanítványaikkal való kapcsolatukról is. A többi 12 item az egyes kategóriákban szignifikáns nézetkülönbségeket mutat.

11. táblázat. A pedagógiai nézetek értékelése a teljes mintában.

	Összes	
	M	SD
Pozitív légkör megteremtése	4,80	0,43
Motiválás	4,80	0,45
Edző személyes példamutatása	4,77	0,48
Szabályok felállítása, betartatása	4,69	0,57
Személyiségfejlesztés	4,68	0,55
Egészséges életmódra nevelés	4,64	0,60
Tanítványok értékrendjének alakítása	4,63	0,65
Az edző fontos szerepet tölt be tanítványai életében.	4,56	0,60
Tanítványok alapos megismerése	4,49	0,66
Fegyelmezés	4,31	0,81
Barátságos hangnem	4,20	0,78
Szórakoztató edzések	4,08	0,84
Az edző elsősorban pedagógus.	4,04	0,86
Szoros a kapcsolatom tanítványaimmal.	4,04	0,84
Sok játéklehetőséget adni a tanítványnak	4,03	0,90
Mozgáslehetőség biztosítása	3,91	1,21
Közös programok szervezése	3,84	0,91
Hiányzások tolerálása	3,14	0,97

Az eredmények szerint az edzők munkájukban komplex szemléletet képviselnek, a sportmozgások oktatásán túl más területek fejlesztését is szem előtt tartják. A sporttevékenység hosszú távú hasznosságát figyelembe véve, a vonzó és biztonságos sportkörnyezet megteremtése és a személyiség formálása kiemelt fontosságot kapott. Mindkettőt segítik a szabályok, melyek a sportkörnyezetre jellemző minták és a morális normák kialakítása mellett egyúttal a tanulás maximalizálásához is hozzájárulhatnak (Gyömbér & Kovács, 2012b).

Az interjúk során az edzők megerősítették, hogy a játékosok számukra nem pusztán sportolók, hanem mindenekelőtt emberek, ezért kulcsfontosságúnak tartják a pozitív környezet és a jó közösség megteremtését, ami végső soron a munkát is hatékonyabbá teszi.

„Első a játékos, első a személy és csak utána a kosárlabdázó. Éreztetni kell, hogy emberileg mindenki ugyanannyit ér, az, hogy az edzésen vagy a meccsen mit tud beletenni, az már a szakmai rész.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„Elsősorban legyen egy jó közösség és faragjunk belőlük embereket.” (nő, akadémia, U16 fiúcsapat, 7 év tapasztalat)

„Először érezze jól magát a gyerek, csak utána lehet képezni.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

A kérdőív alanyai a személyiség fejlesztését, az értékrend alakítását és a példamutatást nevelői szerepkörük elsődlegességénél lényegesebbnek tartják, ami szakmai szerepük jelentőségére utal. A pedagógiai és a szakmai munka rangsorolása megosztotta az interjúkban résztvevő szakembereket.

„Nem kérdés, a pedagógiai a fontosabb, csupa nagybetűvel.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„A szakmai egy picit fontosabb (a pedagógiainál), mert ha alul nem adod meg a kellő képzést, akkor onnantól már nem jó az egész.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Az utánpótlásban 80-20% a nevelői és a szakmai feladat, a felnőtteknél ez valószínűleg fordítva van. Utánpótlásedzőnek lenni nagyon nehéz, mert az

inkább a nevelésről szól, de nem minden utánpótlásedző jó nevelő.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

A pedagógiai munkát a szakemberek konkrétan nem tervezik, azt elsősorban beszélgetéssel vagy példamutatással próbálják megvalósítani, illetve úgy vélik, hogy a nevelés személyiségükön keresztül valósul meg.

„Ha én motivált vagyok, és úgy viselkedek, ahogy tőlük várom, követni fognak.”
(férfi, U14 fiúcsapat, 24 év tapasztalat)

A kérdőív eredményei szerint a szakemberek kapcsolatuk szorosságát játékosaikkal kevésbé magasra értékelték, mint szerepüket játékosaik életében, ami azt sejteti, hogy a két fél kapcsolata nem feltétlenül kölcsönös. A feltevést megerősíti a közös programok szervezésének megítélése, a kérdéscsoport itemei közül az edzők ennek az egyik legkisebb fontosságot tulajdonítják. A motiválást ugyanakkor a kérdőív válaszainak megfelelően az interjúalanyok is elengedhetetlennek tartják, azt leggyakrabban barátságos légkör kialakításával, dicsérettel, beszélgetéssel, kedvelt feladattal vagy 5:5 elleni játékkal valósítják meg.

(A játékosok motiváltak) *„mert a kollégáimmal szerethető személyiségek vagyunk, ezért imádnak járni (...) nagyon lehet motiválni egy gyereket, ha jó légkört teremtesz.”* (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Minden apróságot igyekszem megdicsérni, a legapróbb kis előrehaladást is.”
(férfi, U14 fiúcsapat, 24 év tapasztalat)

A kérdőívre adott válaszok jól mutatják a teljesítménycentrikus környezetet, a rekreációs célú sportolásra jellemző tételek a válaszadók számára a többenél kisebb jelentőségűek. Az interjúalanyok elmondása szerint a kedvtelésből való kosárlabdázás az akadémiákon és az egyesületekben is csak a legkisebbeknél támogatott. Bár elismerik, hogy szükség lenne ilyen lehetőségre, a kötelező versenyzés miatt klubjuk keretei között azt nem tartják megoldhatónak.

„Aki későn szeretne csatlakozni, azt nem tudjuk a csapatba integrálni, annyira le van maradva.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„Az edzőt zavarja, hogy nem tud számítani rá, egyszer csak felbukkan, aztán meg eltűnik.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

A sok játéklehetőség biztosítása szintén nem bizonyult kiemelkedő jelentőségűnek a válaszadók számára. A versenysportban nem zárható ki a győzelemre törekvés, ami az edzőt arra készíti, hogy azoknak a játékosoknak biztosítson több játéklehetőséget, akikkel meg tudja nyerni a mérkőzéseket. Ez a fajta edzői mentalitás természetes a felnőtt versenysportban, ahol a győzelem kizárólagos cél, de kevésbé érthető az utánpótlássportban – főleg a legfiatalabb korosztályokban –, ahol több, jóval fontosabb célt is szem előtt kell tartani.

6.2.6 A sportszakmai nézetek értékelése

A 12. táblázatban a sportszakmai feladatok megítélése látható. Magyarországon kosárlabdásportágban az edzői működési engedély megszerzéséhez szakirányú végzettség és játékosként szerzett tapasztalat egyaránt szükséges. Ez a szemlélet tükröződik az edzők válaszaiban, a szakmai tudás – a motiváltsággal egyetemben – alacsony szórás mellett az egész kérdőív legmagasabbra értékelt eleme lett. Alig meghaladva a közepes átlagértéket, a mérkőzések megnyerését és az élsportolók kinevelését vélik a szakemberek a legkevésbé relevánsnak, habár a szórás ennél a két elemnél a legnagyobb. A sokoldalú képzés és a sportági képzés jelentőségéről minden csoportosításban egyformán vélekednek a válaszadók.

12. táblázat. A sportszakmai feladatok értékelése a teljes mintában.

	M	SD
Edző sportszakmai felkészültsége	4,86	0,39
Sportági képzés	4,81	0,47
Célok kitűzése	4,69	0,57
Sokoldalú képzés	4,66	0,63
Sportszakmai tervezés	4,60	0,63
Értékelés, visszajelzés a tanítvány munkájáról	4,58	0,62
Differenciálás a képzésben	4,03	0,86
Edzői adminisztráció	3,78	0,99
Élsportolót faragni a tanítványból	3,17	1,01
Mérkőzések megnyerése	3,13	1,00

Az eredmények alapján szakmai munkájuknak az edzők egyöntetűen kiemelkedő jelentőséget tulajdonítanak. Feladataik közül az interjúalanyok kiemelték a játékosok

technikai és taktikai tudásának, koordinációjának, valamint erőnlétének növelését, ami felkészíti őket a magasabb szintű kosárlabdázásra.

„Arra szeretném felkészíteni őket, hogy bárhol megállják a helyüket, ha eljutnak odáig.” (férfi, U18 fiúcsapat, 5 év tapasztalat)

A mozgáskészségek fejlesztését ennek megfelelően kulcsfontosságúnak tartják a szakemberek, ami látszólag ellentmond az elit kosárlabdázók kinevelésének tulajdonított kisebb jelentőségnek. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a fejlődés és a tanulás a fiatal sportolók legfőbb motivációi között szerepel (Bailey et al., 2013; Jakobsson, et al., 2014; Telfer & Brackenridge, 2011), a képzés motivációt erősítő tényezőnek is tekinthető. A kérdéscsoportban csak a sokoldalú és a sportági képzés megítélésében nem mutatkozott különbség egyik kategórián belül sem, ami azért különös, mert a különböző korosztályokban eltérő célok elsődlegességét feltételezhetnénk. Ennek ellenére, a fiatalabbakkal nagyobb arányban foglalkozó csoportok közül egyik sem véli relevánsabb feladatnak a sokoldalú képzést, ami azt sejteti, hogy a versenyzésre felkészítés minden korosztályban jelen van.

A győzelem fontosságát a kérdőív kitöltői közepesre értékelték. Az interjúk során megoszlottak a vélemények, de az edzők többsége szeretné, ha csapata sikeresebb lenne, és azt mindenki elismerte, hogy nem közömbös számára a mérkőzések megnyerése.

„Ki ne szeretne nyerni? Persze, szeretném, ha jobb csapatom lenne, amivel be tudnánk jutni az országos döntőbe, de ez csak nyolc csapatnak sikerülhet az országban.” (férfi, U18 fiúcsapat, 5 év tapasztalat)

Van, aki a pillanatnyi sikernél többre tartja a hosszú távú célok elérését, de olyan is, aki a versengést alapvető érénynek tartja. Többen is megjegyezték, hogy nem minden győzelem tekinthető sikernek, ahogy bizonyos esetekben a vereség is felérhet egy győzelemmel.

„Nem feltétlenül érték az, hogy akcelerált játékosokkal megnyered a bajnokságot, de a játékosaid két év múlva már sehol nincsenek.” (nő, akadémia, U16 fiúcsapat, 7 év tapasztalat)

„Aki edző, az akarjon nyerni, azért edző.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„A győzelem fontos, de nem biztos, hogy a piros jegyzőkönyv¹⁸ jelenti a győzelmet. Sokkal fontosabb, hogy mindent megtegyenek a pályán.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

A képzés sikerességét segítő tervezés és célkitűzés jelentőségét nagyra értékelték az edzők, az ahhoz szervesen kapcsolódó edzői adminisztrációt ugyanakkor kevésbé tartják alapvetőnek. A differenciálást a kérdőív válaszadói is fontosnak tartják, az interjú alanyai azonban egyenesen elengedhetetlennek látják, vagy a heterogén játékosállomány, vagy a posztok feladatainak különbözősége miatt.

„Nagyon vegyes képességű a társaság, egyeseket fel kell zárkóztatni, másoknak viszont haladniuk kell, ezért időnként csoportokra kell bontani őket.” (férfi, akadémia, U10 vegyes csapat, 2 év tapasztalat)

„Muszáj differenciálni, még ha ez néha kivételezésnek is tűnik. De ha azt akarom, hogy mindenki hasznos legyen, nem mindig végezhetik ugyanazt a munkát.” (férfi, felnőtt férfi csapat, 40 év tapasztalat)

6.3 Az edzői csoportok vizsgálatának eredményei

6.3.1 Nemek közti különbségek

A felállított négy edzői csoport közül a női és a férfi edzők nézetei között alakult ki a legtöbb szignifikáns különbség. A 13. táblázat ezeket a különbségeket mutatja a különböző kérdéscsoportokban. A legkevesebb eltérést a sportkörnyezet, míg a legtöbbet a sportszakmai feladatok megítélése mutatta.

A sportkörnyezetre adott értékelések átlagait tekintve, az edzőnők a férfiaknál hangsúlyosabbnak tartják az eredményességet munkájukban, kevesebb problémát tapasztalnak játékosaikkal kapcsolatban (motiváltság, fegyelmezés), és az edzőkollégákról is összességében pozitívabban vélekednek. A férfiak negatívabban ítélik meg a körülményeket (anyagiak, más sportágak helyzete) és azokat az itemeket, melyek korlátozzák őket munkájukban (alkalmazkodás, fegyelmezés, szülői befolyásolás) (5. sz.

¹⁸ A győztes piros, a vesztes kék jegyzőkönyvet kap a mérkőzés végén.

melléklet). Szignifikanciát azonban csak két különbség mutat: a férfiak fontosabbnak gondolják munkájuk minőségében az anyagiakat, a nők pedig motiváltabbnak látják tanítványaikat.

13. táblázat. Szignifikáns különbségek az edző neme szerint.

	Nő		Férfi		P
	M	SD	M	SD	
Sportkörnyezet					
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát tudnék végezni.	2,19	1,32	2,60	1,40	0,010**
Tanítványaim többsége megfelelően motivált.	3,97	0,78	3,68	0,86	0,002**
Tulajdonságok					
Türelem	4,67	0,51	4,55	0,60	0,042*
Tolerancia	4,31	0,67	4,11	0,74	0,014*
Kompromisszumkésztség	4,11	0,79	3,91	0,83	0,039*
Határozottság	4,91	0,32	4,81	0,43	0,016*
Pontosság	4,91	0,32	4,69	0,55	0,000**
Etikusság	4,75	0,52	4,60	0,64	0,019*
Attitűdök					
Szülők rendszeres tájékoztatása	4,33	0,91	3,94	0,92	0,000**
Egyéni büntetés	2,97	1,10	3,45	1,03	0,000**
Káromkodás	1,27	0,59	1,51	0,78	0,002**
Dohányzás a tanítványok előtt	1,05	0,23	1,16	0,48	0,005**
Alkoholfogyasztás a tanítványok előtt	1,16	0,42	1,32	0,62	0,006**
Edzéstartás edzésterv nélkül	1,76	0,89	2,04	1,02	0,016*
Mobiltelefon használata edzés/mérkőzés közben	1,27	0,59	1,45	0,73	0,014*
Pedagógiai nézetek					
Az edző fontos szerepet tölt be tanítványai életében.	4,66	0,53	4,51	0,62	0,017*
Személyiségfejlesztés	4,77	0,44	4,64	0,59	0,023*
Edző személyes példamutatása	4,88	0,35	4,72	0,52	0,001**
Motiválás	4,88	0,35	4,77	0,49	0,011*
Szabályok felállítása, betartatása	4,78	0,51	4,65	0,59	0,036*
Fegyelmezés	4,46	0,70	4,25	0,85	0,012*
Sportszakmai nézetek					
Edző sportszakmai felkészültsége	4,93	0,29	4,83	0,42	0,009**
Mérkőzések megnyerése	3,30	0,81	3,06	1,07	0,037*
Célok kitűzése	4,80	0,45	4,64	0,61	0,007**
Értékelés, visszajelzés a tanítvány munkájáról	4,67	0,54	4,54	0,64	0,050*
Differenciálás a képzésben	4,17	0,81	3,96	0,88	0,034*

*p<0,05, **p<0,01

Az edzői tulajdonságokat illetően, az engedékenységet kivéve az edzőnők átlagai magasabbak (6. sz. melléklet), szignifikáns eltérés hat itemnél látható. A nők férfi kollégáiknál nagyobb jelentőséget társítanak a tanítványokkal szembeni etikus, megértő és együttműködő magatartáshoz, a határozottsághoz, valamint a pontossághoz.

Az attitűdökre adott válaszok átlagai azt jelzik, hogy az edzőnők számára férfi kollégáiknál meghatározóbbak azok a szempontok, melyek szorosabb kapcsolatok kiépítését teszik lehetővé (7. sz. melléklet). A büntetéseket, valamint az edzői viselkedés- és magatartásformák mindegyikét kevésbé elfogadhatóbbnak vélik, mint a férfiak, a különbségek hét item esetében szignifikánsnak.

A pedagógiai nézetekre feltett 18 kérdés közül csak egyet értékelték átlagban magasabbra a férfi edzők (szórakoztató edzések), és bár a különbségek többsége statisztikailag nem szignifikáns, a válaszok mégis arra utalnak, hogy az edzőnők fontosabbnak vélik nevelési szerepüket férfi társaiknál (8. sz. melléklet). A kérdések és állítások harmadában mutatkozott szignifikáns eltérés a két nem képviselői között, melyek a kapcsolatokhoz, a motiváláshoz és a fegyelmezéshez köthetők.

A sportszakmai szempontok közül az átlagok szerint csak kettő lényegesebb a férfiak számára (sportági képzés, élsportolót faragni a tanítványból), habár a szórásértékek egy kivétellel náluk magasabbak (9. sz. melléklet). Az itemek felénél szignifikáns különbség mutatkozik a két nem edzői között, az edzőnők a tudáshoz és a tervezéshez kapcsolódó tételre, valamint az eredményességet és a differenciálást hiszik nagyobb jelentőségűnek.

A nemek közti különbségek értelmezése

A két edzői csoport között talált különbségek egy részét magyarázhatja, hogy az edzőnők között arányaiban több az akadémiai edző, ami valószínűleg jobb munkakörülményekkel és céltudatosabb játékosokkal jár. Játékosaik motiváltságával így az edzőnők elégedettebbek férfi társaiknál, de elképzelhető az is, hogy a nők jobban tudják motiválni játékosukat, vagy egyszerűen csak türelmesebbek és optimistábbak férfi kollégáiknál.

A női edzők a férfiaknál nagyobb arányban foglalkoznak lányokkal és fiatalabb sportolókkal, ami szintén hatással lehet az értékelésekre. A nők szerepüket játékosaik életében férfi társaiknál fontosabbnak vélik, ami azt sejteti, hogy az edzőnők érzelmileg

szorosabb kapcsolatokat építenek ki tanítványaikkal. A lányoknak és a fiatalabb gyerekeknek az edzőhöz való kötődés és az edzővel ápolt kapcsolat minősége ráadásul fontosabb, mint az idősebb fiúknak (Gonçalves et al., 2011), ezért azoknak a tulajdonságoknak, melyek nélkülözhetetlenek a szoros személyes kapcsolatok kialakításában és fenntartásában, a nők a férfiaknál szignifikánsan nagyobb jelentőséget tulajdonítanak. Mindezt az interjúk is alátámasztották:

„A nők kicsit anyáskodóbbak, lágyabb lelkűek (...) a nőknél több a dicséret, a férfiaknál meg a 'leordítom a fejed'.” (nő, U12 vegyes csapat, 14 év tapasztalat)

„A női edzők emocionálisabbak, többet biztatnak, jobban szurkolnak a gyerekeknek.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

A szorosabb kapcsolatot a nők nemcsak sportolóik, de a szülők irányába is fontosabbnak tartják, a szülők megnyerése a fiatal játékosok kötődésének fokozásában kétségtelenül kulcsfontosságú. Az edzőhöz való viszony meghatározó a fejlesztési lehetőségek kiaknázásában; a szorosabb kapcsolatok jobb terepet kínálnak a személyiségfejlesztéshez, amit a nők – a példamutatással együtt – a férfiaknál fontosabb feladatként értékeltek.

A motiválás szükségességének kérdésében ugyancsak a nők értékei magasabbak. Ez az eredmény is köthető a tanítványok többségének neméhez és életkorához, mivel a lányok motivációs szintje általában alacsonyabb a fiúkénál (Guagliano et al., 2014; Vora & Naik, 2016), a fiatal gyerekek motivációja pedig érzelmeik hullámmásával együtt változik. Érdekes módon, a motiválás annak ellenére fontosabb a nők számára, hogy játékosait az összes csoport közül átlagban a legmotiváltabbnak tartották. A célok kitűzése szintén összefüggésbe hozható a motiválással, úgy tűnik, a nők számára fontosabb, hogy tanítványaik örömmel sportoljanak, amit alátámasztanak a türelem, a tolerancia és az egyéni büntetés kérdésében talált különbségek is.

Az értékelést és a differenciálást illetően szintén szignifikánsan különbözik a két csoport véleménye. A játékosok korosztálya és motiváltsága is magyarázhatja az eltéréseket, de az is szerepet játszhat, hogy a nők és a fiatalokkal foglalkozó edzők lényegesebbnek tartják pedagógiai feladataikat, mint a többi kategória csoportjai. A célok kitűzése, az értékelés és a differenciálás legalább annyira pedagógiai, mint szakmai összetevő, ezért az összefüggés feltételezése kézenfekvő.

Az interjúalanyok szerint bár vannak különbségek a nők és a férfiak között, az alkalmasság és a munka színvonalának megítélésében nem az edző neme a meghatározó.

„Nincs különbség, mindkettőre szükség van (...) az edző csak a státusz; az, hogy emberileg hogy áll hozzá, sokkal fontosabb.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„Inkább az egyénisége és a felkészültsége határoz meg egy edzőt, mint a neme.” (nő, akadémia, U16 fiúcsapat, 7 év tapasztalat)

A szakmában dolgozó edzők között ennek ellenére – különösen a nagyobb presztízsű csapatoknál – nagyságrendileg kevesebb nőt találunk, ami egyfajta bizonyítási vágyat generálhat az edzőknél. Ez összefüggésbe hozható a mérkőzések megnyerésére helyezett nagyobb hangsúllyal is, és jelzi az edzők ambícióit. A precízebb munkavégzésre utalnak a határozottság, a pontosság és a fegyelmezés magasabb értékei, valamint az edzéstervnek tulajdonított nagyobb jelentőség. Utóbbi eredmény azért is különös, mert a férfi edzők közül többen dolgoznak a felső korosztályokkal, ahol a mérkőzésekre való felkészülés jóval kifejezettebb, és alapos tervezés nélkül aligha valósítható meg.

6.3.2 Különbségek az edzői tapasztalat szerint

A 14. táblázat a kérdőívre adott válaszok szignifikáns különbségeit tartalmazza a tíz évet vagy annál kevesebb, illetve több időt a szakmában eltöltött válaszadók között.

A sportkörnyezetre adott válaszok átlagai szerint a kevesebb tapasztalattal rendelkező edzők rosszabbnak látják körülményeiket (anyagiak, más sportágak helyzete, alkalmazkodás) és nagyobb nyomást érznek az eredmények elérésére. Kollégáikkal és a szülőkkel szemben pozitívabb álláspontot képviselnek, tanítványaik motiváltságát azonban a régebb óta dolgozó szakemberek látják jobbnak (5. sz. melléklet). Szignifikáns különbséget három item mutat: a tapasztaltabb edzők nehezebbnek vélik az edző munkáját a húsz évvel korábbinál és az eredményeket is fontosabbnak tartják az edző megítélésében, fegyelmezniük viszont ritkábban kell játékosaikat.

A gyakorlottabb edzők az átlagok alapján kevesebb ideje dolgozó társaiknál magasabbra értékelik az empátia, a motiváltság, a tudatosság, a következetesség, a pontosság, a higgadtság és a szigorúság jelentőségét munkájukban (6. sz. melléklet). Szignifikáns eltérés három item megítélésében fedezhető fel: a rövidebb ideje dolgozó szakemberek számára a türelem, míg a tapasztaltabbaknak a pontosság és az etikusság fontosabb.

14.táblázat. Szignifikáns különbségek az edzői tapasztalat szerint.

	11 év alatt		10 év felett		p
	M	SD	M	SD	
Sportkörnyezet					
Ma nehezebb dolga van az edzőnek, mint 20 évvel ezelőtt.	3,19	1,38	3,54	1,45	0,021*
Az edzőt csak az eredményei minősítik.	2,04	1,06	2,28	1,19	0,049*
Gyakran kell fegyelmeznem tanítványaimat.	3,06	1,10	2,75	0,99	0,006**
Tulajdonságok					
Türelem	4,65	0,52	4,51	0,63	0,024*
Pontosság	4,70	0,55	4,83	0,43	0,020*
Etikusság	4,55	0,67	4,75	0,50	0,001**
Attitűdök					
Egyéni büntetés	3,47	1,09	3,11	1,03	0,001**
Kollektív büntetés	3,38	1,17	2,77	1,19	0,000**
Reklamálás mérkőzésen	3,01	1,00	2,76	0,92	0,019*
Káromkodás	1,52	0,79	1,33	0,63	0,013*
Alkoholfogyasztás a tanítványok előtt	1,35	0,66	1,18	0,43	0,005**
Tanítványok negatív minősítése a csapat előtt	1,97	0,94	1,76	0,96	0,036*
Mobiltelefon használata edzés/mérkőzés közben	1,49	0,78	1,29	0,54	0,004**
Pedagógiai nézetek					
Az edző elsősorban pedagógus.	3,94	0,92	4,16	0,76	0,016*
Edző személyes példamutatása	4,72	0,51	4,83	0,43	0,035*
Mozgáslehetőség biztosítása	4,05	1,10	3,75	1,33	0,025*
Sportszakmai nézetek					
Mérkőzések megnyerése	2,99	0,98	3,31	1,00	0,003**

*p<0,05, **p<0,01

Az attitűdök átlagai azt mutatják, hogy a tíz vagy kevesebb éve a szakmában tevékenykedő edzők nagyobb örömmel edzősködnének, és lényegesebb számukra játékosaik szeretete is. A büntetést szükségesebbnek és elfogadhatóbbnak tartják a tapasztaltabb edzőknél, emellett az edzői viselkedésekkel és magatartásokkal szemben is megengedőbb álláspontot képviselnek (7. sz. melléklet). Hét esetben a két csoport nézetei szignifikánsan különböznek.

Habár statisztikailag csak három különbség szignifikáns, az edzőként 10 évnél régebb ideje dolgozó szakemberek a pedagógiai vonatkozások többségéhez magasabb értékeket rendeltek, mint kevesebb tapasztalattal rendelkező társaik (8. sz. melléklet). A hosszabb edzői tapasztalattal rendelkező edzők számára kimutathatóan nagyobb

jelentőséggel bír a nevelő szerep és a példamutatás, kevésbé gondolják azonban fontosnak a rekreációs sportrésztvételt.

A sportszakmai szempontok értékelésének átlagait összehasonlítva, a tíz feltett kérdésből hatot a gyakorlottabb edzők értékelték relevánsabbnak, a kevesebb tapasztalattal rendelkező edzők inkább a tervezéshez köthető itemekhez társítottak magasabb értékeket (9. sz. melléklet). Szignifikáns nézeteltérés a két csoport között mindössze a győzelem fontosságát illetően alakult ki.

Az edzői tapasztalat szerinti különbségek értelmezése

A kérdőív eredményei alapján a szakmában eltöltött tíz év legkevésbé a sportszakmai nézetekre, míg leginkább az attitűdökre van hatással. A tapasztalat szorosan összefügg az életkorral, az idősebb edzők munkájukat feltehetőleg a társadalmi változások miatt látják a korábbiaknál nehezebbnek a fiatalabbaknál, akiknek korukból adódóan aligha lehet összehasonlítási alapjuk.

A példamutatás és a nevelési funkció elsődlegességének eltérő megítélése azt jelzi, hogy a gyakorlatlanabb edzők számára több idő szükséges a szakmai munka megvalósításához, ezért figyelmük kevésbé fordul más szempontok felé. Az is közrejátszhat, hogy edzői filozófiájuk még nem teljesen kiforrott, vagy még nincsenek tisztában az edzői munka összetettségével. A tapasztaltabb edzők között emellett több a felsőfokú szakirányú végzettségű szakember, akik képzésében nagyságrendileg nagyobb óraszámban szerepeltek neveléshez kapcsolódó tárgyak, mint a középfokú tanfolyamokon. Elgondolkodtató, hogy a tanítványok előtti alkoholfogyasztás kérdésében a kevésbé tapasztalt edzők annak ellenére elnézőbbek, hogy nagyobb számban vezetnek fiatal csapatokat.

A fegyelmezés kérdésében a nagyobb tapasztalat szintén előnynek látszik, a régebb óta dolgozó edzők számára kevesebb problémát jelent a rend fenntartása. Az eredmény ugyanakkor a tanítványok korosztályával is összefüggésbe hozható, mivel a fiatal csoportokban a létszám gyakran magas, és a gyerekek az iskolából kiszabadulva nehezebben kontrollálják viselkedésüket. Mivel feltehetően eszköztáruk szűkösebb elégedetlenségük kifejezésére, a kisebb tapasztalatú edzők mindkét büntetés alkalmazását jobban helyeslik, és a csapat előtti megszégyenítést is elfogadhatóbbnak vélik.

Nagyobb jártasságuknak köszönhetően, a tapasztaltabb edzők fontosabbnak tartják az etikusságot. Úgy tűnik, hogy a munkában eltöltött évek felvértezik az edzőket, megtanulják kezelni a rájuk nehezedő nyomásból adódó kihívásokat és problémákat, így minden bizonnyal meggondoltabban cselekednek, és tudatosabb döntéseket hoznak, mint tapasztalatlanabb kollégáik.

Az életkorral összefügghetnek a reklamálás és a káromkodás eltérő értékei is, ami alátámasztja azt, hogy a 30 évnél fiatalabbak gyakrabban káromkodnak (Baruch & Jenkins, 2007). A mobiltelefon használatát illető véleménykülönbség a mobiltelefonhasználati szokásokban keresendő, de elképzelhető az is, hogy a fiatalabb edzők az edzések tervezését is a mobiljukon végzik, ezért a telefon használata szorosan kötődhet az edzéshez.

A tíz évnél régebb óta dolgozó edzők között több a felső korosztályokat és felnőtt csapatokat vezető szakember, ami megmagyaráz néhány különbséget. A mozgáslehetőség biztosítása az idősebb sportolók esetében már nem prioritás, a győzelem viszont egyre nagyobb hangsúlyt kap, ahogy az edző munkáját is egyre inkább csapata sikereivel mérik.

Szintén a tanítványok korához köthető a türelem nagyobb jelentősége a kevésbé tapasztalt edzők számára. Mivel a fiatal csoportok a gyerekek adottságait és képességeit illetően meglehetősen heterogén összetételűek és a jelenlét is többnyire hektikus, a türelem az edző elengedhetetlen erénye. A pontosság viszont a nagyobb tapasztalatú edzők számára jelentősebb, aminek okai lehetnek az idősebb korosztályokban megjelenő magasabb követelmények, de szerepet játszhat benne a régebb óta dolgozó edzők magasabb szakirányú végzettsége is.

A kérdőívre adott válaszok az edzői tapasztalat szerint nem mutatnak különbséget a motiváltságban, az interjúalanyok azonban úgy vélik, hogy habár az idősebbek nagyobb tudásúak, kevésbé motiváltak fiatalabb kollégáiknál.

„Az idősebb edzők már nem akarják magukat fejleszteni, mert úgy gondolják, hogy ők ezt már tudják (...), a régi, bevált dolgokat nyomják. A fiatalok jobban szeretnék tanulni.” (nő, U11-12 lánycsapat, 3 év tapasztalat)

„Az idősebb edzők közül többen láthatóan nem szeretik, amit csinálnak, a fiatalok lelkesebbek és közvetlenebbek.” (férfi, akadémia, U10 vegyes csapat, 2 év tapasztalat)

„Az idősek között vannak olyanok, akik már kicsit megfáradtak, megelégszenek azzal, ami van, a fiatalok viszont borzasztó agilisak, meg akarják váltani a világot.” (nő, U12 vegyes csapat, 14 év tapasztalat)

Többen azt is megjegyezték, hogy előnyt jelent a fiatalabb edzők esetében az, hogy közelebb állnak játékos-pályafutásukhoz, ami segíti őket a játék és a játékosok jobb megértésében, valamint a közvetlenebb kapcsolatok kialakításában.

„A generációs különbség az edző és a játékosok között probléma lehet, ha az edző sokkal idősebb (a játékosoknál).” (férfi, U18 fiúcsapat, 5 év tapasztalat)

„Az idősebb edzők érzékenyebbek a hierarchikus berendezkedésre. Ha jobban nyitnának, úgy éreznék, hogy a tekintélyük csorbul, ezért sokszor zavar támad a kommunikációban.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

6.3.3 Különbségek a csapatok neme szerint

A 15. táblázatban a csapatok neme szerint felállított három csoport nézeteiben mutatkozó szignifikáns különbségek láthatók.

A sportkörnyezet értékelésének átlagait vizsgálva, a fiúcsapatok edzői vélekednek legkedvezőbben kollégáikról, és ők érzik legkevésbé az alkalmazkodás szükségét. A lányok edzői tartják legmegfelelőbbnek a körülményeket, kollégáikról viszont ők vannak a legrosszabb véleménnyel. Számukra legfontosabb az eredményesség, a fegyelmezással pedig nekik adódik a legkevesebb gondjuk. A mindkét nemmel foglalkozó edzők látják legborúlátóbban a körülményeket, legkevésbé eredménycentrikusnak munkájukat és legelkerülhetetlenebbnek az alkalmazkodást (5. sz. melléklet). Szignifikánsan a mindkét nemmel foglalkozó edzők nézetei különböznek a fiúkat és a lányokat vezető szakemberektől.

Az edzői tulajdonságok többségénél a lányokkal dolgozó edzők átlagai a legmagasabbak, míg a fiúkkal dolgozó szakembereké a legalacsonyabbak (6. sz. melléklet), szignifikáns különbség azonban csak a tudatosság és a pontosság jelentőségének megítélésében adódott.

A legtöbb, kapcsolatokra vonatkozó item átlaga a mindkét nem edzőinél a legmagasabb, míg a fiúcsapatok szakembereinél a legalacsonyabb. Az edzői viselkedések értékelésének többségében szintén ez a két csoport vélekedik a leginkább eltérően, a

szakmai munkát érintő attitűdökben viszont a lányok és a mindkét nem edzői jelentik a két végletet (7. sz. melléklet). A szignifikáns különbségek a kapcsolatokhoz és az edzői viselkedéshez köthetők, többségük a fiúk edzői és egyik vagy mindkét másik csoport között mutatkozik.

15.táblázat. Szignifikáns különbségek a csapatok neme szerint.

	fiú (1)		lány (2)		mindkettő (3)		p	post hoc
	M	SD	M	SD	M	SD		
Sportkörnyezet								
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát	2,51	1,35	2,18	1,28	2,66	1,48	0,039*	2<3
A szülők támogatása szükséges a csapat működéséhez.	3,73	1,07	3,81	1,11	4,12	0,91	0,007**	1<3
A szülők reálisan ítélik meg gyermekeiket.	2,40	1,11	2,19	0,89	2,67	0,99	0,003**	2<3
Tulajdonságok								
Tudatosság	4,76	0,46	4,90	0,30	4,83	0,40	0,031*	1<2
Pontosság	4,68	0,54	4,86	0,38	4,78	0,52	0,022*	1<2
Attitűdök								
Fontos, hogy a tanítványok szeressék az edzőt.	3,65	0,90	3,74	1,03	3,96	0,91	0,027*	1<3
Kapcsolattartás az iskolával	3,42	0,95	3,77	1,11	3,86	1,04	0,001**	1<2, 1<3
Reklamálás mérközésen	3,05	0,93	2,82	1,05	2,75	0,93	0,028*	1>3
Káromkodás	1,54	0,75	1,46	0,83	1,28	0,58	0,015*	1>3
Edzéstartás edzésterv nélkül	1,97	0,90	1,74	0,98	2,09	1,07	0,032*	2<3
Pedagógiai								
Személyiségfejlesztés	4,56	0,65	4,68	0,51	4,83	0,37	0,000**	1<3
Szórakoztató edzések	3,99	0,81	4,00	0,92	4,27	0,79	0,013*	1<3
Mozgáslehetőség biztosítása	3,74	1,19	3,87	1,28	4,16	1,16	0,018*	1<3
Sok játéklehetőséget adni a tanítványnak	3,84	0,91	4,00	0,94	4,28	0,81	0,000**	1<3
Szabályok felállítása, betartatása	4,58	0,63	4,79	0,51	4,75	0,51	0,008**	1<2, 1<3
Sportszakmai								
Mérgőzések megnyerése	3,17	1,00	3,31	1,01	2,96	0,98	0,036*	2>3
Célok kitűzése	4,56	0,65	4,77	0,50	4,79	0,48	0,001**	1<2, 1<3
Differenciálás a képzésben	3,87	0,87	3,98	0,92	4,26	0,76	0,001**	1<3, 2<3

*p<0,05, **p<0,01

A pedagógiai nézetekben jobbra a mindkét nem edzők átlagai a legmagasabbak, míg a fiúcsapatok edzői által adottak a legalacsonyabbak (8. sz. melléklet). A szignifikáns különbségeket tekintve, a rekreációs sportolás és a személyiségfejlesztés a mindkét

nemmel foglalkozó szakembereknek fontosabb, mint a fiúcsapatok edzőinek, a szabályok felállítását és betartatását viszont utóbbi csoport mindkét másiknál kevésbé lényegesnek látja.

Az átlagok alapján a sportszakmai szempontok többségének a lánycsapatok edzői tulajdonítják a legnagyobb jelentőséget, a sportági képzést viszont a fiúk edzői érzik a legalapvetőbbnek. A mindkét nemet edzők számára a fiatalok képzésében fontos szempontok kaptak a másik két csoportnál magasabb, vagy éppen alacsonyabb átlagokat (9. sz. melléklet), a célok különbözőségét a szignifikáns különbségek is jól mutatják.

A csapat neme szerinti különbségek értelmezése

A csapatok neme szerinti elemzés a legnagyobb egyetértést az edzői tulajdonságok, a legkisebbet a sportszakmai feladatok megítélésében mutatta. A mindkét nem edzőinek közel háromnegyede 12 évnél fiatalabbakat edz, míg a fiúcsapatok között találjuk a legtöbb idősebb korosztályt, az akadémiákon viszont a lánycsapatok edzői dolgoznak legnagyobb arányban. Ezek a különbségek alapvető hatással lehetnek a szakemberek filozófiájára, az interjúalanyok azonban rámutattak arra, hogy bár az edzésgyakorlatok azonosak a fiúk és a lányok edzésein, a tanítványok neme a pedagógiai és a szakmai munkában egyaránt különbséget jelent.

Mivel a fiatalabb korosztályokban a gyermekek hosszú távú elkötelezettsége még bizonytalan, ezért a klubok kiadási listájának élén nem ezek a csapatok állnak. A fiúkat és lányokat is vezető edzők ezért a lánycsapatok edzőinél jobban hiányolják az anyagiakat, a szülők realitásérzékével azonban elégedettebbek náluk. Lehetséges, hogy a lányok edzőinek kisebb munkatapasztalata az akadémisták szüleinek magasabb elvárásaival együtt fokozott kihívást jelentenek. Az edzésterv szükségességének és a mérkőzések megnyerésének megítélésében is ez a két csoport különbözött, ami az akadémiák szigorúbb követelményrendszerére utal.

A fiúk és a mindkét nem edzői számos kérdésben másképp gondolkodnak. A játékosok korosztályából adódóan a fiúk edzői számára a szülői támogatásnak kisebb jelentősége van, és tanítványaik pozitív viszonyulását is kevésbé vélik fontosnak. A fiúk edzői által a szórakoztató edzéseknek adott alacsonyabb értékek a mindkét nemmel dolgozók értékeivel szemben a felsőbb korosztályokra jellemző sportszakmai szempontok előtérbe helyeződését jelzik. A létszámnövelés háttérbe szorulását sejteti a

rekreációs sportolásra jellemző mozgás- és játéklehetőség biztosításának tulajdonított csekélyebb jelentőség, a reklamálás és a káromkodás kisebb mértékű elítélése pedig eredménycentrikusabb felfogásra utal. Meglepő viszont az, hogy a káromkodás kérdésében a lánycsapatok és a fiúcsapatok edzői között nem lett szignifikáns a különbség, pedig a lányokat több nő edzi, és az edzőnők kimutathatóan jobban elutasítják a durva beszédet. Az eredmény némiképp ellentmond az interjúk során tapasztaltaknak is, ahol az edzők megerősítették, hogy a lányokkal másképp kommunikálnak.

„A lányokkal sokkal kevésbé vagyok szigorú, és türelmesebb is vagyok, mint a fiúkkal. A lányok sértődékenyebbek, úgyhogy másképp is kell fogalmazni.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

A személyiség fejlesztését a fiúk edzői ugyancsak kevésbé látják fontosnak a mindkét nem edzőinél. A különbség a fiatalabb tanítványok miatt kézenfekvőnek tűnik, mivel esetükben a nevelés szükséges és eredményesebben megvalósítható, mint az idősebb korosztályokban.

A fiúk edzői mindkét másik csoportnál kevésbé tartják lényegesnek az iskolával való kapcsolattartást. Ezt magyarázhatja az, hogy a kezdő és a legfiatalabb csoportok gyakran az iskolákban szerveződnek és edzenek, ezért a csapatok edzői szorosabb kapcsolatot ápolnak az iskolákkal, mint az iskolán kívüli csoportok edzői. A szabályok felállítása és a célok kitűzése szintén kevésbé hangsúlyos a fiúcsapatok edzői számára. Előbbit magyarázhatja, hogy a már kialakult normák és szabályrendszer miatt az idősebb korosztályokban kevesebb figyelmet kell fordítani az alapelvek lefektetésére, a célok pedig jóval egyértelműbbek és hosszabb távúak, mint a fiatalok esetében, ahol akár hétről-hétre is változhatnak.

A differenciálást a mindkét nemmel dolgozó szakemberek a fiúk és a lányok edzőinél egyaránt fontosabbnak tekintik, ami köszönhető a fiatal csapatok heterogén összetételének és a nagymértékű fluktuációnak.

A lányokat edző szakemberek a fiúkat edzőknél szignifikánsan magasabbra értékelték a tudatosságot és a pontosságot. Mindkettő köthető a fiúk nagyobb kreativitásához (Kovács, 2013; Stoltzfus et al., 2011), ami azt jelenti, hogy a fiúk esetében lazább keretek is eredményesek lehetnek a képzésben, míg a lányoknál szükség lehet a tudatosabb edzői munkára és a pontosabb útmutatásra. Az interjúk alanyai szintén kiemelték ezeket a különbségeket.

„A lányok óvatosabbak, biztosra akarnak menni, a fiúk felvállalósabbak, kicsit néha fejfel a falnak típusok.” (férfi, akadémia, U16 lány csapat, 10 év tapasztalat)

„A lányok elbizonytalanodnak, ha hibáznak, a fiúk gond nélkül újra meg újra megpróbálják.” (férfi, akadémia, U10 vegyes csapat, 2 év tapasztalat)

A büntetés megítélésében furcsamód nem különböztek az edzői csoportok, holott a gyerekek esetében a tanulás és a fejlődés sokkal fontosabb, mint a teljesítmény (Frank, 2003), ezért a fiatal korosztályokban a jutalmazásnak dominálnia kellene a büntetéssel szemben.

6.3.4 A klub minősítése szerinti különbségek

A 16. táblázatban az akadémiák és az egyesületek edzőinek szignifikáns nézetkülönbségei láthatók. A kérdőív válaszainak átlagai alapján az akadémiai edzők egyesületben dolgozó társaiknál pozitívabban ítélik meg a körülményeket, nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az eredményeknek, kedvezőtlenebbül gondolkoznak egymásról, és kevesebb problémát látnak a szülőkkel kapcsolatban. Tanítványaik motiváltságának magasabb értékeket adtak, de a fegyelmezéssel több gondjuk akad. Az egyesületekben foglalkoztatott szakemberek viszont nagyobb kényszert jeleztek a tanítványok megtartására (5. sz. melléklet). A szignifikáns különbségek az egyesületek nehezebb munkakörülményeire és nagyobb mértékű alkalmazkodási kényszerére utalnak, az akadémiai edzőkkel szemben viszont úgy tűnik, magasabbak az elvárások az eredményeket illetően.

Az edzői tulajdonságok jelentőségét illetően egyetlen szignifikáns különbség sem található a két edzői csoport között. Az átlagokat tekintve az akadémiákon dolgozó edzők kilenc tulajdonságot magasabbra értékelték egyesületben dolgozó kollégáiknál, többnyire azokat, melyek szakmai munkájuk elvégzésében fontosak (pl. tudatosság, pontosság, szigorúság, önkritikusság). Az egyesületek szakemberei ezzel szemben a barátságos légkör kialakításában szerepet játszó itemeket tartják fontosabbnak, mint a türelem, a kompromisszumkézség és a higgadtság (6. sz. melléklet).

Az akadémiákon dolgozó edzők számára az átlagok alapján fontosabb az edző szeretete, a kapcsolattartás a szülőkkel és az iskolával, emellett szükségesebbnek és elfogadhatóbbnak vélik a büntetés mindkét formáját. A káromkodást és a tanítványok

negatív minősítését szintén kevésbé helytelenítik egyesületekben dolgozó kollégáiknál (7. sz. melléklet).

16.táblázat. Szignifikáns különbségek a klubok minősítése szerint.

	Akadémia		Egyesület		
	M	SD	M	SD	p
Sportkörnyezet					
Más sportágak könnyebb helyzetben vannak.	2,43	0,89	2,66	1,05	0,045*
Nyomás van rajtam, hogy jobb eredményeket érjek el.	2,43	1,11	2,10	1,09	0,008**
Ha nem alkalmazkodom az igényekhez, elveszíthetem a tanítványt.	3,07	1,07	3,37	1,05	0,011*
Attitűdök					
A büntetés ugyanolyan szükséges, mint a jutalmazás.	3,68	1,10	3,30	1,20	0,003**
Kollektív büntetés	3,33	1,22	2,98	1,20	0,010**
Dohányzás a tanítványok előtt	1,07	0,25	1,16	0,49	0,017*
Edzéstartás edzésterv nélkül	1,66	0,91	2,10	0,99	0,000**
Pedagógiai					
Szabályok felállítása, betartatása	4,81	0,42	4,63	0,62	0,002**
Hiányzások tolerálása	2,98	0,98	3,22	0,96	0,030*
Tanítványok alapos megismerése	4,62	0,60	4,43	0,68	0,008**
Sportszakmai					
Edző sportszakmai felkészültsége	4,91	0,29	4,83	0,43	0,045*
Élsportolót faragni a tanítványból	3,41	1,06	3,05	0,97	0,002**
Sportszakmai tervezés	4,71	0,51	4,54	0,67	0,011*
Edzői adminisztráció	3,95	0,97	3,69	1,00	0,018*

*p<0,05, **p<0,01

A pedagógiai nézetekre vonatkozó itemek közül az akadémiai edzők azoknak tulajdonítanak átlagban valamivel nagyobb (vagy éppen kisebb) jelentőséget, melyekkel segítik sportolóik felkészítését a magas szintű sportolásra (pl. motiválás, fegyelmezés, példamutatás), az egyesületi edzők ezzel szemben inkább azokat a szempontokat helyezik előtérbe, melyek a sportkörnyezet vonzóvá tételéhez fontosak (pl. barátságos hangnem, szórakoztató edzések, mozgáslehetőség biztosítása) (8. sz. melléklet). A statisztikailag szignifikáns különbségek is a fenti eltérésekből eredhetnek, az egyesületi edzők toleránsabbak a hiányzásokkal szemben, az akadémiákon pedig fontosabbak a szabályok, és nagyobb hangsúly helyeződik a tanítványok megismerésére.

A sportszakmai kérdésekre adott válaszok átlagait tekintve, az akadémiai edzők hét esetben adtak magasabb értékeket az egyes itemeknek, mint egyesületben dolgozó kollégáik (9. sz. melléklet). Statisztikailag szignifikáns különbség négy kérdésben

adódott, melyek mindegyike az akadémiák másfajta követelményeit, illetve elvárásait jelzik.

A klub minősítése szerinti különbségek értelmezése

A különböző szempontok alapján létrehozott csoportok közül a legkevesebb szignifikáns különbséget az egyesületek és az akadémiák edzőinek nézetei eredményezték. Véleményük leginkább a sportszakmai kérdésekben tér el, míg az edzői tulajdonságokat illetően teljes az egyetértés köztük.

Az akadémiák jobb körülményeire utal, hogy a kérdőív eredményei szerint más sportágak helyzetét az egyesületi edzők az akadémiái szakembereknél jobbnak vélik; nincs ugyanakkor véleménykülönbség a két csoport között az anyagi lehetőségek munka minőségére gyakorolt hatását illetően. Az interjúalanyok szerint az akadémiákon nem dolgoznak jobb szakemberek, de a jobb feltételek és a tehetségesebb játékosok miatt edzőik könnyebb helyzetben vannak.

„Nem biztos, hogy az akadémián dolgozó edzők nagyobb tudásúak (...) sőt, lehet, hogy egy egyesületi edzőnek keményebb feladatai vannak a kevésbé tehetséges játékosok miatt.” (nő, akadémia, U16 fiúcsapat, 7 év tapasztalat)

„Akadémián főleg azért jobb dolgozni, mert a gyerekek tehetségesebbek, nagyobb a merítés. (Nálunk) az U16-os csapat abból a 20-25 gyerekből kerül ki, akik a kezdetektől itt vannak, az akadémiáknál meg egy ilyen korú csapat már háromszáz gyerek kiszűréséből áll.” (férfi, U16 fiúcsapat, 11 év tapasztalat)

Az egyesületek és az akadémiák eltérő céljait jelzi az élsportolóvá nevelés és a szakmai felkészültség jelentőségének eltérő megítélése. Az akadémiák a kiválasztás és a tehetséggondozás középpontba helyezésével az elitképzést is szolgálják, ezért az akadémiái edzőknek minden bizonnyal jobb esélyei vannak arra, hogy tanítványaikat az élvonalba juttassák. Ehhez felkészült edzőkre van szükség, a szakmai munka így az akadémiákon érhetően fontosabb: nyilvánvaló elvárás az edzőktől a magas szintű tudás és a folyamatos önképzés, ami feltehetően már az edzők kiválasztásában is szerepet játszik.

A célok különbözősége eredményezi azt is, hogy az egyesületek edzői nagyobb mértékű alkalmazkodásra kényszerülnek, hiszen feltételezhető, hogy a gyermek azért sportol akadémián, mert élsportolói ambíciói vannak. Ezt a feltevést némiképp árnyalja

az, hogy a sportágban a felméréskor 19 akadémia működött, és a városok többségében nem volt lehetőség akadémián kívül kosárlabdázni. Ezért olyan gyerekek is akadémiai kötelékbe kerülhetnek, akik nem feltétlenül törekednek az élsport irányába, ami magyarázhatja az akadémiai edzők alkalmazkodási kényszerre adott, relatíve magas értékeit.

Az interjúk során megerősítést nyert, hogy a játékosok megtartása nemcsak a kisebb, hanem a nagyobb egyesületekben és az akadémiákon is fontos szempont. Különösen a felsőbb korosztályokban jeleztek az edzők problémákat, ahol a lemorzsolódás gyakran veszélyezteti a csapatok működését.

„Hiába vagyunk akadémia, ugyanúgy fogynak a gyerekek, mint máshol. Sőt, lehet, hogy a magasabb követelmények miatt mi még több gyereket veszítünk (mint az egyesületek).” (férfi, akadémia, U10 vegyes csapat, 2 év tapasztalat)

Az akadémiai szakemberek inkább hiszik a büntetés és a jutalmazás egyenrangúságát, mint az egyesületi edzők, úgy tűnik, hogy az akadémiai sportolókkal szemben az edzők szigorúbb követelményeket támasztanak. Ez egybecseng az alkalmazkodásra adott értékekkel, az egyesületekben a tanítványok céljait meghaladó edzői magatartás a sporttevékenység beszüntetéséhez vezethet. A kollektív büntetés nagyobb mértékű elfogadását az akadémiákon szintén az élsportra történő felkészítésnek tekinthetjük, mivel az éljátékosok képzésében az egyéni fejlesztés, valamint a csapat iránti elkötelezettség és felelősség kialakítása egyformán fontos edzői feladat.

Szintén az akadémiákon folyó képzés magasabb követelményeit mutatják a szabályoknak és a rendszeres jelenlétnek tulajdonított magasabb értékek. A szabálykövetés kétségkívül a tanulási folyamat sikerességének fontos kritériuma, emellett az élsportolók, különösen a csapatsportot űzők elengedhetetlen jellemvonása. Az edzések elmulasztása veszélyezteti a fejlődés folyamatosságát, valamint technikai, taktikai és kondicionális téren is lemaradást eredményezhet. Érdekes módon, a mozgáslehetőség biztosításának megítélése nem mutat eltérést a válaszokban, elképzelhető, hogy azt a két csoport másképp értelmezi.

Az akadémiai edzők tanítványaik alapos megismerésének is nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, ami arra utal, hogy a játékosok iránti érdeklődésben szakmai megfontolások is szerepet játszanak. Az edzőnek jól kell ismernie tanítványait ahhoz, hogy azokon a területeken is képes legyen fejleszteni őket, melyek nem kapcsolódnak szorosan a sportszakmai képzéshez, de elengedhetetlenek az elit sportközegben.

Az eltérő célokból eredően az akadémiai edzőkkel szemben a sportvezetők magasabb elvárásokat támasztanak. Ennek tudható be, hogy az akadémiai edzők az egyesületi edzőknél nagyobb nyomást érzékelnek a jobb eredmények elérésére. Meglepő azonban, hogy ennek ellenére a mérkőzések megnyerésének fontosságában az összes felállított kategóriát tekintve, csak ebben az összevetésben nincs szignifikáns különbség.

Az akadémiai elitképzési ambícióikból kifolyólag megkövetelik az alapos tervezést edzőiktől, a terveket és a végrehajtást a szakmai igazgatók szigorúan ellenőrzik, ami tükröződik az egyesületi edzőkhöz képest szignifikánsan magasabb értékekben. Ezzel összefüggésben, az adminisztráció fontosságában is kimutatható a két csoport közti különbség, az edzőktől elvárják a rájuk bízott csoport munkájának és a játékosok fejlődésének részletes dokumentálását.

A példamutatásra vonatkozó kérdések közül csak a dohányzást tartják megengedhetőbbnek az egyesületi edzők, ami a rendkívül alacsony értékeket tekintve mindenképpen pozitív, hiszen fontos, hogy mindkét típusú sportegyesület feladatának tartsa sportolói nevelését.

7 ÖSSZEFOGLALÁS

A rendszeres sportolásban való részvételnek számos pozitív hozadéka lehet az egyén számára, de különösen a gyermekek és a tinédzserek testi-lelki fejlődésében és szocializációjában kiemelten hasznos. A pozitívumok mindazonáltal csak akkor érvényesülhetnek, ha az edzők munkájukban nem kizárólag a szakmai szempontokat tartják szem előtt, hanem mindent elkövetnek azért, hogy sportolóik a lehető leghosszabb ideig fenntartsák sporttevékenységüket. Kiemelten fontos ezért a sportolók motiválása, mely egyrészt a vonzó közeg kialakításával, másrészt a tudás és a teljesítmény növelésével érhető el. Az utánpótlássportban tapasztalható nagyfokú lemorzsolódás felveti az edzők felelősségét, és szükségessé teszi a szakemberek alaposabb vizsgálatát.

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy a Magyarországon dolgozó kosárlabdaedzők felmérésén keresztül megismerjem a szakemberek munkájukkal kapcsolatos nézeteit és attitűdjeit. Kutatásom hiánypótló a hazai szakirodalmat tekintve, de az általam hozzáférhető nemzetközi szakirodalomban sem találok az edzők nézeteit ilyen széles spektrumon vizsgáló tanulmánnyal. Amennyiben helytálló a feltételezés, mely szerint a sporttevékenység minőségének minden szempontból meghatározó kulcsszereplője az edző, a sportolás élményének fokozásához elkerülhetetlen az edzők gondolkodásának, valamint munkájukban alkalmazott módszereinek és szokásainak megismerése. A vizsgálat keretében kíváncsi voltam arra is, hogy a sportág lehetőségeit gyökeresen átformáló társaságiadó-kedvezmény bevezetése milyen hatással volt az edzők munkakörülményeire és munkakörnyezetére.

A kutatás első részében a szakirodalom és saját tapasztalataim alapján összeállított kérdőív munkakörnyezetre vonatkozó kérdéseire 2010-ben és 2018-ban adott válaszokat hasonlítottam össze. A megkérdezettek szerint a társaságiadó-kedvezmény javított a munkakörülményeken és a szakma megbecsültségén, habár utóbbi még mindig nem elégíti ki igényeiket. Az adatok alapján a képzési feladatok a tao előtti időhöz képest jobban előtérbe helyeződtek, és az edzők is nagyobb mértékben alkalmazkodnak tanítványaikhoz.

A második részben a 2018-ban kitöltött kérdőívek öt kérdéscsoportját (sportkörnyezet, edzői tulajdonságok, attitűdök, pedagógiai vonatkozások, sportszakmai vonatkozások) elemeztem, a válaszadókat négy háttérváltozó alapján kategóriákba sorolva (edző neme, edzői tapasztalat, csapat neme, klub minősítése). A válaszadók a

sportkörnyezetről vélekedtek a legnagyobb, az edzői tulajdonságokról pedig a legkisebb szórásértékekkel. A csoportok között leginkább a szakmai munkát, míg legkevésbé az edzői tulajdonságokat illetően különböztek az álláspontok, a környezet, az attitűdök és a pedagógiai nézetek vonatkozásában hasonló arányban tértek el a vélemények.

A háttérváltozók alapján felállított négy kategória elemzése a legtöbb statisztikailag szignifikáns különbséget az edző neme szerinti csoportosításban mutatta, a megkérdezettek az itemek harmadában, 26 kérdésben képviseltek eltérő álláspontot. A csapat nemét tekintve 18, az edzői tapasztalat szerint 17, az akadémiai és az egyesületi edzők között pedig 14 esetben nem egyeztek a meggyőződések.

A pontosság, a szabályok és a mérkőzések megnyerésének fontossága mellett a káromkodás és az edzésterv nélküli edzéstartás elfogadhatósága osztotta meg leginkább az edzői csoportokat, ezek megítélése három-három kategórián belül is szignifikánsan különbözött.

A válaszokból kiderült, hogy az edzők örömmel, jó körülmények között, minimális külső nyomás alatt dolgoznak. Kiemelten fontos számukra a pozitív légkör megteremtése és törekednek jó kapcsolatokat kiépíteni tanítványaikkal és a szülőkkel is. Tisztában vannak a helytelen edzői viselkedésekkel, a példamutatást ezzel párhuzamosan elengedhetetlennek vélik. Nevelői szerepüknek több, a játékosok számára lényeges szempontoknak viszont valamivel kevesebb jelentőséget tulajdonítanak. A szakmai tudást meghatározónak értékelik, habár a győzelmet és az élsportolók kinevelését nem hiszik kulcsfontosságúnak.

A kérdőív eredményeinek megismerése után azok mélyebb értelmezésére kilenc edzővel készítettem interjút, melyek segítettek a hipotézisek megválaszolásában is. A sportkörnyezettel kapcsolatban az interjúalanyok a kérdőív válaszaival összhangban munkakörülményeiket jónak látják, anyagi megbecsültségüket azonban a kérdőív kitöltőivel ellentétben az erkölcsinél jobbnak vélik. Az edzők közti kapcsolatokat a kérdőívhez hasonlóan kifejezetten rossznak ítélték, közvetlen kollégáikkal viszont megfelelő viszonyról számoltak be. Jóllehet a mérkőzések megnyerése nem közömbös számukra, fő céljuknak mindannyian a pozitív légkör kialakítását és a játékosok egyéni fejlődését fogalmazták meg.

7.1 Hipotézisek megválaszolása

A hipotéziseket a hazai és nemzetközi szakirodalomnak, valamint saját tapasztalataimnak megfelelően állítottam fel. Kutatási eredményeim alapján feltevéseim többségét mégis el kellett vetnem.

H1: A társaságiadó-kedvezmény lehetősége javított az edzők körülményein, munkafeltételeikkel való elégedettségük, valamint észlelt anyagi és erkölcsi megbecsültségük is növekedett.

Az első hipotézist az eredmények megerősítették, a társaságiadó-kedvezmény bevezetése valóban javította az edzők munkakörülményeit, az elégedett edzők aránya 2018-ra közel negyedével nőtt. Azok a feltételek javultak leginkább, melyek az anyagi források megnövekedéséhez köthetők, a sportolói létszám növekedésével lépést tartani nem tudó létesítményhelyzetből adódó problémák viszont nem csökkentek, sőt, egyenesen nőttek. A tao időszaka javította az edzők észlelt megbecsültségét is: az adatokból kiderül, hogy az anyagi megbecsültség az erkölcsinél nagyobb mértékben növekedett 2010 óta, de a még mindig alacsony értékek arról árulkodnak, hogy gyökeres változás egyelőre nem következett be egyik téren sem, az edzők többségének továbbra is hiányérzete van az elismertség terén.

H2: Az edzők számára az eredményesség nemtől, tapasztalattól, a sportolók nemétől és a klub minőségétől függetlenül kiemelt fontosságú.

A második hipotézis nem igazolódott, az edzők számára nem kiemelt fontosságú az eredményesség. Nem gondolják azt, hogy az edzőket kizárólag győzelmeik alapján kellene megítélni, és a mérkőzések megnyerésének is (igaz, nagy szórásértékek mellett) csak közepes fontosságot tulajdonítottak. A győzelmet szignifikánsan az edzőnők, a nagyobb tapasztalatú edzők és a lányok edzői értékelték fontosabbnak, de ezek az értékek is a közepesnél csak alig voltak magasabbak. Érdekes módon, az akadémiák és az egyesületek nem mutattak különbséget, sőt, átlagban az egyesületi edzők vélték jelentősegteljesebbnek a győzelmet. Az interjúk rámutattak arra, hogy az edzők számára mindenekelőtt játékosaik fejlődése a cél, és habár szeretnek nyerni, a sikert nem a győzelmekben mérik.

H3: A 10 évvel, vagy annál kevesebb tapasztalattal rendelkező edzők tapasztaltabb kollégáiknál fontosabbnak tartják az eredményességet.

A harmadik hipotézis sem igazolódott, sőt, éppen ellenkezőleg, az eredmények alapján a tapasztaltabb, ennél fogva többnyire idősebb edzők számára bír szignifikánsan nagyobb jelentőséggel a mérkőzések megnyerése. Ennek az lehet az oka, hogy a régebb óta dolgozó szakemberek idősebb korosztályokat vezetnek, ahol a győzelem értelemszerűen fontosabb, és az edző megítélése is szorosan összefügg a sikerességgel. A tapasztalatlanabb edzők ezzel szemben a fiatalabb korosztályokban a sportolás kevésbé eredménycentrikus oldalával szembesülnek, ahol az eredményesség nem tartozik a prioritások közé.

H4: A rekreációs célú sportolást nem támogatják az edzők.

A negyedik hipotézis csak részben fogadható el. Igaz ugyan, hogy a rekreációs célokra feltett kérdéseknek kisebb jelentőséget tulajdonítottak a válaszadók, de kategorikusan nem utasították el. Az interjúkból kiderült, hogy a legfiatalabb korosztályokban szívesen látják azokat a gyerekeket is, akik nem szeretnék minden edzésen részt venni, és/vagy versenyezni, de a felsőbb korosztályokban ez már nem lehetséges, mert a rendszertelen jelenlét vagy az edzőt, vagy a többi játékos fejlődését zavarja. Ebben minden bizonnyal közrejátszik a versenyzéscentrikus sportkörnyezet is; mivel a felkészítésnek része a versenyzés is, a kettő egymástól nehezen elválasztható. Az edzők ugyanakkor egyetértettek abban, hogy szükség lenne mindenkit bevonni a sportágba, aki szeretne mozogni, de saját környezetükben ezt nem látják megvalósíthatónak.

H5: Az edzők fontosabbnak tartják a szakmai feladatokat a pedagógiai feladatoknál.

Az ötödik hipotézist elvetem, az edzők nemcsak a szűken értelmezett szakmai munkához kötődő tulajdonságoknak tulajdonítottak nagy jelentőséget, hanem azoknak is, melyek segítenek a pozitív sportkörnyezet és a jó kapcsolatok kialakításában. A pedagógiai és szakmai munkát érintő értékelések hasonlóan magasak voltak, ezért nem jelenthető ki, hogy a szakmai munka fontosabb számukra pedagógiai feladataiknál. Az eredmények alapján az edzők a teljesítménycentrikus környezet dacára tisztában vannak nevelési feladataikkal és fontosnak tartják, hogy olyan környezetet teremtsenek, mely megfelel sportolói igényeinek. A példamutatást hatékony eszköznek vélik, és tudatában vannak a helytelen magatartásformáknak is.

H6: A pedagógiai feladatokra az edzőnők a férfi edzőknél nagyobb hangsúlyt fektetnek.

A hatodik hipotézis megerősítést nyert, a nemek közti összevetésben az edzőnők számára a pedagógiai vonatkozásokra feltett kérdések közül több is szignifikánsan fontosabbnak bizonyult, ahogy a helytelen viselkedési formákat is jobban elutasítják. A szoros kapcsolatok megteremtéséhez szükséges tulajdonságokat szintén lényegesebbnek vélik, igaz, a sportszakmai feladatokhoz is a nők társítottak magasabb értékeket.

H7: A lányokkal foglalkozó edzők számára fontosabb játékosaik motiválása, mint a fiúk edzői számára.

A motiválás a csapatok neme szerinti vizsgálatban az átlagokat tekintve valóban a lánycsapatok edzőinek bizonyult relevánsabbnak, szignifikánsan azonban nem különbözik a fiúk edzőinek értékelésétől, ezért a hetedik hipotézist elvetem. A játékosok motiváltságában a szakirodalommal ellentétben sem a kérdőív kitöltői, sem az interjúalanyok nem látnak különbséget a nemek között, ami megerősíti a feltevés elutasítását.

H8: Az akadémiai edzők az egyesületi edzőknél nagyobb jelentőséget tulajdonítanak azoknak a szempontoknak, melyek az élsportolók kinevelésében fontosak.

A nyolcadik feltevést megerősítették az eredmények, bár a legkevesebb különbség ebben az összevetésben adódott. Több olyan kérdést sem értékelték eltérően az akadémiai edzői, melyek segítik az élsportolók képzését, ami utal arra, hogy az akadémiai rendszer a sportágban nem jelent az egyesületekétől gyökeresen eltérő szemléletet és működést.

7.2 Következtetések

A sport nemzetstratégiai ágazattá válása, és különösen a társaságiadó-kedvezmény lehetősége sok sportág számára új utakat nyitott. Kutatásom eredményei szerint a tao-források felhasználása a munka körülményeiben és az edzői szakma elismertségében is egyértelműen pozitív változásokat hozott. Az edzés alapvető feltételeinek javulása hatékonyabb munkavégzést tesz lehetővé, az edzőknek így több idejük és energiájuk marad a sporttevékenység minősége szempontjából lényeges feladatokra. A játékosok számának növekedése remélhetőleg nemcsak annak köszönhető, hogy a klubok

financiális helyzetük javítása érdekében minél több sportolót igazolnak le, hanem annak is, hogy az edzők nagyobb figyelmet fordítanak a fiatalok számára vonzó környezetet megteremtésére. A tömegesítés szükségességének egyértelműen pozitív hozadéka az eredményesség hajszolásának visszaszorulása és a tanítványok igényeinek nagyobb mértékű figyelembe vétele. Bizakodásra ad okot az is, hogy az edzők a korábbiaknál kevésbé tekintik a minőségi munkát gátló tényezőnek az anyagiak hiányát, ami ösztönözheti őket tudásuk és módszertani eszköztáruk bővítésére.

Szintén öröndetes, hogy az edzők annak ellenére szívesen végzik munkájukat, hogy többségük nem érzi túlzottan megbecsültnek munkáját, egy részük még mindig alulfizetettnek gondolja magát, és munkakörülményeivel sem mindenki maradéktalanul elégedett. A sportolási hajlandóság fokozására és a sportág nemzetközi versenyképességének növeléséhez motivált szakemberekre van szükség, ezt a munkakörülmények további javítása mellett az elvégzett munka nagyobb mértékű anyagi és erkölcsi elismerése mozdíthatná elő. Ugyancsak kulcsfontosságú feladat a jövőben az edzők közti kapcsolatok javítása, az elfogadó légkör megteremtése elősegítené a szakmai párbeszédet – ami főképp a fiatal edzők tanulását és fejlődését könnyítené meg –, emellett jó hatással lenne az edzők mérkőzéseken tapasztalt viselkedésére is.

Eredményeim alapján az edzők nem csupán a mozgáskészségek kialakítását tekintik feladatuknak, a válaszadók a kutatók ajánlásaival összhangban egyéb, a sportolók holisztikus fejlesztését célzó területeket is fontosnak tartanak (Cronin & Allen, 2018; Lara-Bercial et al., 2017; Strachan et al., 2011; Strand, 2013). Tisztában vannak a munkához szükséges emberi és szakmai kvalitásokkal, valamint a nevelési és a szakmai szempontokat is fontosnak tartják. A válaszok ugyanakkor utalnak a teljesítmény- és versenyzésközpontú szemléletre, ami már a fiatal korosztályok esetében is jellemzően megjelenik. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy az edzők nem túlzottan igénylik játékosaik szeretetét, ami nem támasztja alá Gombocz (2008) kézi- és kosárlabdaedzők körében végzett kutatásának eredményét. Fenti kettősség feloldása, illetve szintézise tapasztalataim szerint nem mindig valósul meg eredményesen, az edzők időnként hajlamosak túlzott mértékben egyik vagy másik irányba eltolódnival. Főleg a nagyobb, kiválasztással dolgozó klubokban figyelhető meg az edzők eredménycentrikussága, a büntetés általánosan elfogadott alkalmazását és a reklamálással szembeni toleranciát a kérdőívre adott válaszok is megerősítik. Nevelési szerepkörükben az edzők olykor kevésbé tudatosak, viselkedésüket időnként nem képesek kontrollálni, így példaképként

néha elbuknak. Kulcsfontosságú lenne, hogy a szakemberek a lehető legtöbbször viselkedésük rövid- és hosszú távú következményeit szem előtt tartva reagáljanak az eseményekre.

A háttérváltozók szerint felállított edzői csoportok elemzése azt mutatta, hogy az edző nézeteire és attitűdjeire az edző neme a legnagyobb, a klub minősítése a legkisebb hatású, a csapat neme és az edzői tapasztalat pedig közel ugyanolyan mértékben irányítja az edzői gondolkodást. Fenti változókon kívül minden bizonnyal a játékosok életkora is formálja a szakemberek szemléletét, amit a kutatás keretein belül leginkább a mindkét nemmel foglalkozó edzők értékeléseinek különbözősége mutat.

A nemek között adódott különbségek megerősítik a kutatók korábbi megállapításait, melyek alapján a nők emocionálisabbak munkájukban és nagyobb figyelmet szentelnek tanítványaik lelkiállapotának (Bebetsos et al., 2017; Lénárd & Szivák, 2001; Matthews & Ramachandran, 2018). Az edzőnők a férfiaknál érzelmileg szorosabb kapcsolatokat építenek ki sportolóikkal, ami párhuzamot mutat az iskolai pedagógusok körében végzett hazai kutatás eredményeivel (Lénárd & Szivák, 2001). Az empátia megítélése ugyanakkor néhány korábbi kutatással ellentétben (Lorimer & Jowett, 2010; Murray et al., 2018), nem mutatott szignifikáns különbséget a két nem között.

A nők a férfiaknál nevelési feladataiknak is több jelentőséget tulajdonítanak, a példamutatás iránti nagyobb elkötelezettségük igazolja egy korábbi kutatás megállapítását (Molstad, 1993). Meglepő eredményt hozott ugyanakkor a győzelem fontosságának megítélése: az edzőnők számára a férfiaknál nagyobb jelentőséggel bírt, ami ellentmond korábbi tanulmányok következtetéseinek, melyek a férfi edzőket találták inkább eredményorientáltak (Kavussanu et al., 2008; Molstad, 1993). A szakmai tudásnak és a munka sikerességét elősegítő itemeknek adott nagyobb értékek szintén azt jelzik, hogy a nők ambiciózusak, készen állnak a nagyobb kihívásokra. Magasabb szakirányú végzettségük ellenére jelenlétük a szakmában egyelőre alacsony, a fiúcsapatoknál és a felsőbb korosztályokban alig jutnak szerephez. Létszámuk növelése márpedig elengedhetetlen ahhoz, hogy egyrészt növekedjen a szervezett sportban résztvevő lányok száma, másrészt minél több nő számára jelentsen perspektívát az edzősködés.

Az edzői tapasztalat szorosan összefügg az életkorral, az idősebb edzők régebb óta dolgoznak a szakmában, emellett magasabb szakirányú végzettségűek is, mégis kisebb arányban dolgoznak akadémiákon. Ez arra utal, hogy az akadémiák inkább saját maguk

szeretnék kinevelni az edzőiket, ezért a lelkes, fiatal edzők mellé néhány tapasztalt mentort szerződtetnek, aki a klub irányvonala mentén „képz ki” az edzőket.

A tíz évnél nagyobb tapasztalat az eredmények szerint leginkább az edzői viselkedésre hat, a régebb óta a szakmában dolgozó szakemberek pedagógusi szerepkörüket annak ellenére magasabbra értékelték, hogy nagyobb arányban dolgoznak idősebb korosztályokkal, ahol a nevelésnek kisebb a jelentősége. Mivel a fiatalabb edzők többsége felnőtt csapatokból érkezik, hajlamosak lehetnek más fontos aspektusokat háttérbe szorítva a munkát szűken, technikai-taktikai szinten értelmezni. Az edzések megtervezése emellett számukra feltehetőleg hosszabb időt vesz igénybe, ezért az egyéb szempontokra kevesebb idejük jut (Kramers et al., 2020). Az idősebb edzők ugyanakkor könnyebben megbirkóznak a mindennapi kihívásokkal, könnyebben kezelik csapataikat. Jól jelzi ezt a fegyelmezés szükségességében talált különbség, ami párhuzamot mutat a tanári pálya kezdő pedagógusaival, akiknél a fegyelmezés a nehézségek listájának élén áll (Szivák, 1999). Az eredményesség ugyanakkor a tapasztaltabb edzőknek fontosabb, ami nem támasztja alá Strand és mtsai (2014) megállapításait, akik szerint inkább a kezdő edzők hajlamosak túlértékelni a győzelmet.

A csapat neme szerinti vizsgálatban a legtöbb szignifikáns különbség az attitűdökben és a pedagógiai nézetekben adódott és többnyire a fiúk és a mindkét nem edzőinek álláspontjai különböztek. Ez arra utal, hogy a lánycsapatok edzői attitűdjeikben és pedagógiai szemléletükben közelebb állnak a mindkét nemmel, zömében 12 év alattiakkal dolgozó szakemberekhez. A lányokkal szemben az edzőnek minden bizonnyal másképp kell viselkednie és módszereiben is megfontoltabbnak kell lennie, hogy motivációjukat fenntartsa, ami valóban közel áll a legfiatalabbakkal való munkához. Ennek ellenére, a káromkodás kérdésében a fiúk edzői a mindkét nem edzőitől ugyan szignifikánsan különböztek, a lányok edzőitől azonban nem, holott a szakirodalom szerint a férfi edzők verbálisan kevésbé agresszívak a lány sportolókkal szemben (Martin et al., 2009). Mivel az item megítélésében az edzőnők és férfi társaik között szignifikáns volt a különbség, feltételezhetjük, hogy a férfi edzők kommunikációját a csapat neme nem befolyásolja.

A mindkét nemmel foglalkozó edzők számára a fiúk edzőinél fontosabb, hogy játékosaik jól érezzék magukat az edzéseken és pozitívan viszonyuljanak hozzájuk. Iskolai pedagógusok körében végzett átfogó kutatás szintén arra a megállapításra jutott, hogy az alsó tagozaton tanítók számára fontosabb a tanulók kötődése, ezért jobban

igénylik tanítványaik szeretetét (Golnhofer, 2001). Meglepő ugyanakkor, hogy a büntetést mindhárom csoport egyformán helyesli, ami nem erősíti meg Lénárd & Szivák (2001) megállapítását, mely szerint az alsós tanítók a büntetésnek a felsős tanároknál kisebb jelentőséget tulajdonítanak.

A klub minősítése szerint adódott a legkevesebb különbség, amiből arra lehet következtetni, hogy az akadémiák sok szempontból nem különböznek az egyesületektől. A válaszokban tetten érhető az akadémiák edzőikkel szemben támasztott magasabb belső követelményrendszere, a legfontosabb nézetek azonban alig különböznek. Ez jól mutatja a kosárlabda akadémiák sajátos hazai helyzetét, miszerint a minősítés nem a klubban folyó munka színvonala alapján nyerhető el, hanem más, egyéb megfontolások vezetik a cím odaítélőit. Több olyan egyesület is van az országban, amelyik eredményekben és játékosnevelésben is megelőzi az akadémiákat, mégsem tud vagy akar megfelelni az akadémiai címhez szükséges szigorú feltételeknek.

A hipotéziseket a szakirodalom és saját tapasztalataim alapján állítottam fel, azok többsége mégsem nyert megerősítést. Ez felveti annak lehetőségét, hogy a kutatásban résztvevő edzők nézetei nem feltétlenül tükröződnek munkájukban, amit az edzők egymásról alkotott véleménye is alátámasztani látszik. A kutatási eredmények bizonyítják, hogy az edzők tisztában vannak szerepükkel és feladataikkal, úgy tűnik azonban, hogy a gyakorlatban nem feltétlenül tudják azokat megvalósítani.

Sajnálatos, hogy a kedvező változások ellenére a tao bevezetése óta eltelt tíz év alatt a kosárlabdasportág nem vált nemzetközi szinten eredményesebbé és a legmagasabb szintre alkalmas játékosok száma sem növekedett. A külföldi játékosok emelkedő száma az élvonalbeli csapatokban csak részben köszönhető a csapatok növekvő versengésének, komoly szerepet játszik benne az is, hogy nincs megfelelő mennyiségű, az első osztály szintjét megütő kosárlabdázó. A korosztályok arányának változásai is arra utalnak, hogy a felsőbb évfázatokban nemhogy nőtt volna, hanem egyenesen csökkent a csapatok száma. Márpedig a tao-rendszernek a sportolás tömegesítésével nemcsak az élsport céljait kell kiszolgálnia, hanem mindenekelőtt a sport pozitív hatásait felerősítve az élethosszig tartó aktív éltmódot kell népszerűsítene, ami hosszú távon a népesség egészségi állapotának javulásán keresztül nemzetgazdasági érdekeket is szolgál.

7.3 Gyakorlati ajánlások

A kutatás célkitűzése a magyar kosárlabdásportban dolgozó edzők nézeteinek és attitűdjeinek feltérképezése volt, hogy képet kaphassunk a sportágban folyó pedagógiai és szakmai munkáról. Az edzők gondolkodásának megismerése fontos adalékokkal szolgál a sportágban folyó munka jellemzőinek megértéséhez, ami alapvető a sportolás körülményeinek javításához és a szakemberek elégedettségének növeléséhez. Az eredmények segíthetnek tudatosabban tervezni az edzői tevékenységet, emellett útmutatóként szolgálhatnak az edzőképzés tananyagának megtervezésében és az edzők szemléletének alakításában. Habár az edző megítélésében nem lehet figyelmen kívül hagyni egyéni személyiségjegyeit, a potenciális erősségek ismeretében a klubok stratégiai és szakmai vezetői az adott csapat és az annak leginkább megfelelő felkészültségű és habitusú edző párosításával sokat tehetnek az edzők és a sportolók sikeres együttműködéséért.

Az eredmények alapján az alábbi ajánlások fogalmazódtak meg:

- Az edzők megbecsültségét növelni szükséges, hogy elégedettségük pozitív irányba változzon és motiváltságuk fennmaradjon, ami elengedhetetlen mind a sportolói létszám, mind a sportág nemzetközi versenyképességének növeléséhez.
- A kluboknak a társaságiadó-kedvezmény lehetőségét arra is fel kell használniuk, hogy olyan, hosszú távon működtethető rendszert hozzanak létre, mely a tao megszűnése után is biztosítja tevékenységük fenntarthatóságát.
- Az edzők közti kapcsolatokat javítani kell olyan programok szervezésével, melyek lehetővé teszik egymás alaposabb, versenyhelyzettől független megismerését.
- A rekreációs szintű kosárlabdázás lehetőségét biztosítani szükséges a klubokban, hogy minél több fiatal ismerkedjen meg a sportággal és sportolhasson versenyzési kényszer nélkül.
- Az edzőképzéseken és továbbképzéseken nagyobb hangsúlyt kell helyezni az elmélet és a gyakorlat összekapcsolására, valamint a nevelési feladatok kivitelezési lehetőségeinek tudatosítására.
- Célszerű lenne növelni a női edzők létszámát, mivel számos téren ki lehet használni a férfiaktól eltérő tulajdonságaikat, emellett ambíciózusak is, ezért ideje a magasabb pozíciókat is megnyitni előttük.

- A gyermekek első edzéseitől kezdve kívánatos lenne a lányok és a fiúk közti különbségeket figyelembe venni, hogy az elsősorban a lányok körében tapasztalható, indokolatlanul magas lemorzsolódási arány csökkenjen.

7.4 A kutatás korlátai

A kutatás értékelésekor szem előtt kell tartani, hogy a minta csak a kosárlabdaedzőket öleli fel, ezért az eredmények nem általánosíthatók fenntartások nélkül a hazai sportéletre. Figyelembe kell venni a kérdőíves módszer és az interjú sajátosságaiból adódó torzításokat is, valamint azt, hogy az önkitöltős, zárt kérdésekre épülő kérdőívek esetében a kutató által fontosnak vélt témakörök és válaszlehetőségek korlátozottsága nem teszi lehetővé a kitöltők árnyaltabb véleménynyilvánítását. A kérdőívek és az interjúk esetében is felmerülhet továbbá az őszinteség sérelme, előfordulhat, hogy a kutatás alanyai a valósnál jobb színben próbálják magukat feltüntetni. Egyik módszer esetében sem garantált, hogy a válaszadók munkájukat nézeteiknek megfelelően végzik, ezért a sportolók megkérdezése és a megfigyelés adhatná a legmegbízhatóbb válaszokat, de ezt a körülmények ebben a dolgozatban nem tették lehetővé.

7.5 További kutatási lehetőségek

Kutatásom eredményei számos kérdésben járulnak hozzá a szakirodalom bővítéséhez, egyben újabb kérdéseket is felvetnek, melyek további adalékokkal szolgálhatják a sportkörnyezet megértését.

- Érdekes információkhoz juthatnánk az edzői nézetek és a valós gyakorlat összehasonlításával arról, hogy az edzők elvei milyen mértékben jelennek meg munkájuk során. Ehhez kapcsolódóan, a játékosok véleményének szembesítése a szakemberek által vallott meggyőződésekkel feltárhatná az esetleges disszonanciákat a deklarált filozófia és a gyakorlat között.
- Vizsgálódás témájául szolgálhatna a csapat- és egyéni sportágak szakemberei, az eredményes és kevésbé eredményes edzők, illetve a sportolói sikeresség alapján felállított csoportok nézeteinek összevetése is.

- Elemzésre érdemesnek tűnik az edző-sportoló-szülő háromszög nézetazonosságainak és különbözőségeinek feltárása is, a három oldal igényeinek és elégedettségének felmérése, problémáinak megismerése.
- A felmérést bizonyos időközönként megismételve, követhető és értelmezhető lenne a sportközegben az újabb edzőgenerációk megjelenésével végbemenő változások tendenciája.

A sportkörnyezet további kutatása minden bizonnyal hasznos lenne ahhoz, hogy a sportban résztvevők mindegyike megtalálja számítását, és a lehető legnagyobb mértékű harmóniában működjenek együtt közös és egyéni céljaik érdekében.

IRODALOMJEGYZÉK

- Abraham, A., Jiménez-Saiz, S. L., Mckeown, S., Morgan, G., Muir, B., North, J., & Till, K. (2015). Planning your coaching: A focus on youth participant development. In C. Nash (Ed.), *Practical Sports Coaching* (pp. 16-53). Routledge.
- Acosta, R. V., & Carpenter, L. J. (2014). *Women in intercollegiate sport. A longitudinal, national study, thirty-seven year update 1977–2014*. <http://www.acostacarpenter.org/>.
- Adie, J. W., Duda, J. L., & Ntoumanis, N. (2008). Autonomy support, basic need satisfaction and the optimal functioning of adult male and female sport participants: A test of basic needs theory. *Motivation and Emotion*, 32(3), 189-199. <https://doi.org/10.1007/s11031-008-9095-z>
- Allport, G. W. (1997). *A személyiség alakulása* (3. kiadás). Kairosz Kiadó.
- Anderson, E. (2009). The maintenance of masculinity among the stakeholders of sport. *Sport Management Review*, 12(1), 3-14. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2008.09.003>
- Avcı, K., Çepikkurt, F., & Kale, E. (2018). Examination of the relationship between coach-athlete communication levels and perceived motivational climate for volleyball players. *Universal Journal of Educational Research*, 6(2), 346-353. <https://doi.org/10.13189/ujer.2018.060218>
- Bailey, R., Cope, E. J., & Pearce, G. (2013). Why do children take part in, and remain involved in sport? A literature review and discussion of implications for sports coaches. *International Journal of Coaching Science*, 7(1), 56-75. <http://www.icce.ws/international-journal-of-coaching-science.html>
- Baker, J., Schorer, J., & Wattie, N. (2017). Compromising talent: Issues in identifying and selecting talent in sport. *Quest*, 70(1), 48-63. <https://doi.org/10.1080/00336297.2017.1333438>
- Bakonyi T. (2008). Államszocializmusból az újkapitalizmusba: Átmenetek és átmentések a sportpolitikában Magyarországon. *Kalokagathia*, 46(2-3), 5-27.
- Balogh, J. (2019). A TAO rendszer hatása a kosárlabdaedzők elégedettségére és a sportkörnyezetre. *Magyar Edző*, 21(2), 49-52.
- Balogh, J., & Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2020). Does age matter? Examination of Hungarian basketball coaches' pedagogical beliefs and professional attitudes. *Journal of Education and Training Studies* 8(7), 10-19. <https://doi.org/10.11114/jets.v8i7.4786>
- Baron-Cohen, S. (2006). *Elemi különbség. Férfiak, nők és a szélsőséges férfiagy*. Osiris Kiadó.
- Barreiros, A., Côté, J., & Fonseca, A. M. (2014). From early to adult sport success: Analysing athletes' progression in national squads. *European Journal of Sport Science*, 14(S1), S178–S182. <https://doi.org/10.1080/17461391.2012.671368>
- Bartlett, M. L., Abrams, M., Byrd, M., Treankler, A. S., & Houston-Norton, R. (2018). Advancing the assessment of anger in sports: Gender differences and STAXI-2 normative data for college athletes. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 12(2), 114-128. <https://doi.org/10.1123/jcsp.2016-0026>

- Baruch, Y., & Jenkins, S. (2007). Swearing at work and permissive leadership culture: When anti-social becomes social and incivility is acceptable. *Leadership & Organization Development Journal*, 28(6), 492-507. <https://doi.org/10.1108/01437730710780958>
- Batista, M. B., Romanzini, C. L., Barbosa, C. C., Blasquez Shigaki, G., Romanzini, M., & Ronque, E. R. (2019). Participation in sports in childhood and adolescence and physical activity in adulthood: A systematic review. *Journal of Sports Sciences*, 37(19), 2253-2262. <https://doi.org/10.1080/02640414.2019.1627696>
- Bebetsos, E., Filippou, F., & Bebetos, G. (2017). Athletes' criticism of coaching behavior: Differences among gender, and type of sport. *Polish Psychological Bulletin*, 48(1), 66-71. <https://doi.org/10.1515/ppb-2017-0008>
- Becker, A. J. (2009). It's not what they do, it's how they do it: Athlete experiences of great coaching. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(1), 93-119. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.4.1.93>
- Bencsik, A., Juhász, T., & Horváth-Csikós, G. (2016). Y and Z generations at workplaces. *Journal of Competitiveness*, 6(3), 90-106. <https://doi.org/10.7441/joc.2016.03.06>
- Bengoechea, E. G., Streat, W. B., & Williams, D. J. (2004). Understanding and promoting fun in youth sport: Coaches' perspectives. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 9(2), 197-214. <https://doi.org/10.1080/1740898042000294994>
- Bertolino, M., Truxillo, D. M., & Fraccaroli, F. (2013). Age effects on perceived personality and job performance. *Journal of Managerial Psychology*, 28(7/8), 867-885. <https://doi.org/10.1108/jmp-07-2013-0222>
- Biróné Nagy E. (2004). A sportoló felkészítése pedagógiai folyamat; célja a teljesítményfokozás. In Biróné Nagy E. (Szerk.), *Sportpedagógia* (pp. 95-124). Dialóg Campus.
- Bodnár I. (2011). Az edzői foglalkozás professzionalizálódásának kezdetei Magyarországon. *Sic Itur ad Astra*, 62, 51-73.
- Bouchard, T. J., & McGue, M. (2002). Genetic and environmental influences on human psychological differences. *Journal of Neurobiology*, 54(1), 4-45. <https://doi.org/10.1002/neu.10160>
- Breiger, J., Cumming, S. P., Smith, R. E., & Smoll, F. (2015). Winning, motivational climate, and young athletes' competitive experiences: Some notable sex differences. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 10(2-3), 395-411. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.10.2-3.395>
- Bruner, M., Strachan, L., & Côté, J. (2011). Developmental transitions in sport. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 227-239). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203850688>
- Bruner, M. W., Carreau, J. M., Wilson, K. S., & Penney, M. (2014). Group norms in youth sport: Role of personal and social factors. *The Sport Psychologist*, 28(4), 323-333. <https://doi.org/10.1123/tsp.2013-0029>
- Bukta Zs., & Gósi Zs. (2018). Nők részvétele a magyar sportszervezetekben. *Civil Szemle*, 15(2), 13-27.

- Bukta Zs., & Gósi Zs. (2019). A kiemelt sportágfejlesztési program első éveinek hatása a hazai sportágak fejlődésére. *Taylor Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat*, *11*(3), 15-24. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/taylor/article/view/21994>
- Burak, L. J., Rosenthal, M., & Richardson, K. (2013). Examining attitudes, beliefs, and intentions regarding the use of exercise as punishment in physical education and sport: An application of the theory of reasoned action. *Journal of Applied Social Psychology*, *43*(7), 1436-1445. <https://doi.org/10.1111/jasp.12100>
- Cale, L., & Harris, J. (2011). Learning about health through physical education and youth sport. In K. Armour (Ed.), *Sport pedagogy: An introduction for teaching and coaching* (pp. 53-64). Pearson Education. <https://doi.org/10.4324/9781315847108>
- Campitelli, G., & Gobet, F. (2011). Deliberate practice: Necessary but not sufficient. *Current Directions in Psychological Science*, *20*(5), 280-285. <https://doi.org/10.1177/0963721411421922>
- Carifio, J., & Perla, R. (2008). Resolving the 50-year debate around using and misusing Likert scales. *Medical Education*, *42*(12), 1150–1152. doi:10.1111/j.1365-2923.2008.03172.x
- Caspi, A., & Roberts, B. W. (2001). Personality development across the life course: The argument for change and continuity. *Psychological Inquiry*, *12*(2), 49-66. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1202_01
- Cassidy, T., Jones, R., & Potrac, P. (2009). *Understanding sports coaching: The social, cultural and pedagogical foundations of coaching practice* (2nd ed.). Routledge.
- Cervelló, E. M., Jiménez, R., del Villar, F., Ramos, L., & Santos-Rosa, F. J. (2004). Goal orientations, motivational climate, equality, and discipline of Spanish physical education students. *Perceptual and motor skills*, *99*(1), 271–283. <https://doi.org/10.2466/pms.99.1.271-283>
- Cope, C. J., Eys, M. A., Schinke, R. J., & Bosselut, G. (2010). Coaches' perspectives of a negative informal role: The “cancer” within sport teams. *Journal of Applied Sport Psychology*, *22*(4), 420–436. <https://doi.org/10.1080/10413200.2010.495327>
- Correia, M., Rosado, A., Serpa, S., & Ferreira, V. (2017). Fear of failure in athletes: Gender, age and type of sport differences. *Revista Iberoamericana de Psicología del Ejercicio y el Deporte*, *12*(2), 185-193.
- Côté, J., Baker, J., & Abernethy, B. (2003). From play to practice: A developmental framework for the acquisition of expertise in team sports. In J. L. Starks, & K. A. Ericsson (Eds.), *Expert performance in sports: Advances in research on sport expertise* (pp. 89-114). Human Kinetics.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th edition). Pearson College Division.
- Cronin, L. D., & Allen, J. (2018). Examining the relationships among the coaching climate, life skills development and well-being in sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*, *13*(6), 815-827. <https://doi.org/10.1177/1747954118787949>
- Cunningham, G. B., Ahn, N. Y., Anderson, A. J., & Dixon, M. A. (2019). Gender, coaching, and occupational turnover. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, *27*(2), 63-72. <https://doi.org/10.1123/wspaj.2018-0038>

- Cunningham, M., & Cramer, S. C. (2013). Reward improves long-term retention of a motor memory through induction of offline memory gains. *MD Conference Express*, 13(1), 35-35. <https://doi.org/10.1177/155989771301018>
- Curran, T., Hill, A. P., Hall, H. K., & Jowett, G. E. (2015). Relationships between the coach-created motivational climate and athlete engagement in youth sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 37(2), 193-198. <https://doi.org/10.1123/jsep.2014-0203>
- Cushion, C. (2011). Coaches' learning and development. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 57-69). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203850688>
- Csepela Y. (2000). "Örömtestnevelés?" Gondolatok a testnevelésről, a sportról a 21. század küszöbén. *Új Pedagógiai Szemle*, 50(10), 83-89.
- Csikszentmihályi, M. (1988). The flow experience and its significance for human psychology. In M. Csikszentmihályi, & I. S. Csikszentmihályi (Eds.), *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness* (pp. 15-35). Cambridge University Press.
- Csikszentmihályi, M. (1992). A reponse to the Kimiecik & Stein and Jackson papers. *Journal of Applied Sport Psychology*, 4(2), 181-183. <https://doi.org/10.1080/10413209208406460>
- Darvin, L., Pegoraro, A., & Berri, D. (2017). Are men better leaders? An investigation of head coaches' gender and individual players' performance in amateur and professional women's basketball. *Sex Roles*, 78(7-8), 455-466. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0815-2>
- de Winter, J. F. C., & Dodou, D. (2010). Five-point liker items: t test versus Mann-Whitney-Wilcoxon. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 15, Article 11.
- Deaner, R. O., Balish, S. M., & Lombardo, M. P. (2016). Sex differences in sports interest and motivation: An evolutionary perspective. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 10(2), 73-97. <http://dx.doi.org/10.1037/ebs0000049>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1104_01
- Denison, J., & Avner, Z. (2011). Positive coaching: Ethical practices for athlete development. *Quest*, 63(2), 209-227. <https://doi.org/10.1080/00336297.2011.10483677>
- Dimec, T., & Kajtna, T. (2009). Psychological characteristics of younger and older coaches. *Kinesiology*, 41(2), 172-180.
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363-406. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.100.3.363>
- Ericsson, K. A., Prietula, M. J., & Cokely, E. T. (2007). The making of an expert. *Harvard Business Review*, 85(7-8), 114-193.
- European Commission (2014). *Gender Equality in Sport. Proposal for Strategic Actions 2014-2020*. <https://www.canoeicf.com/sites/default/files/final-proposal-gender-equality-sport-1802-strategic-actions-2014-2020.pdf> (Utolsó megtekintés: 2020. szeptember 17.)

- Falus I. (2001). Az oktatási módszerek kiválasztására és alkalmazására vonatkozó nézetek. In Golnhofer E., & Nahalka I. (Szerk.), *A pedagógusok pedagógiája* (pp. 232-260). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fasting, K., Sisjord, M. K., & Sand, T. S. (2017). Norwegian elite-level coaches: Who are they? *Scandinavian Sport Studies Forum*, 8, 29-47. <https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/handle/11250/2470131>
- Ferrar, P., Hosea, L., Henson, M., Dubina, N., Krueger, G., Staff, J., & Gilbert, W. (2018). Building high performing coach-athlete relationships: The USOC's national team coach leadership education program (NTCLEP). *International Sport Coaching Journal*, 5(1), 60-70. <https://doi.org/10.1123/iscj.2017-0102>
- Fleeson, W., & Gallagher, P. (2009). The implications of Big Five standing for the distribution of trait manifestation in behavior: Fifteen experience-sampling studies and a meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1097-1114. <https://doi.org/10.1037/a0016786>
- Frank, A. M. (2003). *Sports and education: A reference handbook*. ABC-CLIO.
- Franks, S., & O'Neill, D. (2014). Women reporting sport: Still a man's game? *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 17(4), 474-492. <https://doi.org/10.1177/1464884914561573>
- Frenkl R., & Gallov R. (2002). *Fehér Könyv*. Helyzetkép a magyar sportról. ISM.
- Gál A., Kovács Á., & Velencei A. (2008). Sport, gender és média: A női és férfi sportolók megjelenítése a sajtóban. *Szociológiai Szemle*, 18(3), 32-60.
- Gardner, L. A., Magee, C. A., & Vella, S. A. (2017). Enjoyment and behavioral intention predict organized youth sport participation and dropout. *Journal of Physical Activity and Health*, 14(11), 861-865. <https://doi.org/10.1123/jpah.2016-0572>
- Golnhofer E. (2001). A pedagógusok nézetei a gyerekekről, a diákokról. In Golnhofer E., & Nahalka I. (Szerk.), *A pedagógusok pedagógiája* (pp. 84-113). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Golnhofer E., & Nahalka I. (Szerk.). (2001). *A pedagógusok pedagógiája*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Gombocz G. (2008). *Serdülő és ifjúsági korú sportolók sportegyesületi nevelésének néhány kérdése – kézi- és kosárlabda-utánpótlás edzők empirikus vizsgálatának tükrében*. Doktori disszertáció, ELTE, Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Gombocz J. (2004). A testnevelő tanár és az edző pedagógiai szerepe. In Biróné Nagy E. (Szerk.), *Sportpedagógia* (pp. 147-172). Dialóg Campus.
- Gombocz J., & Gombocz G. (2006). Utánpótláskorú sportolók véleménye edzőjükről (az ideális és a reális edző képe 14-16 éves kosárlabdázó fiúk ítéletében). *Kalokagathia*, 44(1-2), 76-85.
- Gómez-González, C., Dietl, H., & Nessler, C. (2019). Does performance justify the underrepresentation of women coaches? Evidence from professional women's soccer. *Sport Management Review*, 22(5), 640-651. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2018.09.008>

- Gonçalves, C., Carvalho, H., & Light, R. (2011). Keeping women in sport: Positive experiences of six women's experiences growing up and staying with sport in Portugal. *Asian Journal of Exercise & Sports Science*, 8(1), 39-52.
- Gordon, D. (2009). *Coaching science*. Learning Matters.
- Gould, D., & Mallett, C. (2021). The coaching role. In D. Gould, & C. Mallett (Eds.), *Sport Coaches' Handbook* (pp. 1-13). Human Kinetics.
- Gósi Zs. (2017). A sportszövetségek bevételi szerkezetének és vagyonának változása 2011 és 2015 között. In Szmodis, M., & Szóts, G. (Eds.), *A sportirányítás gazdasági kérdései*. Magyar Sporttudományi Füzetek – XVI. (pp. 91-108). Magyar Sporttudományi Társaság.
- Gósi Zs. (2019). A társasági adó támogatásban részesülő sportszövetségek gazdasági helyzete. *Gradus*, 6(3), 82-87.
- Grossbard, J. R., Cumming, S. P., Standage, M., Smith, R. E., & Smoll, F. L. (2007). Social desirability and relations between goal orientations and competitive trait anxiety in young athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(4), 491-505. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.07.009>
- Guagliano, J. M., Lonsdale C., Rosenkranz, R. R., Kolt, G. S., & George, E. S. (2014). Do coaches perceive themselves as influential on physical activity for girls in organised youth sport? *PLoS One*. 3(9), e105960
- Gyömbér N., & Kovács K. (2012a). Vezetni és vezetve lenni. In Gyömbér N., & Kovács K. (Eds.), *Fejben dől el. Sportpszichológia mindenkinek* (pp. 146-164). Noran Libro.
- Gyömbér N., & Kovács K. (2012b). Maradj mozgásban, avagy a motiváció szerepe. In Gyömbér N., & Kovács K. (Eds.), *Fejben dől el. Sportpszichológia mindenkinek* (pp. 95-120). Noran Libro.
- Gyömbér N., Kovács K., & Ruzits É. (2016). *Gyereklélek sportcipőben. Fiatalkori és utánpótlás sportpszichológia mindenkinek*. Noran Libro.
- Gyöngyösi B. (2021.12.10). Mérföldkőhöz ért a hazai sporttámogatás. Világgazdaság. <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2021/12/merfoldkohoz-ert-a-hazai-sporttamogatas>
- Hambrick, D. Z., Macnamara, B. N., & Oswald, F. L. (2020). Is the deliberate practice view defensible? A review of evidence and discussion of issues. *Frontiers in Psychology*, 11, Art.1134. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01134>
- Harlacher, J. (2016). *An educator's guide to questionnaire development* (REL 2016–108). U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Regional Educational Laboratory Central. <http://ies.ed.gov/ncee/edlabs>.
- Harsányi L. (2005). Az edzői munka összetevői. *Magyar Edző*, 8(1), 34-35.
- Harvey, S., Cushion, C. J., & Massa-Gonzalez, A. N. (2010). Learning a new method: Teaching games for understanding in the coaches' eyes. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 15(4), 361-382. <https://doi.org/10.1080/17408980903535818>
- Haskins, D. (2010). *Coaching the whole child: Positive development through sport*. The National Coaching Foundation.

- Healy, G., & Koltai L. (2007). *Megfelelő embert a megfelelő helyre – Tippek és tanácsok az idősebb munkavállalók munkahelyi befogadásának elősegítésére*. Budapest Esély Nonprofit Kft. www.pestesely.hu/doc/magyarfuzet0830.pdf
- Heelis, L., Caron, J. G., & Bloom, G. A. (2020). The experiences of high-performance coaches in the management of difficult athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, *51*, Art. 101751. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2020.101751>
- Hinojosa-Alcalde, I., Andrés, A., Serra, P., Vilanova, A., Soler, S., & Norman, L. (2017). Understanding the gendered coaching workforce in Spanish sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*, *13*(4), 485-495. <https://doi.org/10.1177/1747954117747744>
- Hornak N. J., & Hornak, J. E. (1993). Coach and player – ethics and dangers of dual relationships. *The Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, *64*(5), 84-86.
- Hovden, J. (2010). Female top leaders-prisoners of gender? The gendering of leadership discourses in Norwegian sport organizations. *International Journal of Sport Policy*, *2*(2), 189-203.
- Jakobsson, B.T., Lundvall, S., & Redelius, K. (2014). Reasons to stay in club sport according to 19-year-old Swedish participants: A salutogenic approach. *Sport Science Review*, *23*(5-6), 205-224. <https://doi.org/10.1515/ssr-2015-0002>
- Jang, K. L., Livesley, W. J., & Vernon, P. A. (1996). Heritability of the Big Five personality dimensions and their facets: A twin study. *Journal of Personality*, *64*(3), 577-591. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1996.tb00522.x>
- Jászberényi J. (2010). Az ageizmus. *Polgári Szemle*, *6*(1), 22-36. <https://polgariszemle.hu/archivum/51-2010-februar-6-evfolyam-1-szam/367-az-ageizmus>
- Jeanes, R. (2011). Girls in sport. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 215-226). Routledge.
- Jöesaar, H., Hein, V., & Hagger, M. S. (2011). Peer influence on young athletes' need satisfaction, intrinsic motivation and persistence in sport: A 12-month prospective study. *Psychology of Sport and Exercise*, *12*(5), 500-508. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2011.04.005>
- Joseph, L. J., & Anderson, E. (2016). The influence of gender segregation and teamsport experience on occupational discrimination in sport-based employment. *Journal of Gender Studies*. *25*(5), 586-598. <http://dx.doi.org/10.1080/09589236.2015.1070712>
- Jowett, S. (2007). Interdependence analysis and the 3 + 1Cs in the coach-athlete relationship. In S. Jowett, & D. Lavalley (Eds.), *Social psychology in sport* (pp. 15-27). Human Kinetics.
- Jowett, S., & Nezelek, J. (2011). Relationship interdependence and satisfaction with important outcomes in coach-athlete dyads. *Journal of Social and Personal Relationships*, *29*(3), 287-301. <https://doi.org/10.1177/0265407511420980>
- Jowett, S., Adie, J. W., Bartholomew, K. J., Yang, S. X., Gustafsson, H., & Lopez-Jiménez, A. (2017). Motivational processes in the coach-athlete relationship: A multi-cultural self-determination approach. *Psychology of Sport and Exercise*, *32*, 143-152. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.06.004>

- Jowett, S., Yang, X., & Lorimer, R. (2012). The role of personality, empathy, and satisfaction with instruction within the context of the coach-athlete relationship. *International Journal of Coaching Science*, 6(2), 3-20.
- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2000). Five-factor model of personality and transformational leadership. *Journal of Applied Psychology*, 85(5), 751-765. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.5.751>
- Kajtna, T., & Topic, M. D. (2017). Attitudes of coaches considered by their gender, the sports and the athletes they coach. *Ido Movement for Culture* 17(3), 48-55. <https://doi.org/10.14589/ido.17.3.6>
- Kanczler I., & Nagykáldi Cs. (2008). A sportoló képe a reális és az ideális edzőről. *Kalokagathia* 46(2-3), 152-159.
- Kavussanu, M., Boardley, I., Jutkiewicz, N., Vincent, S., & Ring, C. (2008). Coaching efficacy and coaching effectiveness: Examining their predictors and comparing coaches' and athletes' reports. *The Sport Psychologist*, 22(4), 383-404.
- Kay, T., & Bass, D. (2011). The family factor in coaching. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 169-180). Routledge.
- Keegan, R., Spray, C., Harwood, C., & Lavalley, D. (2010). The motivational atmosphere in youth sport: Coach, parent, and peer influences on motivation in specializing sport participants. *Journal of Applied Sport Psychology*, 22(1), 87-105. <https://doi.org/10.1080/10413200903421267>
- Kerr, G., Battaglia, A., Stirling, A., & Bandealy, A. (2020). Examining coaches' perspectives on the use of exercise as punishment. *International Sport Coaching Journal*, 7(3), 306-316. <https://doi.org/10.1123/iscj.2018-0100>
- Kiss P. (2004). Vélemény, véleményformálás: attitűdök szerepe a nevelésben. In N. Kollár K., & Szabó É. (Szerk.), *Pszichológia pedagógusoknak* (pp. 368-392). Osiris Kiadó.
- Kjær, J. B. (2019). The professionalization of sports coaching: A case study of a graduate soccer coaching education program. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education* 24, 50-62. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2018.11.001>
- Koehn, S. (2013). Effects of confidence and anxiety on flow state in competition. *European Journal of Sport Science*, 13(5), 543-550. <https://doi.org/10.1080/17461391.2012.746731>
- Koenig, A. M., & Eagly, A. H. (2014). Evidence for the social role theory of stereotype content: Observations of groups' roles shape stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(3), 371-392. <https://doi.org/10.1037/a0037215>
- Kontos, A. P. (2004). Perceived risk, risk taking, estimation of ability and injury among adolescent sport participants. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(6), 447-455. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsh048>
- Kovács E., Keresztesi K., & Kovács I. (2005). A magyarországi edzőképzés helyzete, fejlesztési feladatai. *Magyar Edző*, 8(2), 3-5.
- Kovács K. (2013). Nemi különbségek, csoportjellemzők és habitusok az egyetemista sportolók körében. *Kultúra és közösség*, 4(2), 109-132.

- Kovács K. E. (2020). *Egészség és tanulás a köznevelési típusú sportiskolákban*. Oktatáskutatók könyvtára 8. Cherd.
- Kramers, S., Turgeon, S., Bean, C., Sabourin, C., & Camiré, M. (2020). Examining the roles of coaching experience and coach training on coaches' perceived life skills teaching. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15(4), 576-583. <https://doi.org/10.1177/1747954120922367>
- Krulj-Drašković, J., Vidosavljević, S., & Arsić, R. (2011). The coaches the pedagogue. *Activities in Physical Education & Sport*, 1(2), 215-219.
- Laki L., & Nyerges M. (2001). Sportolási szokások az ezredfordulón a fiatalok körében. *Kalokagathia*, 39(1-2), 5-13.
- Laki L., & Nyerges M. (2006). Politika és élsport. *Társadalomkutatás*, 24(4), 493-513. <https://doi.org/10.1556/tarskut.24.2006.4.3>
- Lara-Bercial, S., & McKenna, J. (2017). No coach, no gain: The central role of the coach in the personal development of youth performance athletes. *Revista de Psicología del Deporte/Journal of Sport Psychology*, 27, Supplement 3, 50-59.
- Lara-Bercial, S., North, J., Hämmäläinen, K., Oltmanns, K., Minkhorst, J., & Petrovic, L. (2017). *The European Sport Coaching Framework*. Human Kinetics.
- Lénárd S., & Szivák J. (2001). Neveléssel kapcsolatos nézetek. In Golnhofer E., & Nahalka I. (Szerk.), *A pedagógusok pedagógiája* (pp. 36-64). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Lénárt Á. (2002). Edzői kommunikáció. In Lénárt Á. (Szerk.), *Téthelyzetben. Sportpszichológiáról edzőknek és versenyzőknek* (pp. 59-78). Országos Sportegészségügyi Intézet.
- Leo, F. M., Sánchez, P. A., Sánchez, D., Amado, D., & García Calvo, T. (2009). Influence of the motivational climate created by coach in the sport commitment in youth basketball players. *Revista de Psicología del Deporte*, 18(3), 375-378. <https://www.redalyc.org/pdf/2351/235116466016.pdf>
- Lietz, P. (2010). Research into questionnaire design: A summary of the literature. *International Journal of Market Research*, 52(2), 249-272. <https://doi.org/10.2501/s147078530920120x>
- Locke, E. A., & Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 57(9), 705-717. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.9.705>
- Lockwood, P., & Perlman, D. J. (2008). Enhancing the youth sport experience: A re-examination of methods, coaching style, and motivational climate. *The Journal of Youth Sports*, 4(1), 30-34.
- Lorimer, R., & Jowett, S. (2010). The influence of role and gender in the empathic accuracy of coaches and athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(3), 206-211. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.12.001>
- MacDonald, D. J., Côté, J., Eys, M., & Deakin, J. (2011). The role of enjoyment and motivational climate in relation to the personal development of team sport athletes. *The Sport Psychologist*, 25(1), 32-46. <https://doi.org/10.1123/tsp.25.1.32>

- Macnamara, B. N., Hambrick, D. Z., & Oswald, F. L. (2014). Deliberate practice and performance in music, games, sports, education, and professions: A meta-analysis. *Psychological science*, 25(8), 1608-1618. <https://doi.org/10.1177/0956797614535810>
- MacPhail, A. (2011). Youth voices in physical education and sport: What are they telling us and what do they say they need? In K. Armour (Ed.), *Sport pedagogy: An introduction for teaching and coaching* (pp. 105-115). Pearson Education.
- Mallett, C. (2011). Quality coaching, learning and coach development. *Japanese Journal of Sport Education Studies*, 30(2), 51-62. https://doi.org/10.7219/jjses.30.2_51
- Mallett, C. J. (2013). Roles and responsibilities of the coach. In F. Pyke (Ed.), *Coaching excellence* (pp. 3-11). Human Kinetics.
- Mallett, C. J., & Rynne, S. B. (2010). Holism in sports coaching: Beyond humanistic psychology: A commentary. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 5(4), 453-457. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.5.4.439>
- Marback, T. L., Short, M. W., Short, S. E., & Sullivan, P. J. (2005). Coaching confidence: An exploratory investigation of sources and gender differences. *Journal of Sport Behavior*, 28(1), 18-34.
- Martin, M. M., Rocca, K. A., Cayanus, J. L., & Weber, K. (2009). Relationship between coaches' use of behavior alteration techniques and verbal aggression on athletes' motivation and affect. *Journal of Sport Behavior*, 32(2), 227-241.
- Matthews, J., & Ramachandran, A. (2018). Gender difference in personality factors, emotional and social skills and burn out among volleyball coaches. *International Journal of Behavioral Social and Movement Sciences*, 7(3), 1-11. <http://ijjobsms.in/current15p0001.html>
- Meisterjahn, R., & Dieffenbach, K. (2008). Winning vs. participation in youth sports: Kids' values and their perception of their parents' attitudes. *Journal of Youth Sports*, 4(1), 4-7.
- Mihiotis, A., & Argirou, N. (2016). Coaching: From challenge to opportunity. *Journal of Management Development*, 35(4), 448-463. <https://doi.org/10.1108/jmd-10-2014-0139>
- Miles, A. (2003). *What is sport coaching? (Coaching essentials)*. Coachwise Solutions.
- Miller, S. M., & Siegel, J. T. (2017). Youth sports and physical activity: The relationship between perceptions of childhood sport experience and adult exercise behavior. *Psychology of Sport and Exercise*, 33, 85-92. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.08.009>
- Molinero, O., Salguero, A., Tuero-del-Prado, C., Alvarez, E., & Márquez, S. (2006). Dropout reasons in young Spanish athletes: Relationship to gender, type of sport and level of competition. *Journal of Sport Behavior*, 29(3), 255-269.
- Molstad, S. M. (1993). Coaching qualities, gender, and role modeling. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 2(2), 11-19. <https://doi.org/10.1123/wspaj.2.2.11>
- Moreno, J. A. M., San Roman, M. L., Galiano, C. M., Alonso, N., & Gonzalez-Cutre, D. (2008). Peers' influence on exercise enjoyment: A self-determination theory approach. *Journal of Sports Science and Medicine*, 7(1), 23-31. <https://www.jssm.org/vol7/n1/4/v7n1-4pdf.pdf>

- Moreno, J. A., Cervelló, E., & Martínez Galindo, C. (2007). Perception of discipline selon gender, kind of school, sports activity and interest in physical education in Spanish students. *International Journal of Applied Sports Sciences*, 19(2), 35-49.
- Murray, P., Lord, R., & Lorimer, R. (2018). The influence of gender on perceptions of coaches' relationships with their athletes: A novel video-based methodology. *The Sport Journal*, 21. <http://thesportjournal.org/article/influence-of-gender-on-perceptions-of-coaches-relationships-with-their-athletes/>
- Nádori L. (1989a). Versenysport. In Nádori L. (Szerk.), *A magyar sport helyzete és fejlődési irányai* (pp. 84-91). OSH-STT.
- Nádori L. (1989b). *A magyar sport helyzete és fejlődési irányai*. OSH-STT. Budapest.
- Nádori L. (1991). *Az edzés elmélete és módszertana*. Magyar Testnevelési Egyetem.
- Németh E. (1998). A külső ösztönzők hatására kialakuló viselkedés- és attitűdváltozások komplex vizsgálata. *Magyar Pedagógia*, 98(4), 319-338.
- Ng, T. W., & Feldman, D. C. (2012). Evaluating six common stereotypes about older workers with meta-analytical data. *Personnel Psychology*, 65(4), 821-858. <https://doi.org/10.1111/peps.12003>
- Nicholls, J. G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review*, 91(3), 328-346.
- Norman, G. (2010). Likert scales, level of measurement and the "laws" of statistics. *Advances in Health Sciences Education*, 15(5), 625-632. <https://doi.org/10.1007/s10459-010-9222-y>
- Norman, L. (2010). Bearing the burden of doubt: Female coaches' experiences of gender relations. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 81(4), 506-517. <https://doi.org/10.5641/027013610x13088600029535>
- North, J. (2017). *Sport coaching research and practice: Ontology, interdisciplinarity and critical realism*. Routledge.
- North, M. S., & Fiske, S. T. (2012). An inconvenienced youth? Ageism and its potential intergenerational roots. *Psychological Bulletin*, 138(5), 982-997. <https://doi.org/10.1037/a0027843>
- Nyerges M. & Laki L. (2006). Changing of political system and role of sport – competitive sport – in Hungary. *Kalokagathia*, 44(1-2), 13-27.
- O'Connor, D., Gardner, L., Larkin, P., Pope, A., & Williams, A. M. (2019). Positive youth development and gender differences in high performance sport. *Journal of Sports Sciences*, 38(11-12), 1399-1407. <https://doi.org/10.1080/02640414.2019.1698001>
- Ormai L. (2003). Az edzők helyzete, a szakma jövője. *Magyar Edző*, 6(1), 6-7.
- Ortiz Marholz, P., Gómez-López, M., Martín, I., Reigal Garrido, R. E., Garcia-Mas, A., & Chiroso, L. J. (2016). Role played by the coach in the adolescent players' commitment. *Studia Psychologica*, 58(3), 184-198.
- Palomäki S., Hirvensalo M., Smith K., Raitakari, O., Männistö, S., Hutri-Kähönen, N., & Tammelin, T. (2018). Does organized sport participation during youth predict healthy habits in adulthood? A 28-year longitudinal study. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 28(8), 1908–1915. <https://doi.org/10.1111/sms.13205>

- Partington, M., & Cushion, C. (2011). An investigation of the practice activities and coaching behaviors of professional top-level youth soccer coaches. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 23(3), 374-382. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2011.01383.x>
- Patterson, L. B., Backhouse, S. H., & Lara-Bercial, S. (2019). Examining coaches' experiences and opinions of anti-doping education. *International Sport Coaching Journal*, 6(2), 145-159. <https://doi.org/10.1123/iscj.2018-0008>
- Pfister, G. (2010). Women in sport – gender relations and future perspectives1. *Sport in Society*, 13(2), 234-248. <https://doi.org/10.1080/17430430903522954>
- Posthuma, R. A., & Campion, M. A. (2009). Age stereotypes in the workplace: Common stereotypes, moderators, and future research directions. *Journal of Management*, 35(1), 158–188. <https://doi.org/10.1177/0149206308318617>
- Power, R., & Pluess, M. (2015). Heritability estimates of the Big Five personality traits based on common genetic variants. *Translational Psychiatry*, 5(7), e604. <https://doi.org/10.1038/tp.2015.96>
- Prichard, A., & Deutsch, J. (2015). The effects of motivational climate on youth sport participants. *The Physical Educator*, 72(5), 200-214. <https://doi.org/10.18666/TPE-2015-V72-I5-6999>
- Quested, E., & Duda, J. L. (2011). Enhancing children's positive sport experiences and personal development: A motivational perspective. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 123-138). Routledge.
- Reade, I., Rodgers, W., & Norman, L. (2009). The under-representation of women in coaching: A comparison of male and female Canadian coaches at low and high levels of coaching. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(4), 505-520. <https://doi.org/10.1260/174795409790291439>
- Regan, M. R., & Cunningham, G. B. (2012). Analysis of homologous reproduction in community college athletics. *Journal for the Study of Sports and Athletes in Education*, 6(2), 161-172. <https://doi.org/10.1179/ssa.2012.6.2.161>
- Reinboth, M., Duda, J. L., & Ntoumanis, N. (2004). Dimensions of coaching behavior, need satisfaction, and the psychological and physical welfare of young athletes. *Motivation and Emotion*, 28(3), 297-313. <https://doi.org/10.1023/b:moem.0000040156.81924.b8>
- Rétsági E., & Hamar P. (2004). A testnevelés és sport oktatáseméleti alapjai. In Biróné Nagy E. (Szerk.), *Sportpedagógia* (pp. 173-223). Dialóg Campus.
- Rottensteiner, C., Laakso, L., Pihlaja, T., & Konttinen, N. (2013). Personal reasons for withdrawal from team sports and the influence of significant others among youth athletes. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 8(1), 19-32. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.8.1.19>
- Sabock, M. D., & Sabock, R. J. (2011). *Coaching: A realistic perspective*. Rowman & Littlefield.
- Sagar, S. S., Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2010). Fear of failure and student athletes' interpersonal antisocial behaviour in education and sport. *British Journal of Educational Psychology*, 81(3), 391-408. doi:10.1348/2044-8279.002001
- Sajtos L., & Mitev A. (2007). *SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Aliena Kiadó.

- Sárközy T. (2017). A sport mint nemzetstratégiai ágazat. Előnyök és hátrányok, hosszú távú kilátások. *Polgári Szemle*, 13(4-6), 143-159. Doi:10.24307/psz.2017.1212
- Schaepkoetter, C., Mays, J., & Bass, J. R. (2017). "When there was no money in it, there were no men in it": Examining gender differences in the evaluation of high performance coaches. *International Sport Coaching Journal*, 4(1), 95-100. <https://doi.org/10.1123/iscj.2016-0051>
- Schwaba, T., & Bleidorn, W. (2017). Individual differences in personality change across the adult life span. *Journal of Personality*, 86(3), 450-464. <https://doi.org/10.1111/jopy.12327>
- Shields, D. L., Bredemeier, B. L., LaVoi, N. M., & Power, F. C. (2005). The sport behavior of youth, parents, and coaches: The Good, the Bad and the Ugly. *Journal of Research in Character Education*, 3(1), 43-59.
- Smith, D., Bell, G. D., & Kilgo, J. (2004). *The Carolina way: Leadership lessons from a life in coaching*. Penguin.
- Smola, K. W., & Sutton, C. D. (2002). Generational differences: Revisiting generational work values for the new millenium. *Journal of Organizational Behavior*, 23(4), 363-382. <https://doi.org/10.1002/job.147>
- Sonia, A., & Vasilica, G. (2019). Gender equality in sport organizations. *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport/Science, Movement and Health*, 19(2), 81-89.
- Specht, J., Egloff, B., & Schmukle, S. C. (2011). Stability and change of personality across the life course: The impact of age and major life events on mean-level and rank-order stability of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(4), 862-882. <https://doi.org/10.1037/a0024950>
- Stafford, I. (2011). The essential skills of a coach. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 70-83). Routledge.
- Stewart, C. (2013). The negative behaviors of coaches: "Don't be this guy!" *Physical Educator*, 70(1), 1-14. <https://js.sagamorepub.com/pe/article/view/2933>
- Stoltzfus, G., Nibbelink, B. L., Vredenburg, D., & Hyrum, E. (2011). Gender, gender role, and creativity. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 39(3), 425-432. <https://doi.org/10.2224/sbp.2011.39.3.425>
- Strachan, L., Côté, J., & Deakin, J. (2011). A new view: Exploring positive youth development in elite sport contexts. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 3(1), 9-32. <https://doi.org/10.1080/19398441.2010.541483>
- Strand, B. (2013). Coaching outside the lines: Using team rules to teach character and citizenship in youth sports. *YouthFirst: The Journal of Youth Sports*, 7(1), 32-36.
- Strand, B., Benson, D., Buck, R., McGill, W., & Smith, D. (2014). The characteristics of coaching expertise. *Virginia Journal*, 35(2), 4-7.
- Sullivan, P., Paquette, K. J., Holt, N. L., & Bloom, G. A. (2012). The relation of coaching context and coach education to coaching efficacy and perceived leadership behaviors in youth sport. *The Sport Psychologist*, 26(1), 122-134. <https://doi.org/10.1123/tsp.26.1.122>

- Swann, C. (2016). Flow in sport. In L. Harmat, F. Ø. Andersen, F. Ullén, J. Wright, & G. Sadlo (Eds.), *Flow experience: Empirical research and applications* (pp. 51–64). Springer International Publishing AG. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28634-1_4
- Szászvári K. (2010). Az idősödő munkavállalókkal kapcsolatos sztereotípiák tartalmi vizsgálata és összefüggése a kognitív stílussal. *Alkalmazott pszichológia*, 12(3-4), 31-53.
- Szivák J. (1999). A kezdő pedagógus. *Iskolakultúra*, 4, 3-13.
- Szokolszky Á. (2004). *Kutatómunka a pszichológiában*. Osiris Kiadó.
- Takács F. (1996). Testkultúránk aktuális szociológiai problémái a rendszerváltás után. In Földesiné Szabó Gy. (Szerk.), *A magyar sport szellemi körképe 1990-1995* (pp. 53-67). OTSH-MOB.
- Takács F. (2009). A sport története, az olimpizmus. In Szatmári Z. (Szerk.) *Sport, életmód, egészség* (pp. 27-119). Akadémiai Kiadó.
- Telfer, H., & Brackenridge, C. (2011). Professional responsibilities of children's coaches. In I. Stafford (Ed.), *Coaching children in sport* (pp. 97-108). Routledge.
- Thelwell, R. C., Lane, A. M., Weston, N. J. V., & Greenlees, I. A. (2008). Examining relationships between emotional intelligence and coaching efficacy. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6(2), 224–235. <https://doi.org/10.1080/1612197x.2008.9671863>
- Thorndike, R. M., & Thorndike-Christ, T. M. (2010). *Measurement and evaluation in psychology and education* (8th edition). Pearson.
- Trenka M. (2016). Imparitás faktorok (esélyegyenlőtlenségi tényezők) a nők sportvezetővé válásában. *Testnevelés, Sport, Tudomány*, 1(1) 59-69. Doi:10.21846/TST.2016.1.6
- Tsai, E., & Fung, L. (2005). Sportspersonship in youth basketball and volleyball players. *The Online Journal of Sport Psychology*, 7(2), 37-46. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.621.4926&rep=rep1&type=pdf>
- Turman, P. D. (2003). Coaches and cohesion: The impact of coaching techniques on team cohesion in the small group sport setting. *Journal of Sport Behavior*, 26(1), 86-104.
- Váczi P., Boda E., Herpainé Lakó J., & Müller A. (2017). A Tao rendszer hatásainak felmérése a magyar kosárlabda csapatoknál. *Testnevelés, Sport, Tudomány*, 2(1-2), 79-82.
- Vella, S., Oades, L., & Crowe, T. (2011). The role of the coach in facilitating positive youth development: Moving from theory to practice. *Journal of Applied Sport Psychology*, 23(1), 33-48. <https://doi.org/10.1080/10413200.2010.511423>
- Visek, A. J., Mannix, H., Chandran, A., Cleary, S. D., McDonnell, K., & DiPietro, L. (2018). Perceived importance of the fun integration theory's factors and determinants: A comparison among players, parents, and coaches. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 13(6), 849-862. <https://doi.org/10.1177/1747954118798057>
- Vora, K., & Naik, R. (2016). Sports motivation among sports players: A gender comparison perspective. *Journal of Psychosocial Research*, 11(2), 353-360.

- Vörös T. (2017). A sportolási hajlandóság növelésében rejlő lehetőségek Kelet-Közép-Európa társadalmi-gazdasági fejlődése tükrében. *Tér és Társadalom*, 31(2), 83-103. Doi:10.17649/TET.31.2.2788)
- Wachter, T., Lungu, O. V., Liu, T., Willingham, D. T., & Ashe, J. (2009). Differential effect of reward and punishment on procedural learning. *Journal of Neuroscience*, 29(2), 436-443. <https://doi.org/10.1523/jneurosci.4132-08.2009>
- Walsh, J. (2011). Becoming an effective youth coach. In K. Armour (Ed.), *Sport pedagogy: An introduction for teaching and coaching* (pp. 287-298). Pearson Education.
- Wasend M., & LaVoi, N. M. (2019). Are women coached by women more likely to become sport coaches? Head coach gender and female collegiate athletes' entry into the coaching profession. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 27(2), 85-93. <https://doi.org/10.1123/wspaj.2018-0043>
- Weisberg, Y. J., DeYoung, C. G., & Hirsh, J. B. (2011). Gender differences in personality across the ten aspects of the Big Five. *Frontiers in Psychology*, 2, Art. 178. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00178>
- Yu, C. (2012). Career success and its predictors: Comparing between Canadian and Chinese. *International Journal of Business & Management*, 7(14), 88-95. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v7n14p88>

ÁBÁK JEGYZÉKE

1. ábra. Az edzők elégedettsége munkakörülményeikkel 2010-ben és 2018-ban (%).....	49
2. ábra. A nem elégedett edzők elégedetlenségének okai 2010-ben és 2018-ban.	50
3. ábra. Az edzői munka erkölcsi megbecsültségének megítélése 2010-ben és 2018-ban (%)...	51
4. ábra. Az edzői munka anyagi megbecsültségének megítélése 2010-ben és 2018-ban (%).....	53

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat. A tao-időszak előtti és alatti minta demográfiai jellemzői.....	43
2. táblázat. A 2010-es minta foglalkoztatásra és jövedelemre vonatkozó adatai (%).	52
3. táblázat. Edzői attitűdök és a sportkörnyezet megítélése 2010-ben és 2018-ban.....	54
4. táblázat. A kutatási minta és a teljes kosárlabdaedzői populáció összehasonlítása.....	57
5. táblázat. A minta leíró statisztikája a vizsgált kategóriák szerint (%).	58
6. táblázat. A vizsgált kategóriák keresztábra-elemzése (%).	60
7. táblázat. Az interjúk alanyainak jellemzői (n=9).	61
8. táblázat. A sportkörnyezet megítélése a teljes mintában.....	62
9. táblázat. Az edzői tulajdonságok fontosságának megítélése a teljes mintában.	65
10. táblázat. Az edzői attitűdök értékelése a teljes mintában.....	67
11. táblázat. A pedagógiai nézetek értékelése a teljes mintában.....	69
12. táblázat. A sportszakmai feladatok értékelése a teljes mintában.....	72
13. táblázat. Szignifikáns különbségek az edző neme szerint.	75
14. táblázat. Szignifikáns különbségek az edzői tapasztalat szerint.....	79
15. táblázat. Szignifikáns különbségek a csapatok neme szerint.	83
16. táblázat. Szignifikáns különbségek a klubok minősítése szerint.....	87

MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

1. sz. melléklet. A 2010-es kérdőív.
2. sz. melléklet. A 2018-as kérdőív.
3. sz. melléklet. A felhasznált interjúvázlat.
4. sz. melléklet. A szakma erkölcsi és anyagi megbecsültsége a felállított kategóriák csoportjaiban.
5. sz. melléklet. A sportkörnyezet megítélése a vizsgált kategóriák szerint.
6. sz. melléklet. Az edzői tulajdonságok értékelése a vizsgált kategóriák szerint.
7. sz. melléklet. Az edzői attitűdök értékelése a vizsgált kategóriák szerint.
8. sz. melléklet. A pedagógiai nézetek értékelése a vizsgált kategóriák szerint.
9. sz. melléklet. A sportszakmai nézetek értékelése a vizsgált kategóriák szerint.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet. A 2010-es kérdőív.

KÉRDŐÍV

1. Nemed:

- (1) férfi
- (2) nő

2. Életkorod:.....év

3. Legmagasabb iskolai végzettséged:

- (1) általános iskola
- (2) szakmunkásképző
- (3) érettségi/technikum
- (4) főiskola/egyetem
- (5) doktori/PhD

4. Legmagasabb szakirányú végzettséged:

- (1) nincs
- (2) sportoktató (OKJ)
- (3) középfokú edző / sportedző (OKJ)
- (4) BSc (3 éves edző szak)
- (5) testnevelő (4 vagy 5 éves egyetemi vagy főiskolai)
- (6) szakedző (4 vagy 5 éves egyetemi vagy főiskolai)
- (7) külföldön szerzett, honosított szakirányú diploma

5. Eddig hány évet dolgoztál kosárlabdaedzőként? évet

6. Szerinted Magyarországon erkölcsileg mennyire megbecsült az edzői szakma?

- (1) semennyire
- (2) kicsit
- (3) közepesen
- (4) nagyon

7. Szerinted Magyarországon anyagilag mennyire megbecsült az edzői szakma?

- (1) semennyire
- (2) kicsit
- (3) közepesen
- (4) nagyon

8. A csapatok neve, amely(ek)nél jelenleg edzőként dolgozol:

- (1) férfi/fiú
- (2) női/lány
- (3) mindkettő

9. Csapatok száma, amelyeknél jelenleg edzőként dolgozol:.....

10. Csapatod / csapataid korosztálya(i) (több válasz lehetséges):

- (1) mini (U10)
- (2) kenguru (U11)
- (3) gyerek (U12)
- (4) serdülő (U14)
- (5) kadett (U16)
- (6) junior (U18)
- (7) U20
- (8) felnőtt

11. Elégedett vagy a munkakörülményeiddel?

- (1) igen
- (2) nem

12. Ha nem, miért? (több válasz lehetséges)

- (1) kevés az edzésidő
- (2) nem megfelelő a terem
- (3) kevés a labda / eszköz
- (4) nem megfelelő a létszám
- (5) nincs állandó helyünk / edzésidőnk
- (6) nekem kell mindent intéznie
- (7) alkalmazkodnom kell más csapatokhoz/edzőkhöz
- (8) egyéb, éspedig:.....

13. Jövedelmeid hány forrásból származnak?

- (1) egy
- (2) kettő
- (3) három
- (4) háromnál több

14. Mennyi a havi nettó jövedelmed jelenleg forintban?

- (1) 50 ezernél kevesebb
- (2) 50 – 100 ezer
- (3) 100 001 – 150 ezer
- (4) 150 001 – 200 ezer
- (5) 200 001 – 250 ezer
- (6) 250 001 – 300 ezer
- (7) 300 ezernél több

15. Foglalkoztatási státuszod edzőként:

- (1) főállás
- (2) mellékállás
- (3) nincs edzőként munkaviszonyom

16. Hogyan kapod az edzői fizetésedet? (több válasz lehetséges)

- (1) nem kapok
- (2) munkabéreként
- (3) számlát adok
- (4) EKHO-s vagyok
- (5) költségtérítésként
- (6) ösztöndíjként
- (7) „feketén”
- (8) máshogy, éspedig:.....

17. Megfelelőnek tartod edzői fizetésedet?

- (1) igen
- (2) nem

18. Értékelj az ötfokozatú skálán, mennyire tartod fontosnak az alább felsoroltakat az edzői munkában.

(Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos, az 5-ös, hogy nagyon fontos.)

Sokoldalú képzés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sportági képzés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Élsportolót faragni a tanítványból	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Mérkőzések megnyerése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sok játéklehetőséget adni a tanítványnak	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Mozgáslehetőség biztosítása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Differenciálás a képzésben	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Motiválás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Hiányzások tolerálása	1 – 2 – 3 – 4 – 5

Személyiségfejlesztés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványok értékrendjének alakítása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Egészséges életmódra nevelés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványok alapos megismerése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szabályok felállítása, betartatása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Fegyelmezés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szórakoztató edzések	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Pozitív légkör megteremtése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Közös programok szervezése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Barátságos hangnem	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Célok kitűzése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Értékelés, visszajelzés a tanítvány munkájáról	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szülők rendszeres tájékoztatása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Kapcsolattartás az iskolával	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edző személyes példamutatása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edző sportszakmai felkészültsége	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sportszakmai tervezés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edzői adminisztráció	1 – 2 – 3 – 4 – 5

19. Értékelj az ötfokozatú skálán, mennyire értesz egyet az alábbi állításokkal. (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem értesz egyet, az 5-ös, hogy teljes mértékben egyetértesz.)

Az edző elsősorban pedagógus.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Az edző fontos szerepet tölt be tanítványai életében.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szoros a kapcsolatom tanítványaimmal.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A büntetés ugyanolyan szükséges, mint a jutalmazás.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Fontos, hogy a tanítványok szeressék az edzőt.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványaim többsége megfelelően motivált.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Ha nem alkalmazkodom az igényekhez, elveszíthetem a tanítványt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A szülők megpróbálják befolyásolni döntéseimet.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A szülők támogatása szükséges a csapat működéséhez.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A szülők reálisan ítélik meg gyermekeiket.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Gyakran kell fegyelmeznem tanítványaimat.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nem küldhetek el tanítványt.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát tudnék végezni.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Ma nehezebb dolga van az edzőnek, mint 20 évvel ezelőtt.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nyomás van rajtam, hogy jobb eredményeket érjek el csapatommal.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Az edzőt csak az eredményei minősítik.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Az utánpótlás korúakkal a legalkalmasabb edzők foglalkoznak.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sok jó kosárlabdaedző van Magyarországon.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A magyar kosárlabdaedzők tisztelik egymást.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Más sportágak könnyebb helyzetben vannak.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Számomra örömet okoz, hogy edzősködhetek.	1 – 2 – 3 – 4 – 5

20. Véleményezd az ötfokozatú skálán, szerinted mennyire fontosak az alábbi tulajdonságok az edző személyiségében. (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos, az 5-ös, hogy nagyon fontos.)

Türelem	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Kompromisszumkésztség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Empátia	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tolerancia	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Határozottság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szigorúság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Engedékenység	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Általános műveltség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Következetesség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tudatosság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Motiváltság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Pontosság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Humor	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Higgadtság	1 – 2 – 3 – 4 – 5

Etikusság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Önkritikusság	1 – 2 – 3 – 4 – 5

21. Véleményed az ötfokozatú skálán, szerinted mennyire elfogadhatóak az alább felsoroltak az edző részéről. (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem, az 5-ös, hogy teljes mértékben elfogadható.)

Reklamálás mérkőzésen	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nyílt konfliktus szülővel	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nyílt konfliktus más edzővel	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Káromkodás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Dohányzás a tanítványok előtt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Alkoholfogyasztás a tanítványok előtt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Kollektív büntetés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Egyéni büntetés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tettlegeesség tanítvánnyal szemben	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Eltérő bánásmód a csapaton belül	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványok negatív minősítése a csapat előtt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Késés edzésről/közös programról	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edzéstartás edzésterv nélkül	1 – 2 – 3 – 4 – 5

22. Véleményed szerint az alábbiak milyen mértékben járulnak hozzá a tanítványok sikerességéhez? (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem, az 5-ös, hogy nagyon nagy mértékben).

Edző	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szülő(k)	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Fizikum	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Ügyesség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szorgalom	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Pszichés adottságok	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Mentális képességek	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Akaraterő	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edzőkörülmények	1 – 2 – 3 – 4 – 5

23. Rangsorold az alábbi tevékenységeket, hogy szerinted milyen helyet foglalnak el tanítványaid többségének életében (írd be a megfelelő számokat; az 1-es a legfontosabb, a 6-os a legkevésbé fontos).

Sportolás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanulás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Időtöltés a barátokkal	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szórakozás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Közös program a szülőkkal	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tévézés, számítógépezés	1 – 2 – 3 – 4 – 5

24. Véleményed szerint a következő szempontok mennyire motiválják tanítványaid többségét a kosárlabdázásban? (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem, az 5-ös, hogy nagyon nagymértékben.)

1 Szülők nyomása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
2 A sportolás öröme	1 – 2 – 3 – 4 – 5
3 Győzelem	1 – 2 – 3 – 4 – 5
4 Kihívásoknak megfelelés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
5 Edző szeretete	1 – 2 – 3 – 4 – 5
6 Társaság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
7 Sportos külső	1 – 2 – 3 – 4 – 5
8 Egészségmegőrzés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
9 Ne kelljen otthon lenni	1 – 2 – 3 – 4 – 5
10 Profi sportolóvá válás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
11 Elismerés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
12 Új tanulása/fejlődés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
13 Külföldi lehetőségek reménye	1 – 2 – 3 – 4 – 5
14 Kortársak tiszteletének kivívása	1 – 2 – 3 – 4 – 5

2. sz. melléklet. A 2018-as kérdőív.

KÉRDŐÍV

1. Nemed:

- (1) férfi
- (2) nő

2. Életkorod:.....év

3. Legmagasabb iskolai végzettséged:

- (1) általános iskola
- (2) szakmunkásképző
- (3) érettségi/technikum
- (4) főiskola/egyetem
- (5) doktori/PhD

4. Legmagasabb szakirányú végzettséged:

- (1) nincs
- (2) sportoktató (OKJ)
- (3) középfokú edző / sportedző (OKJ)
- (4) BSc (3 éves edző szak)
- (5) testnevelő (4 vagy 5 éves egyetemi vagy főiskolai)
- (6) szakedző (4 vagy 5 éves egyetemi vagy főiskolai)
- (7) külföldön szerzett, honosított szakirányú diploma

5. Eddig hány évet dolgoztál kosárlabdaedzőként? évet

6. Dolgoztál a tao-rendszer bevezetése előtt?

- (1) igen
- (2) nem

7. Jelenleg akadémián dolgozol?

- (1) igen
- (2) nem

8. Értékeld a négyfokozatú skálán, hogy szerinted Magyarországon erkölcsileg mennyire megbecsült az edzői szakma.

- (1) semennyire
- (2) kicsit
- (3) közepesen
- (4) nagyon

9. Értékeld a négyfokozatú skálán, hogy szerinted Magyarországon anyagilag mennyire megbecsült az edzői szakma.

- (1) semennyire
- (2) kicsit
- (3) közepesen
- (4) nagyon

10. A csapat(ok), neme, amely(ek)nél jelenleg edzőként dolgozol:

- (1) férfi/fiú
- (2) női/lány
- (3) mindkettő

11. Csapatok száma, amelyeknél jelenleg edzőként dolgozol:

12. Csapatod / csapataid korosztálya(i) (több válasz lehetséges):

- (1) (mini (U10))
- (2) kenguru-gyerek (U11-12)
- (3) serdülő (U14)
- (4) kadett-junior (U16-18)
- (5) U20-felnőtt

13. Elégedett vagy munkakörülményeiddel?

- (1) igen
- (2) nem

14. Ha nem, miért? (több válasz lehetséges)

kevés az edzésidő

- (1) nem megfelelő a terem
- (2) kevés a labda / eszköz
- (3) nem megfelelő a létszám
- (4) nincs állandó helyünk / edzésidőnk
- (5) nekem kell mindent intéznie
- (6) alkalmazkodnom kell más csapatokhoz/edzőkhöz
- (7) egyéb, éspedig:.....

15. Értékelj az ötfokozatú skálán, mennyire tartod fontosnak az alább felsoroltakat az edzői munkában.

(Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos, az 5-ös, hogy nagyon fontos.)

Sokoldalú képzés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sportági képzés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Élsportolót faragni a tanítványból	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Mérkőzések megnyerése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sok játéklehetőséget adni a tanítványnak	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Mozgáslehetőség biztosítása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Differenciálás a képzésben	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Motiválás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Hiányzások tolerálása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Személyiségfejlesztés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványok értékrendjének alakítása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Egészséges életmódra nevelés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványok alapos megismerése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szabályok felállítása, betartatása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Fegyelmezés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szórakoztató edzések	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Pozitív légkör megteremtése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Közös programok szervezése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Barátságos hangnem	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Célok kitűzése	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Értékelés, visszajelzés a tanítvány munkájáról	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szülők rendszeres tájékoztatása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Kapcsolattartás az iskolával	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edző személyes példamutatása	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edző sportszakmai felkészültsége	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sportszakmai tervezés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edzői adminisztráció	1 – 2 – 3 – 4 – 5

16. Értékelj az ötfokozatú skálán, mennyire értesz egyet az alábbi állításokkal. (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem értesz egyet, az 5-ös, hogy teljes mértékben egyetértesz.)

Az edző elsősorban pedagógus.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Az edző fontos szerepet tölt be tanítványai életében.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szoros a kapcsolatod tanítványaimmal.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A büntetés ugyanolyan szükséges, mint a jutalmazás.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Fontos, hogy a tanítványok szeressék az edzőt.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványaim többsége megfelelően motivált.	1 – 2 – 3 – 4 – 5

Ha nem alkalmazkodom az igényekhez, elveszíthetem a tanítványt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A szülők megpróbálják befolyásolni döntéseimet.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A szülők támogatása szükséges a csapat működéséhez.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A szülők reálisan ítélik meg gyermekeiket.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Gyakran kell fegyelmeznem tanítványaimat.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nem küldhetek el tanítványt.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát tudnék végezni.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Ma nehezebb dolga van az edzőnek, mint 20 évvel ezelőtt.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nyomás van rajtam, hogy jobb eredményeket érjek el csapatommal.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Az edzőt csak az eredményei minősítik.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Az utánpótlás korúakkal a legalkalmasabb edzők foglalkoznak.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Sok jó kosárlabdaedző van Magyarországon.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
A magyar kosárlabdaedzők tisztelik egymást.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Más sportágak könnyebb helyzetben vannak.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Számomra örömet okoz, hogy edzősködhetek.	1 – 2 – 3 – 4 – 5

17. Véleményezd az ötfokozatú skálán, szerinted mennyire fontosak az alábbi tulajdonságok az edző személyiségében. (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem fontos, az 5-ös, hogy nagyon fontos.)

Türelem	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Kompromisszumkészség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Empátia	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tolerancia	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Határozottság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Szigorúság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Engedékenység	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Általános műveltség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Következetesség	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tudatosság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Motiváltság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Pontosság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Humor	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Higgadtság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Etikusság	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Önkritikusság	1 – 2 – 3 – 4 – 5

18. Véleményezd az ötfokozatú skálán, szerinted mennyire elfogadhatóak az alább felsoroltak az edző részéről. (Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem, az 5-ös, hogy teljes mértékben elfogadható.)

Reklamálás mérkőzésen	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nyílt konfliktus szülővel	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Nyílt konfliktus más edzővel	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Káromkodás	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Dohányzás a tanítványok előtt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Alkoholfogyasztás a tanítványok előtt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Kollektív büntetés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Egyéni büntetés	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tettlegesség tanítvánnyal szemben	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Eltérő bánásmód a csapaton belül	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Tanítványok negatív minősítése a csapat előtt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Késés edzésről/közös programról	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Edzéstartás edzésterv nélkül	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Mobiltelefon használata edzés/mérkőzés közben	1 – 2 – 3 – 4 – 5

3. sz. melléklet. A felhasznált interjúvázlat.

INTERJÚVÁZLAT

1. Milyenek értékeled munkakörülményeidet?
 - Könnyebb volt 20 évvel ezelőtt edzősködni? Mi volt más?
 - A tao min változtatott és min nem?
 - Elégedett vagy a szakma erkölcsi és anyagi megbecsültségével?
 - Milyen kihívásokkal/nehézségekkel szembesülsz munkád során?
 - Mennyire kell alkalmazkodnod munkádban?
 - Akadnak problémáid a szülőkkel? Milyenek?
2. Lehet rekreációs céllal sportolni a csapatodban?
 - Tolerálsz a hiányzásokat?
 - Tolerálsz, ha valaki nem szeretne versenyezni?
3. Milyenek látod az edzőket?
 - Milyen a kapcsolatod a saját klubod/más klubok edzőivel?
 - Milyenek látod az ellentétes nem edzőit?
 - Milyenek látod az idősebb/fiatalabb edzőket?
 - Milyenek látják az akadémiákat az egyesületi edzőket (és fordítva)?
4. Szeretsz edzősködni?
 - Hosszú távon tervezed az edzősködést?
 - Mi a célod edzőként?
 - Mit tekintesz sikernek?
 - Mit tartanál előrelépésnek?
 - Elvárják tőled az eredményességet?
 - Mennyire fontos számodra az eredményesség?
5. Milyen feladataid vannak edzőként?
 - Milyen prioritásokat állítasz fel a feladatok között (pedagógiai, szakmai)?
 - Hogyan definiálnád a szakmai és a pedagógiai feladataidat?
 - Hogyan valósítod meg a pedagógiai munkádat?
 - Mit teszel a szakmai munka érdekében?
6. Hogyan motiválsz?
 - Mennyire tartod fontosnak a motiválást?
 - Hogyan alkalmazod a büntetést és a jutalmazást?
 - Látsz-e különbséget a fiúkkal/lányokkal/vegyes csoportokkal folytatandó munkában?

4. sz. melléklet. A szakma erkölcsi és anyagi megbecsültsége a felállított kategóriák csoportjaiban.

Erkölcsi megbecsültség	M	SD	p
Nő	2,44	0,66	0,545
Férfi	2,39	0,62	
10 év vagy kevesebb tapasztalat	2,43	0,66	0,381
10 évnél több tapasztalat	2,38	0,59	
Fiúcsapatok edzői	2,38	0,58	0,737
Lánycsapatok edzői	2,44	0,64	
Mindkét nemet edzők	2,42	0,68	
Akadémiai edzők	2,40	0,65	0,895
Egyesületi edzők	2,41	0,62	

Anyagi megbecsültség	M	SD	p
Nő	2,31	0,74	0,49
Férfi	2,37	0,75	
10 év vagy kevesebb tapasztalat	2,30	0,77	0,104
10 évnél több tapasztalat	2,43	0,71	
Fiúcsapatok edzői	2,36	0,76	0,954
Lánycsapatok edzői	2,36	0,75	
Mindkét nemet edzők	2,33	0,74	
Akadémiai edzők	2,42	0,74	0,232
Egyesületi edzők	2,32	0,75	

5. sz. melléklet. A sportkörnyezet megítélése a vizsgált kategóriák szerint.

	Edző neme				Edzői tapasztalat				Csoport neme						Akadémiai edző			
	Nő		Férfi		11 év alatt		10 év felett		Fiú		Lány		Mindkettő		Igen		Nem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ma nehezebb dolga van az edzőnek, mint 20 évvel ezelőtt.	3,54	1,39	3,27	1,43	3,19	1,38	3,54	1,45	3,21	1,42	3,43	1,49	3,47	1,36	3,25	1,50	3,40	1,38
Ha több pénzből gazdálkodhatnék, jobb munkát tudnék végezni.	2,19	1,32	2,60	1,40	2,56	1,42	2,36	1,33	2,51	1,35	2,18	1,28	2,66	1,48	2,39	1,43	2,51	1,36
Más sportágak könnyebb helyzetben vannak.	2,57	0,99	2,59	1,01	2,65	1,01	2,50	1,00	2,58	0,93	2,42	1,01	2,72	1,07	2,43	0,89	2,66	1,05
Nyomás van rajtam, hogy jobb eredményeket érjek el	2,29	1,14	2,17	1,09	2,26	1,10	2,14	1,12	2,19	1,07	2,41	1,22	2,08	1,04	2,43	1,11	2,10	1,09
Az edzőt csak az eredményei minősítik.	2,25	1,15	2,10	1,11	2,04	1,06	2,28	1,19	2,10	1,09	2,25	1,25	2,11	1,06	2,18	1,24	2,13	1,06
Nem küldhetek el tanítványt.	2,76	1,42	2,85	1,43	2,86	1,43	2,80	1,41	2,81	1,40	2,77	1,33	2,89	1,53	2,70	1,39	2,89	1,44
Ha nem alkalmazkodom az igényekhez, elveszíthetem a tanítványt.	3,21	1,13	3,30	1,04	3,27	1,10	3,26	1,03	3,20	1,04	3,26	1,07	3,36	1,09	3,07	1,07	3,37	1,05
Tanítványaim többsége megfelelően motivált.	3,97	0,78	3,68	0,86	3,72	0,85	3,82	0,85	3,79	0,82	3,75	0,77	3,76	0,94	3,84	0,90	3,73	0,82
Gyakran kell fegyelmeznem tanítványaimat.	2,77	1,02	2,98	1,08	3,06	1,10	2,75	0,99	2,99	1,06	2,70	0,97	2,99	1,13	3,01	1,02	2,87	1,09
A szülők támogatása szükséges a csapat működéséhez.	3,93	1,02	3,86	1,05	3,88	1,02	3,89	1,05	3,73	1,07	3,81	1,11	4,12	0,91	3,98	1,05	3,83	1,04
A szülők megpróbálják befolyásolni döntéseimet.	2,09	1,11	2,18	1,25	2,08	1,21	2,24	1,20	2,18	1,25	2,13	1,11	2,13	1,23	2,07	1,17	2,19	1,22
A szülők reálisan ítélik meg gyermekeiket.	2,47	1,06	2,42	1,02	2,53	1,11	2,32	0,91	2,40	1,11	2,19	0,89	2,67	0,99	2,43	0,96	2,43	1,07
Az utánpótlás korúakkal a legalkalmasabb edzők foglalkoznak.	2,49	1,16	2,34	1,17	2,46	1,16	2,31	1,17	2,42	1,23	2,42	1,14	2,33	1,12	2,35	1,14	2,41	1,19
Sok jó kosárlabdaedző van Magyarországon.	3,09	1,13	3,16	1,12	3,12	1,13	3,16	1,12	3,21	1,11	2,95	1,15	3,20	1,11	3,03	1,08	3,20	1,14
A magyar kosárlabdaedzők tisztelik egymást.	2,82	1,03	2,78	1,05	2,82	1,09	2,76	0,99	2,84	1,05	2,68	1,06	2,82	1,02	2,64	1,05	2,87	1,03

6. sz. melléklet. Az edzői tulajdonságok értékelése a vizsgált kategóriák szerint.

	Edző neme				Edzői tapasztalat				Csoport neme						Akadémiai edző			
	Nő		Férfi		11 év alatt		10 év felett		Fiú		Lány		Mindkettő		Igen		Nem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Általános műveltség	4,37	0,66	4,27	0,72	4,30	0,73	4,30	0,67	4,21	0,68	4,42	0,65	4,32	0,76	4,27	0,74	4,32	0,68
Türelem	4,67	0,51	4,55	0,60	4,65	0,52	4,51	0,63	4,55	0,55	4,57	0,58	4,64	0,61	4,58	0,56	4,59	0,59
Tolerancia	4,31	0,67	4,11	0,74	4,18	0,75	4,15	0,69	4,13	0,73	4,23	0,68	4,17	0,76	4,20	0,66	4,15	0,76
Empátia	4,36	0,71	4,34	0,70	4,34	0,69	4,36	0,73	4,38	0,70	4,29	0,61	4,37	0,74	4,35	0,66	4,35	0,73
Kompromisszumkészség	4,11	0,79	3,91	0,83	4,04	0,85	3,89	0,78	3,96	0,81	4,02	0,75	3,96	0,89	3,90	0,80	4,01	0,83
Motiváltság	4,89	0,31	4,85	0,37	4,85	0,38	4,88	0,33	4,82	0,40	4,88	0,33	4,90	0,30	4,86	0,73	4,86	0,34
Tudatosság	4,87	0,34	4,80	0,43	4,81	0,41	4,84	0,40	4,76	0,46	4,90	0,30	4,83	0,40	4,83	0,40	4,81	0,41
Határozottság	4,91	0,32	4,81	0,43	4,85	0,37	4,83	0,44	4,79	0,44	4,87	0,37	4,88	0,38	4,88	0,33	4,82	0,44
Következetesség	4,87	0,36	4,85	0,38	4,84	0,40	4,88	0,35	4,83	0,41	4,89	0,31	4,86	0,37	4,89	0,31	4,84	0,40
Pontosság	4,91	0,32	4,69	0,55	4,70	0,55	4,83	0,43	4,68	0,54	4,86	0,38	4,78	0,52	4,80	0,44	4,74	0,53
Higgadtság	4,44	0,66	4,31	0,73	4,34	0,75	4,35	0,68	4,25	0,73	4,45	0,65	4,39	0,73	4,33	0,68	4,35	0,73
Etikusság	4,75	0,52	4,60	0,64	4,55	0,67	4,75	0,50	4,56	0,64	4,68	0,58	4,71	0,57	4,64	0,59	4,64	0,61
Szigorúság	4,05	0,71	3,88	0,82	3,89	0,78	3,98	0,80	3,97	0,74	3,97	0,75	3,87	0,87	4,03	0,76	3,88	0,80
Engedékenység	2,85	0,97	2,90	0,95	2,89	0,89	2,86	1,02	2,91	0,93	2,85	1,01	2,88	0,95	2,91	0,99	2,87	0,94
Humor	4,33	0,72	4,21	0,74	4,26	0,75	4,23	0,72	4,24	0,80	4,21	0,68	4,28	0,70	4,31	0,72	4,22	0,74
Önkritikusság	4,68	0,63	4,57	0,63	4,61	0,66	4,60	0,61	4,53	0,68	4,69	0,63	4,64	0,58	4,64	0,61	4,59	0,65

7. sz. melléklet. Az edzői attitűdök értékelése a vizsgált kategóriák szerint.

	Edző neme				Edzői tapasztalat				Csoport neme						Akadémiai edző			
	Nő		Férfi		11 év alatt		10 év felett		Fiú		Lány		Mindkettő		Igen		Nem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Számomra örömet okoz, hogy edzősködhettek.	4,76	0,57	4,83	0,41	4,82	0,43	4,79	0,52	4,82	0,42	4,82	0,38	4,78	0,57	4,82	0,52	4,80	0,44
Fontos, hogy a tanítványok szeressék az edzőt.	3,91	0,90	3,72	0,96	3,85	0,92	3,68	0,97	3,65	0,90	3,74	1,03	3,96	0,91	3,88	0,98	3,72	0,92
Eltérő bánásmód a csapaton belül	1,75	0,89	1,75	0,93	1,73	0,86	1,78	0,99	1,79	0,88	1,86	1,03	1,62	0,87	1,68	0,88	1,79	0,94
Kapcsolattartás az iskolával	3,82	1,07	3,59	1,02	3,56	1,02	3,78	1,05	3,42	0,95	3,77	1,11	3,86	1,04	3,67	1,04	3,65	1,04
Szülők rendszeres tájékoztatása	4,33	0,91	3,94	0,92	4,06	0,89	4,05	0,99	3,93	0,89	4,07	1,03	4,20	0,89	4,15	0,90	4,01	0,95
A büntetés ugyanolyan szükséges, mint a jutalmazás.	3,26	1,22	3,50	1,16	3,44	1,21	3,41	1,15	3,49	1,13	3,47	1,23	3,32	1,20	3,68	1,10	3,30	1,20
Egyéni büntetés	2,97	1,10	3,45	1,03	3,47	1,09	3,11	1,03	3,39	1,04	3,26	1,12	3,23	1,08	3,34	1,13	3,29	1,05
Kollektív büntetés	2,92	1,26	3,18	1,19	3,38	1,17	2,77	1,19	3,08	1,25	3,21	1,10	3,04	1,27	3,33	1,22	2,98	1,20
Nyílt konfliktus szülővel	1,60	0,86	1,78	0,96	1,73	0,92	1,72	0,96	1,79	0,97	1,71	0,96	1,64	0,88	1,71	0,91	1,73	0,95
Nyílt konfliktus más edzővel	1,63	0,84	1,72	0,88	1,73	0,86	1,65	0,89	1,79	0,89	1,65	0,84	1,60	0,86	1,66	0,87	1,71	0,87
Reklamálás mérközésen	2,79	0,99	2,94	0,96	3,01	1,00	2,76	0,92	3,05	0,93	2,82	1,05	2,75	0,93	2,86	0,90	2,91	1,00
Káromkodás	1,27	0,59	1,51	0,78	1,52	0,79	1,33	0,63	1,54	0,75	1,46	0,83	1,28	0,58	1,50	0,82	1,40	0,68
Dohányzás a tanítványok előtt	1,05	0,23	1,16	0,48	1,13	0,42	1,13	0,43	1,12	0,39	1,09	0,41	1,17	0,47	1,07	0,25	1,16	0,49
Alkoholfogyasztás a tanítványok előtt	1,16	0,42	1,32	0,62	1,35	0,66	1,18	0,43	1,27	0,55	1,31	0,63	1,24	0,57	1,21	0,48	1,30	0,61
Tettlegesség tanítvánnyal szemben	1,05	0,30	1,12	0,48	1,13	0,50	1,06	0,33	1,12	0,47	1,02	0,21	1,13	0,50	1,05	0,34	1,12	0,47
Tanítványok negatív minősítése a csapat előtt	1,78	0,83	1,91	1,00	1,97	0,94	1,76	0,96	1,91	1,01	1,91	0,95	1,79	0,89	1,93	0,98	1,84	0,94
Késés edzésről/közös programról	1,27	0,66	1,40	0,71	1,39	0,70	1,33	0,70	1,37	0,69	1,32	0,70	1,39	0,73	1,28	0,70	1,41	0,70
Edzéstartás edzésterv nélkül	1,76	0,89	2,04	1,02	1,99	0,96	1,90	1,02	1,97	0,90	1,74	0,98	2,09	1,07	1,66	0,91	2,10	0,99
Mobiltelefon használata edzés/mériközés közben	1,27	0,59	1,45	0,73	1,49	0,78	1,29	0,54	1,40	0,63	1,35	0,74	1,43	0,73	1,33	0,71	1,43	0,68

8. sz. melléklet. A pedagógiai nézetek értékelése a vizsgált kategóriák szerint.

	Edző neme				Edzői tapasztalat				Csoport neme						Akadémiai edző			
	Nő		Férfi		11 év alatt		10 év felett		Fiú		Lány		Mindkettő		Igen		Nem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Az edző elsősorban pedagógus.	4,05	0,83	4,04	0,87	3,94	0,92	4,16	0,76	3,93	1,03	4,09	0,77	4,14	0,87	4,12	0,82	4,00	0,87
Az edző fontos szerepet tölt be tanítványai életében.	4,66	0,53	4,51	0,62	4,53	0,59	4,59	0,60	4,51	0,60	4,63	0,53	4,56	0,63	4,62	0,58	4,53	0,60
Személyiségfejlesztés	4,77	0,44	4,64	0,59	4,68	0,53	4,69	0,57	4,56	0,65	4,68	0,51	4,83	0,37	4,67	0,51	4,69	0,57
Tanítványok értékrendjének alakítása	4,65	0,58	4,62	0,68	4,60	0,68	4,67	0,61	4,55	0,77	4,63	0,59	4,73	0,50	4,62	0,60	4,63	0,67
Edző személyes példamutatása	4,88	0,35	4,72	0,52	4,72	0,51	4,83	0,43	4,77	0,48	4,79	0,48	4,74	0,48	4,80	0,44	4,75	0,50
Egészséges életmódra nevelés	4,69	0,60	4,61	0,59	4,58	0,63	4,70	0,55	4,64	0,57	4,59	0,70	4,67	0,54	4,62	0,61	4,65	0,59
Pozitív légkör megteremtése	4,80	0,42	4,79	0,44	4,80	0,43	4,79	0,44	4,75	0,46	4,79	0,41	4,85	0,40	4,78	0,46	4,81	0,42
Barátságos hangnem	4,29	0,68	4,16	0,82	4,23	0,77	4,16	0,78	4,10	0,81	4,19	0,80	4,33	0,70	4,13	0,77	4,24	0,78
Szórakoztató edzések	4,08	0,86	4,09	0,83	4,08	0,87	4,08	0,80	3,99	0,81	4,00	0,92	4,27	0,79	4,05	0,80	4,10	0,86
Mozgáslehetőség biztosítása	4,06	1,20	3,85	1,22	4,05	1,10	3,75	1,33	3,74	1,19	3,87	1,28	4,16	1,16	3,83	1,28	3,95	1,18
Sok játéklehetőséget adni a tanítványnak	4,15	0,84	3,97	0,93	3,97	0,91	4,09	0,90	3,84	0,91	4,00	0,94	4,28	0,81	4,02	0,88	4,03	0,92
Motiválás	4,88	0,35	4,77	0,49	4,81	0,46	4,79	0,45	4,75	0,48	4,85	0,42	4,83	0,44	4,82	0,43	4,79	0,46
Szabályok felállítása, betartatása	4,78	0,51	4,65	0,59	4,69	0,60	4,69	0,53	4,58	0,63	4,79	0,51	4,75	0,51	4,81	0,42	4,63	0,62
Fegyelmezés	4,46	0,70	4,25	0,85	4,35	0,79	4,28	0,83	4,21	0,89	4,35	0,78	4,42	0,73	4,42	0,81	4,26	0,81
Hiányzások tolerálása	3,15	1,04	3,14	0,94	3,10	0,97	3,19	0,97	3,16	0,93	3,01	1,13	3,21	0,89	2,98	0,98	3,22	0,96
Tanítványok alapos megismerése	4,56	0,63	4,46	0,67	4,45	0,67	4,54	0,64	4,45	0,70	4,56	0,62	4,50	0,64	4,62	0,60	4,43	0,68
Szoros a kapcsolatod tanítványaimmal.	4,14	0,91	3,99	0,81	3,98	0,78	4,09	0,91	4,00	0,79	4,12	0,85	4,02	0,90	4,06	0,84	4,03	0,84
Közös programok szervezése	3,97	0,91	3,78	0,90	3,83	0,90	3,85	0,93	3,74	0,85	3,91	0,99	3,91	0,92	3,85	0,94	3,84	0,89

9. sz. melléklet. A sportszakmai nézetek értékelése a vizsgált kategóriák szerint.

	Edző neme				Edzői tapasztalat				Csapat neme						Akadémiai edző			
	Nő		Férfi		11 év alatt		10 év felett		Fiú		Lány		Mindkettő		Igen		Nem	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Edző sportszakmai felkészültsége	4,93	0,29	4,83	0,42	4,85	0,38	4,87	0,41	4,86	0,35	4,89	0,35	4,83	0,46	4,91	0,29	4,83	0,43
Sokoldalú képzés	4,73	0,60	4,63	0,64	4,66	0,64	4,66	0,63	4,64	0,57	4,63	0,73	4,70	0,63	4,66	0,63	4,66	0,64
Sportági képzés	4,80	0,49	4,81	0,46	4,80	0,48	4,82	0,45	4,86	0,36	4,75	0,53	4,78	0,52	4,85	0,38	4,78	0,50
Élspportolót faragni a tanítványból	3,13	0,92	3,19	1,05	3,16	1,08	3,18	0,93	3,18	1,01	3,27	1,01	3,07	1,02	3,41	1,06	3,05	0,97
Mérkőzések megnyerése	3,30	0,81	3,06	1,07	2,99	0,98	3,31	1,00	3,17	1,00	3,31	1,01	2,96	0,98	3,09	1,01	3,16	1,00
Sportszakmai tervezés	4,67	0,56	4,57	0,65	4,61	0,61	4,58	0,65	4,56	0,62	4,68	0,56	4,58	0,68	4,71	0,51	4,54	0,67
Célok kitűzése	4,80	0,45	4,64	0,61	4,70	0,60	4,68	0,53	4,56	0,65	4,77	0,50	4,79	0,48	4,74	0,51	4,67	0,60
Értékelés, visszajelzés a tanítvány munkájáról	4,67	0,54	4,54	0,64	4,58	0,62	4,59	0,62	4,49	0,67	4,67	0,52	4,63	0,61	4,63	0,58	4,56	0,63
Differenciálás a képzésben	4,17	0,81	3,96	0,88	3,97	0,90	4,10	0,82	3,87	0,87	3,98	0,92	4,26	0,76	3,95	0,89	4,07	0,85
Edzői adminisztráció	3,87	0,95	3,73	1,01	3,81	1,02	3,74	0,97	3,73	0,96	3,98	0,94	3,68	1,06	3,95	0,97	3,69	1,00